

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	5
1.1. Problemformulering.....	7
1.2. Egen begrundelse for undersøgelsen.....	7
1.3. Specialets opbygning.....	9
1.4. Målgruppen: Mennesker med dobbelt diagnose.....	10
2. litteraturgennemgang.....	13
2.1. Æstetiske læreprocesser. En overordnet forståelse af kunst- og musikterapeutiske processer.....	13
2.2. Databaser og søgeord.....	18
2.3. Yderligere beskrivelse af målgruppen.....	19
2.4. Overordnet beskrivelse af kunst- og musikterapi.....	19
2.4.1. Kunstterapi.....	19
2.4.2. Musikterapi.....	20
2.4.3. Fælles for kunst- og musikterapi	21
2.5. Kunst- og musikterapi integreret i behandlingen af mennesker med misbrug og eventuel psykisk sygdom.....	21
2.6. En undersøgelse af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling.....	22
2.7. Kunst- og musikterapi kombineret med andre behandlingsmetoder	22
2.8. Kunst og/eller musikterapi kombineret med kognitiv terapi	23
2.9. Kunst- og musikterapi kombineret med motivationssamtalen og forandringscirklen samt kunst- og musikterapi som motiverende og engagerende faktorer i misbrugsbehandling.....	24
2.10. Kunst- og musikterapi og emotionel regulering.....	27
2.11. Kunst- og musikterapi grupper og det sociale aspekt.....	29
2.12. Opsummering på litteraturgennemgang.....	30
2.13. Case-eksempel fra litteraturen.....	32
3. Undersøgelse og beskrivelse af udviklingstrin hos fire udvalgte brugere, som en del af forforståelsen til undersøgelsen.....	33
3.1. Årsag til undersøgelsen af udviklingstrin.....	33
3.2. Udvalgelse af brugere til undersøgelse af udviklingstrin.....	34
3.3. Præsentation af de fire brugere.....	35
3.4. De fire brugeres udviklingstrin beskrevet sådan som jeg forstår dem.....	35
3.4.1. Udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.4/Br.4.....	35
3.4.1.1. Opsummering af beskrivelse af udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.4/Br.4	45
3.4.2. Udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.4/Br.1	46
3.4.4. Udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.3/Br.1.....	47
3.4.5. Udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.5/Br.1.....	49
3.5. Opsummering af alle fire brugeres forløb.....	49
3.6. Forforståelse af nytteværdi af kunst- og musikterapi i den samlede behandling.....	50

4. Metode	51
4.1. Den kvalitative undersøgelsesmetode.....	51
4.2. Fænomenologi og fænomenologiske undersøgelser.....	52
4.3. Det kvalitative semistrukturerede interview.....	57
4.4. Det semistrukturerede interview.....	60
4.4.1. Tematisering.....	61
4.4.2. Udvælgelse af informanter	62
4.4.3. Selve interviewet.....	63
5. Analyse.....	63
5.1. Vertikal deduktiv analyse.....	63
5.1.1. Eksempler.....	65
5.1.2. Temaer og sammenfatning af et interview	69
5.2. Horisontal deduktiv analyse.....	74
5.2.1. Temaer relateret til forskningsspørgsmål 1.....	75
5.2.2. Sammenskrivning af temaer til essens som svar på forskningsspørgsmål 1.....	77
5.2.3 Temaer fra forskningsspørgsmål 2.....	79
5.2.4. Sammenskrivning af temaer til essens som svar på forskningsspørgsmål 2.....	80
5.2.5. Temaer fra forskningsspørgsmål 3.....	83
5.2.6. Sammenskrivning af temaer til essens som svar på forskningsspørgsmål 3.....	84
5.3. Kort sammenskrivning af essens fra horisontal analyse som svar på forskningsspørgsmålene.....	86
5.3.1. Sammenskrivning af essens fra horisontal analyse som svar på forskningsspørgsmål 1.....	86
5.3.2. Sammenskrivning af essens fra horisontal analyse som svar på forskningsspørgsmål 2.....	86
5.3.3. Sammenskrivning af essens fra horisontal analyse som svar på forskningsspørgsmål 3.....	87
5.4. Global induktiv analyse.....	87
5.5. Syv punkts model for global induktiv analyse	88
5.5.1. Punkt 1 fra global induktiv analyse.	89
5.5.2. Punkt 2 fra global induktiv analyse	90
5.5.3. Punkt 3 fra global induktiv analyse.....	91
5.5.4. Punkt 4 fra global induktiv analyse.	96
5.5.5. Punkt 5 fra global induktiv analyse.	97
5.5.6. Punkt 6 fra globale induktive analyse	99
5.5.7. Punkt 7 fra global induktiv analyse.....	100
5.6. Uddybelse af forskningsspørgsmål 2.....	101
6. Konklusion.....	104
7. Diskussion.....	105
7.1. Litteraturens beskrivelse af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling samt de æstetiske læreprocesser som forståelsesramme.....	105

7.2. Informanternes udtalelser om kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling.....	106
7.3. Spørgsmål og svar angående æstetiske læreprocesser.....	106
7.4. Udvalgelse af brugere og svar på forskningsspørgsmål 2.....	108
7.5. Positive svar angående kunst- og musikterapi i behandlingssammenhæng	109
7.6. Skeptiske svar angående kunst- og musikterapi som behandlingsform	110
7.7. Kritik af spørgsmål.....	110
7.8. Kritik af interviewproces	110
7.9. Brugbare svar på trods af udfordringer i proces og analyse	111
7.10. Udfordringer i forhold til analysen af forskningsspørgsmål 2.....	111
7.11. Spørgsmål angående motivation og engagement	112
7.12. Kunst- og musikterapi - En ny måde at lave motivationsarbejde på?.....	113
7.13. Kunst og musikterapi kombineret med andre behandlingsformer	114
7.14. Læringserfaring fra interviewproces.....	114
7.15. Co-forskere.....	115
7.16. Denne undersøgelse som et eventuelt forarbejde til en større undersøgelse.....	115
8. Kritik af metode og proces	116
9. Perspektivering.....	117
Litteraturliste	118
Læringsportefølje.....	127
Bilag 1.....	130
Bilag 2	141
Bilag 3.....	142
Bilag 4.....	144
Bilag 5.....	149
Bilag 6.....	150
Bilag 7.....	151
Bilag 8 – Inf.1	152
Bilag 8 - Inf.2	177
Bilag 8 - Inf.3	219
Bilag 8 - Inf.4.....	251
Bilag 8 – Inf.5	283
Bilag 9 – Inf.1.....	320
Bilag 9 – Inf.2.....	322
Bilag 9 – Inf.3.....	324
Bilag 9 – Inf.4.....	326
Bilag 9 – Inf.5.....	328
Bilag 9a – Inf.1.....	330
Bilag 9a – Inf.2.....	333
Bilag 9a – Inf.3.....	338
Bilag 9a – Inf.4.....	341

Bilag 9a – Inf.5.....	346
-----------------------	-----

1. Indledning

På 9.semester havde jeg min sidste lange praktik på KABS Stjernevang, som er et ambulant behandlingstilbud for unge og voksne mennesker med dobbeltdiagnose – det vil sige psykisk sygdom og stofmisbrug af primært hash, amfetamin og kokain. KABS har 5 afdelinger i alt, hvoraf Stjernevang er den ene.

Efter min praktik blev jeg ansat i et års vikariat og kunne derfor fortsætte mit arbejde som kunst- og musikterapeut, begynde at tage nye brugere ind samt fortsætte med dem jeg allerede havde startet op. Mens jeg var i praktik havde jeg både brugere i individuel og gruppe kunst- og musikterapi.

Til at begynde med, da jeg overvejede, hvad dette speciale skulle omhandle, var jeg overbevist om, at jeg skulle undersøge, hvordan aktiv musikterapi kunne være med til at regulere følelser, da det er noget som mennesker med misbrug blandt andet har svært ved, da det er meget tit er årsagen til, at de indtager stoffer. Efter nogen betænkningstid fandt jeg ud af, at det der foregik i kunst-og musikterapi, var meget andet end følelsesregulering. Det handlede lige så meget om, hvordan musik eller kunst blev brugt i den enkeltes udviklingsproces og hvordan det musikalske eller kreative medie kunne bruges til at komme i kontakt med noget, der måske end ikke var ord for. Jeg så, at det satte gang i processer, der både havde med krop, følelser og tanker at gøre og at det kunne være med til at synliggøre overgange og stadier i - samt hensigter med- en forandringsproces, der både kan være fuld af ambivalens, modstand, velvilje m.m.

Den udvikling jeg så hos brugerne, gjorde mig nysgerrig på, om de andre behandlere/personaler på Stjernevang mon også så eller mærkede det samme.

Jeg spekulerede over, hvad de mon tænkte om det at have fået sådan et tilbud som kunst- og musikterapi i huset som en del af den samlede behandling.

Derudover holdt jeg i midten af januar 2015 et oplæg for den øverste centerledelse, som spurgte ind til, hvordan det jeg lavede gik i tråd med resten af behandlingen på Stjernevang, spørgsmål som; hvordan opfattede mine kollegaer det og havde det i det hele taget en nytteværdi som led i en misbrugsbehandling?

Her stod jeg så med tre elementer:

- 1) En udviklingsproces hos brugerne sådan som jeg så den
- 2) En interesse i at finde ud af, hvordan personalet på stjernevang oplevede det at have kunst- og musikterapi som en del af behandlingen
- 3) Et spørgsmål om kunst- og musikterapis nytteværdi i misbrugsbehandling af mennesker med dobbeltdiagnose.

Da kunst- og musikterapi er et nyt tiltag i organisationen og på Stjernevang, fangede det min interesse at finde ud af, hvordan personalet mon oplever at have det som en del af den samlede behandling og om de synes det har en nytteværdi.

Selvom mine kollegaer og jeg ofte laver faglig sparring omkring de brugere vi er fælles om i behandlingen, vil jeg gerne vide, om de mon ser den samme udvikling hos brugerne som jeg. Og i givet fald kan de udviklingstrin som jeg ser i kunst- og musikterapi tale ind i en tværfaglig forståelse af misbrugsbehandling?

1.1. Problemformulering

Min problemformulering lyder derfor:

1) Kan semistrukturerede interviews med udvalgte personaler på KABS Stjernevang vise noget om personalets oplevelse af kunst- og musikterapi i den samlede behandling?

2) Kan semistrukturerede interviews med udvalgte personaler på KABS Stjernevang vise noget om, hvorvidt andre personaler kan genkende de Udviklingstrin, jeg har identificeret hos brugerne og som jeg har relateret til æstetiske læreprocesser?

3) Kan semistrukturerede interviews med udvalgte personaler på KABS Stjernevang vise noget om nytteværdien af kunst- og musikterapi i det samlede behandlingstilbud?

1.2. Egen begrundelse for undersøgelsen

Min bevæggrund for både at ville undersøge kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling i dette projekt, er dels personlige dels faglige og kliniske. På det personlige plan har jeg gennem hele mit liv malet billeder og udfoldet mig kreativt og set det som et mål i livet på en eller anden måde at kunne gøre det til en levevej. Derudover har relationer, psykologi og forståelse af det menneskelige sind altid interesseret mig. Da jeg startede på kunstterapiuddannelsen i 2009, var det derfor som om noget faldt på plads i mig. Endelig var der en metode, som kombinerede kreativitet og psykologi.

I kunstterapi arbejdes der både med billeder, ler, psykodrama, krop, bevægelse og musik. Musik er således én af modaliteterne i uddannelsen til

kunstterapeut, og jeg besluttede mig for at påbegynde uddannelsen til musikterapeut, mens jeg stadig var i gang med kunstterapiuddannelsen. Bevæggrunden for dette var, at denne på lignende vis kombinerede musikindtryk og -udtryk med psykologi og terapi. Musik har ligesom maleriet haft en terapeutisk effekt i mit eget liv og udvikling, blandt andet i form af sangskrivning og stemmeimprovisation. Det vakte derfor min interesse, hvordan det auditive univers kunne bringes ind i en terapeutisk forståelsesramme og i behandling af mennesker med for eksempel kommunikationsvanskeligheder.

Senere blev det i min egen kunst- og musikterapeutiske proces tydeligt, hvordan det at udtrykke sig via musikalske instrumenter eller i billeder og ler kunne være med til skabe dialog med det ubevidste, afklare dilemmaer, vække følelser jeg ikke ville have kunne talt mig frem til og forløse blokeringer i krop og sind.

Undervejs i begge uddannelser blev jeg mere og mere optaget af begreberne misbrug og afhængighed. Dette førte til, at jeg tog min 6.semester praktik på et døgnbehandlingssted for voksne misbrugere og efterfølgende skrev min bacheloropgave om sangdeling i gruppemusikterapi. På kandidatdelen, fortsatte jeg med at undersøge kombinationen af motivationssamtalen (MI) og kunst- og/eller musikterapi i misbrugsbehandling. Det viste sig, at der ikke fandtes megen forskning inden for lige præcis den kombination.

Dette projekt bygger således videre på min nysgerrighed og sult på at finde ud af, hvordan kunst- og musikterapi bedst integreres i misbrugsbehandling, om det giver mening og har en nytteværdi både for brugerne i behandling, men også i forhold til andre behandlere og i det tværfaglige samarbejde.

Da jeg stadig har de brugere i terapi, som dette projekt omhandler, kommer dette projekt til at omhandle *mit* syn på den udvikling jeg mener at se hos dem. Det ville forstyrre den terapeutiske proces, hvis *de* for eksempel skulle

interviewes om, hvordan de oplever kunst- og musikterapi i deres behandling.

1.3. Specialets opbygning

Specialet er bygget op på følgende måde:

Først beskrives æstetiske læreprocesser som en overordnet forståelse af, hvilke processer kunst- og musikterapi indeholder, inden der foretages en litteraturgennemgang af kunst- og musikterapi anvendt i misbrugsbehandling og med mennesker med dobbeltdiagnose. Dette vil blive efterfulgt af en beskrivelse af de udviklingstrin hos brugerne, sådan som jeg ser dem. Disse vil, sammen med den teoretiske viden, danne baggrund for min forforståelse af nytteværdien af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling. Dernæst redegøres der for den kvalitative og fænomenologiske undersøgelsesmetode, efterfulgt af en beskrivelse af det kvalitative semistrukturerede interview. Dette leder videre til selve interviewdelen samt den dertilhørende analyse af interviewene, inden der rundes af med en konklusion på og diskussion af projektet. Der gives kritik af metode og proces inden perspektiveringen.

1.4. Målgruppen: Mennesker med dobbelt diagnose

"Mennesker med en dobbelt diagnose er mennesker, der lider af en psykisk sygdom og samtidig har et misbrug." (Johansen, 2009). Flere steder (Lauritsen et al., 2010, Evjen et al., 2004, Johansen, 2009) kommenteres det dog, at begrebet dobbelt diagnose ikke er dækkende eller præcist nok i sin definition, da denne målgruppe ofte har flere samtidige lidelser plus mange komplekse sociale problemstillinger oven i.

I servicestyrelsens bog fra 2010 (Lauritsen et.al) om stofmisbrug i et socialfagligt perspektiv, opstilles der fire relevante måder at beskrive dobbeltdiagnose på. De er som følger:

- En psykiatrisk hoveddiagnose med en efterfølgende bi diagnose i form af et stofmisbrug der påvirker den psykiske tilstand
- Hoveddiagnosen *misbrug*, men med psykiatrisk komplikationer
- Samtidig stofmisbrug og psykisk forstyrrelse
- En bagvedliggende traumatisk oplevelse der resulterer i både stofmisbrug og psykisk lidelse, fx posttraumatisk stresstilstand (PTSD)

(Rausz 1996 i Lauritsen et al., 2010, S.171,)

Det kan altså diskuteres om det er den psykiske lidelse, der forårsager stofmisbruget eller om det er misbruget, der forårsager eller udløser den psykiske lidelse. (Lauritsen et al., 2010, Evjen, 2004, Johansen, 2009). Uanset, hvad forstærker den psykiske lidelse og stofmisbruget hinanden gensidigt og gør prognosen for helbredelse eller bedring for denne målgruppe meget dårlig (Johansen, 2009, Evjen, 2004). De bliver ofte kasterbolde i behandlingssystemet, da de er svære at behandle på grund af deres dobbelte diagnose og belastede tilstand. Grunden til dette er, at behandlingssystemet ikke har været gearret til at hjælpe denne målgruppe og..."at behandlingen har været placeret i to forskellige systemer: Den psykiske sygdom har skullet behandles i det psykiatriske behandlingssystem og stofmisbruget i stofmisbrugssystemet" (Johansen, 2009. s.40). Derfor taler man tit om, at

mennesker med dobbelt diagnose falder mellem to stole (Johansen, 2009, Evjen et al., 2004, Lauritsen et al., 2010). Der er dog kommet mere fokus på denne målgruppe, der ofte beskrives som ”*de vanskeligst stillede*”(Lauritsen et al., 2010, s.175) efter...”psykiatriaftalen 2003-2006 har anbefalet det primære ansvar for behandlingen af brugere med dobbeltdiagnose placeres i det psykiatriske system” (Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, 2003, Lauritsen et.al. 2010, s.175).

Opsummerende kan det altså konkluderes at, det er vigtigt med behandlingssteder og behandlere, som er i stand til både at hjælpe mennesker med deres psykiske lidelse og deres misbrug samt deres sociale problemer. Johansen (2009) har i sin bog ”dobbelt diagnose - dobbelt behandling” indhentet forskellige anbefalinger både fra ind- og udland i forhold til, hvordan denne målgruppe hjælpes bedst. De er som følger:

- (Behandlingen) - Skal foregå i ét regi (integreret behandling).
- Der skal være diagnosticerings- og behandlingskompetencer indenfor både psykiatri og misbrug.
- Behandlingen skal være tilpasset brugernes problemkompleks og funktionsniveau.
- Der skal være mulighed for at opsøge brugerne.
- Der skal være et langsigtet perspektiv.
- Behandlingsmålene skal være små.

(Johansen, 2009)

Ganske vidst er bogen skrevet i forhold til en brugergruppe, der er noget sværere stillet end den jeg/vi beskæftiger os med på Stjernevang, men bogen er stadig relevant i forhold til, hvordan man bedst når denne brugergruppe, så de ikke *igen* bliver udstødt eller oplever, at de ikke passer ind i behandlingssystemet.

I det næste kapitel beskrives KABS Stjernevang og det tværfaglige samarbejde jeg hver dag er en del af.

KABS Stjernevang, hvor jeg var i min 9.semesters praktik, er som beskrevet i indledningen et ambulant dagbehandlingstilbud til børn, unge og voksne med en misbrugsproblematik og en psykisk lidelse/sårbarhed. Misbrugsproblematikken indbefatter cannabis, kokain, amfetamin, alkohol m.fl., dog ikke opioidafhængige, der foregår i et andet regi under KABS. De psykiske lidelser kan være Aspergers syndrom, ADHD, følelsesmæssige og emotionelle forstyrrelser, depression, OCD, skizofreni/skizotypi, angst, personlighedsforstyrrelser m.fl. Personalet består af leder, sekretær, psykiatere, psykologer, læger, sygeplejersker, socialrådgivere, pædagoger og social- og sundhedsassistent. Brugeren gennemgår først en udredning både psykiatrisk, social- og sundhedsfagligt og psykologisk. Behandlingen består herefter af individuelle og gruppebaserede samtaler med fokus på og omdrejningspunkt i motivationssamtalen, kognitiv adfærdsterapi og ACT. Al behandling skræddersys til den enkelte bruger alt efter behov og funktionsniveau, og den personlige relation mellem brugere og personale vægtes højt. Når brugeren indskrives i behandlingen på Stjernevang tilknyttes denne en primærbehandler og et af de to teams. Til hvert team er tilknyttet en psykolog, som er der på daglig basis. Psykologerne er lige som jeg ikke primærbehandler for brugere, men fungerer som central fagperson, som det resterende team kan henvise til.

I mit arbejde som kunst- og musikterapeut på Stjernevang har jeg en flydende position i og med, at jeg har brugere fra begge teams. Den aktive musikterapi foregår i kælderen, hvor der er et musikrum med nyindkøbte instrumenter. I et af de store grupperum ovenpå er der blevet gjort plads til at male og udfolde sig kreativt i kunstterapien, og der er farver, lærreder, papir, blyanter og god plads til at udfolde sig på. På gulvet i hjørnet er der en madras med tæpper og puder samt anlæg til brug i receptiv musikterapi.

I det følgende vil æstetiske læreprocesser blive beskrevet, som en overordnet forståelse af de processer jeg mener og oplever finder sted i kunst- og musikterapi. Dernæst følger en nøjere gennemgang og beskrivelse af kunst- og musikterapilitteraturen i misbrugsbehandling.

2. litteraturgennemgang

2.1. Æstetiske læreprocesser. En overordnet forståelse af kunst- og musikterapeutiske processer

"Ordet æstetik kommer af tysk Ästhetik"...og er dannet af græsk aisthetikos 'som angår det at fornemme'"

www.denstoredanske.dk

I foråret 2015 fik Stjernevang en pædagogpraktikant, der fortalte mig om æstetiske læreprocesser. Det vakte stor genklang i mig, hvorfor jeg straks gik i gang med at søge og læse litteratur om emnet. Sammen med min faglige og teoretiske viden indenfor kunst- og musikterapi blev begrebet æstetiske læreproces rammesættende for min måde at tilgå dette speciale på. Samtidig gav det mig en forståelse af mig selv og min måde at arbejde på som kunst- og musikterapeut.

Det ligger uden for dette speciales tids- og indholdsmæssige ramme at lave en større systematisk litteraturgennemgang af emnet og begrebet æstetiske læreprocesser. Jeg har derfor foretaget et subjektivt skøn i forhold til hvilke forfattere og litteratur, der er blevet inddraget til at beskrive dette område. Ud

fra dette subjektive forfatterudvalg beskrives i det følgende afsnit begrebet æstetik og æstetiske læreprocesser samt det potentielle rum som beskrevet af Winnicott.

Æstetik er ikke, som man måske tror, et ord eller begreb, der dække over det skønne og flotte. Den oprindelige betydning er faktisk:..."*erkendelse gennem sansemæssig oplevelse*" (Drotner i Jensen, 1998). Æstetik og æstetisk læring handler derfor om at sanse og opleve for derigennem at kunne erkende sig selv, andre og verden.

Æstetik er ifølge Høhr (1996) skabt og tilsigtet form, og omfatter både det visuelle, auditive, taktile, motoriske og sproglige. En skabt og tilsigtet form er udtryk for tanker og kan udtrykke det usigelige, og kan dermed indfange det som er svært at udtrykke med (diskursivt) sprog. Det æstetiske omhandler brugsgenstande og formudtryk, der ofte har kommunikation til hensigt. Det kan f.eks. være lege, musikalsk sammenspil, maleri, skulptur, litteratur m.v. (Ibid.).

Æstetiske læreprocesser handler om at..."udtrykke sansemæssige oplevelser i et andet medium: rumlige former, billeder, musik og bevægelse"(Fink-Jensen, 1998, s.12). I dette udtryk, i et andet medium, foregår der en interaktion mellem en persons sansning af sig selv og verden, både på et indre og ydre plan, i mødet mellem mennesker og omverdenen, og mellem mennesker og ting (Ibid.). I oplevelsen kan der være en samtidig følelse af at høre til, være del af og samtidig adskilt fra verden (Ibid.). I sansningen af og mødet med ting, mennesker og omverdenen kan vi altså opleve os som en del af helheden og på en måde sammensmeltet med dem, men samtidig er det også muligt at adskille os fra og skabe en distance til dem (Ibid.). Herved kan evnen til nærvær og distance opøves samt evnen til bevidst at skelne mellem de to (Ibid.). I

æstetiske læreprocesser foregår der altså en dialog mellem personen selv, dennes forestillinger, tanker og følelser, og det udtrykte; som igen forholder sig til sig selv, andre og verden (Mårup, downloadet 27.3.15).

Når der veksles og leges med indtryk og udtryk, sammensmeltning og distance i den æstetiske proces, er der mulighed for at bryde vaner og dermed forstyrre vante måder at se, føle og tænke på (Mårup, d.27.3.15). I denne dialog og dette samspil med materialet/det andet medium er der plads til og mulighed for at lade noget opstå, som både kommer inde fra og ude fra, og som udtrykker en kombination af det, der kan lade sig gøre – f.eks. elementer fra virkeligheden og det, der ikke kan lade sig gøre – f.eks. elementer fra fantasien (Ibid).

Netop denne kombination af det der lader sig gøre og det der ikke lader sig gøre, taler ind i Balles (2005) beskrivelse af det umuliges kunst¹. Hun skriver, hvordan det i kunsten er muligt at...”...opleve, at der findes en tid, vi kan kontrollere, at der findes genstande uden bagsider, personer der kan være både sig selv og en anden, jeget uden krop, menneskekroppe der er et med verdens materiale, og et rum vi kan nå ud i, selvom vi reelt er bundet til et konkret sted. Kunstværkerne kan på den måde ses som nogle undtagelsestilstande, nogle fiktive universer, hvor de grundlæggende vilkår ikke gælder” (Balle, 2005, s. 35).

Kunst beskrives også som ”....en hjælper i en tid med problemer...en måde at forstå menneskelige betingelser og en måde at bearbejde de skræmmende aspekter af de betingelser, hvor det at kreere en meningsfuld orden kan tilbyde tilflugt fra de uhåndterbare forstyrrelser fra den ydre virkelighed” (egen oversættelse af Amheim i Johnson, 1990, s.), hvor det skabende og visuelle udtryk kan bane vej for en sund løsrivelse fra problemet og give mulighed for at se på det med lidt distance for at lade nye løsninger opstå (Matto, 2002).

1

Ordet og begrebet kunst dækker her over både billeder, musik, drama, poesi og skulptur.

Opsummerende kan det siges, at æstetik handler om at erkende sig selv, andre og verden gennem sansemæssige oplevelser. Æstetiske læreprocesser gør os i stand til at udtrykke os selv gennem et andet medie og kan være med til at give erkendelser i forhold til de relationer, der er mellem den indre og ydre verden samt den subjektive og objektive virkelighed (Hohr, 1996).

Det æstetiske og æstetiske læreprocesser er en særegen erfaringsform, som kan være med til at skabe mening og sammenhæng i forhold til selv, andre og verden (Fink-Jensen, 1998), og den er grundlæggende i sin måde at repræsenterer helheden i oplevelsen af verden på, så denne ikke kun opleves i usammenhængende dele (Hohr, 1996).

I interaktionen mellem mennesket og et andet medium opstår der en undtagelsestilstand, hvor det er muligt”....at skabe en særlig version af verden, en slags undtagelsestilstand, hvor de grundlæggende vilkår ikke gælder, og hvor de begrænsninger, vi erfarer i mødet med disse vilkår, for en tid er ophævet” (Balle 2005, s.33).

Da jeg hver dag arbejder med mennesker i behandling for misbrug, som står midt i, at de skal til at begynde at opleve, mærke, sanse og erkende sig selv og verden på en ny måde *uden* stoffer (eller med et formindsket eller stabiliseret forbrug), giver teorien om æstetiske læreprocesser og tanken om kunsten som ”undtagelsestilstand”, hvor man for en tid kan skabe en særlig version af sig selv og verden, utrolig god mening for mig.

Det at sanse og mærke og for en tid skabe en undtagelsestilstand taler endvidere ind i min overbevisning om overgangsobjekter og det potentielle rum som beskrevet af Winnicott (1971/2003). Jeg anser det som et yderst essentielt begreb og værktøj i en forandringsproces, som mennesker der er i

behandling for misbrug oftest står over for eller midt i. Det æstetiske og det at udtrykke sig i gennem et andet medie kan netop være med til at bygge bro mellem indre og ydre tilstande, mellem det der var, det der er og det som kan blive. Winnicott kalder dette sted for det potentielle rum eller et illusionsområde, hvor overgangsobjekter og overgangsfænomener bruges som en del af det at begynde at kunne erfare sig selv (Winnicott 1971/2003)

I følge Winnicott (1971/2003) er overgangsobjekter noget, der dannes i det potentielle rum, der ligger mellem den indre verden og den ydre virkelighed, hvor legen, kreativiteten og glædesfyldte samspil kan udfolde sig. Han forklarer ydermere, hvordan det at lege og være kreativ hænger sammen med sundhed og med det at have lyst til at leve eller som gør at livet er værd at leve. Han skriver: ”leg faciliterer vækst og dermed sundhed; leg fører til grupperelationer: leg kan være kommunikationsform i psykoterapi; og psykoanalyse er blevet udviklet som en højt specialiseret form for leg med det formål at kommunikere med sig selv og andre” (Winnicott, 1971/2003, s.77). Og videre: ”Grunden til at legen er så vigtig, er, at det er i legen, at patienten er kreativ.” (Winnicott, 1971/ 2003, s. 94). ”Kreativitet kommer af det latinske ord creare, der betyder at skabe. Det kan defineres som evnen til nyskabelse og idérigdom, evnen til at gøre idéer til virkelighed eller evnen til at kombinere eksisterende viden på en ny måde” (Haahr, 2009, s.387).

Det at facilitere et rum, hvor der sanses og mærkes giver altså mulighed for at personer kan erkende sig selv, andre og verden. Det at udtrykke sig gennem et andet medie, hvad enten det er via tegning/maling eller musik giver mulighed for at skabe sammenhæng i noget, der kan synes fragmenteret eller usammenhængende. Samtidig opstår der en ”undtagelsestilstand” eller en overgang, hvor i det er muligt at kreere sig selv eller det som har været, det som er lige nu og det som er på vej. I det potentielle rum og med brug af overgangsobjekter, hvad enten det er tegning/maling eller musik, kan legen og kreativiteten opstå og være med til at give lyd eller billede til det mulige såvel

som det umulige. Og det er netop noget af det, kunst- og musikterapi handler om.

Jeg mener de æstetiske læreprocesser dækker over mange af de processer, der også foregår i kunst- og musikterapi, men i kunst- og musikterapi er der dog et terapeutisk formål med det kreative og/eller musikalske udtryk, som gør, at de adskiller sig fra udelukkende at være en lære- og erkendelsesproces. Et terapeutisk mål kunne for eksempel være ønsket om forandring og et typisk mål i misbrugsbehandling er ønsket om at ændre adfærd, f.eks. at holde op med at ryge hash. Dette vil blive beskrevet nærmere i den følgende litteraturgennemgang af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling, hvor noget af fokus netop vil være på, hvordan kreative og/eller musikalske processer kan være med til at skabe forandring eller indsigt i, hvor parat brugeren er i forhold til at skulle foretage ændringer i sit liv.

2.2. Databaser og søgeord

Bevæggrunden for dette projekt er som sagt at undersøge kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling af mennesker med dobbeltdiagnose. Derfor er der foretaget en litteratursøgning på følgende udvalgte databaser: AUB primo, EBSCO, APA PsychNET og Science Direct og der er søgt på følgende ord

- Dual diagnosis and art therapy
- Dual diagnosis and music therapy
- Dual diagnosis and art therapy and substance abuse treatment
- Dual diagnosis and music therapy and substance abuse treatment
- Substance abuse and art therapy
- Substance abuse and music therapy
- Substance abuse treatment and art therapy
- Substance abuse treatment and music therapy.

Undersøgelsen begrænses til et fokus på dobbeltdiagnose, misbrug og misbrugsbehandling samt kunst og musikterapi, da det vil være for omfattende også at skulle inkludere litteratur, der beskriver psykiatriske diagnoser og kunst- og musikterapi. Litteratur, der beskriver kunst-og/eller musikterapi og misbrug(-sbehandling) og psykisk sygdom er inkluderet. Søgningen er begrænset til kun at omhandle litteratur efter 1990, og kun artikler eller kapitler fra bøger skrevet på dansk, norsk eller engelsk er inkluderet.

2.3. Yderligere beskrivelse af målgruppen

Mennesker med misbrug og psykisk sygdom er ofte højsensitive i forhold til stress og har svært ved eller begrænsede evner i forhold til at håndtere og regulere sig selv og følelser (Matto, 2002), og de kan have problemer i forhold til social adfærd og det at skulle indgå i sociale sammenhænge. (Ibid.) Det kan være vanskeligt at behandle og evaluere mennesker med misbrug og psykisk sygdom, fordi de ofte har undgåelsesadfærd og stærke forsvarsmekanismer i forhold til at være i kontakt med svære og ubehagelige følelser og tanker (Kaiser and Deaver, 2003, Skeftington and Browne, 2014, Glover, 1999). Der kan endvidere være mangel på tillid til mennesker på grund af relationelle og/eller overgrebs problematikker fra opvækst (Skeftington and Browne, 2014, Glover, 1999). Derudover bør der tages højde for funktionsforstyrrelse og funktionsnedsættelser, hos mennesker med dobbeltdiagnose, som enten kan være forårsaget af misbruget eller have været årsagen til misbruget (Lesiuk, 2010).

2.4. Overordnet beskrivelse af kunst- og musikterapi

2.4.1. Kunstterapi

Kunstterapi er en psykoterapeutisk metode der inddrager kreative udtryksmåder. Det kreative aspekt giver mulighed for at arbejde med fantasi,

imagination og symbolskabelse, som kan anvendes i en proces der har til hensigt at støtte og fremme selvindsigt og personlig udvikling igennem regulering af emotionelle tilstande. I kunstterapi bruges det kreative udtryk sammen med den terapeutiske samtale som en måde at komme i kontakt og dialog med det ubevidste på. Det anvendes også i forbindelse med potentialer og forhindringer i forhold til den personlige historie. I kunstterapi bruges maling, tegning, ler, bevægelse, rollespil, musik og leg (www.kunstterapi.dk, Skov, 2009).

2.4.2. Musikterapi

”Musikterapi er en videnskabeligt funderet behandlingsform, som bygger på musikkens evne til at skabe kontakt og kommunikation. Musikken anvendes i en proces der har til hensigt at støtte og fremme f.eks. kommunikation, personlig udvikling og forandring, dannelse af relationer, læring, genoptræning, fysisk stimulation eller afspænding samt følelsesmæssige oplevelser, udtryk og erkendelser” (www.musikterapi.org., d.03.05.15.)

Musikterapi kan være både aktiv og receptiv.

I aktiv musikterapi bruges stemmen eller forskellige musikinstrumenter til at udtrykke tidlige eller nuværende relationer og følelser. Via improvisation, sammenspil og/eller sangskrivning, kan aktiv musikterapi være med til at opøve sociale færdigheder og mestringskompetencer.

I receptiv musikterapi anvendes guidet afspænding af krop og sind, eventuelt guidede fantasirejser og der lyttes til musik. Musikken kan være med til at berolige nervesystemet og/eller stimulere til indre billeddannelser, der kan være vejvisere i den videre proces. Disse kan deles og reflekteres med musikterapeuten.

Både aktiv- og receptiv musikterapi kan aktivere førsproglige erindringsspor.

2.4.3. Fælles for kunst- og musikterapi

Fælles for både kunst- og musikterapi er den forandring som den kreative og/eller musikalske proces og dialogen mellem det vi allerede ved, og det vi endnu ikke har fået øje på, kan faciliterer, og ikke det kunstneriske eller musikalske produkt.

2.5. Kunst- og musikterapi integreret i behandlingen af mennesker med misbrug og eventuel psykisk sygdom

Litteraturen peger på, at kunst- og musikterapi kan være værdifuld og relevant i en integreret og samlet behandling af mennesker med misbrug og/eller dobbeltdiagnose, da terapiformen kan være med til at udvide omfanget af behandlingstilbud og dermed favne en brugergruppe med mange facetterede problemstillinger bedre (Matto, 2002, Matto et al., 2003, Ross et al., 2008, Pendleton, 1999). Det beskrives, hvordan en helhedsorienteret og integreret tilgang til misbrugsbehandling kan være med til at forbedre patienters tilfredshed med og engagement i behandlingen, hvilket indikerer gode behandlingsresultater (Breslin et al., 2003, Dijkstra and Hakvoort, 2010, Crow and Parmenter, 2012, Holt and Kaiser, 2009, Punkanen, 2010, Ross et al., 2008). Kunst- og musikterapi beskrives ofte som komplementerende og alternative tilbud i en helhedsorienteret og integreret behandling, og terapiformen har vist sig at indeholde lovende redskaber blandt andet i forhold til at have indflydelse på motivationen og engagementet for klienter i misbrugsbehandling både i starten og undervejs i et forløb (Mössler et al., 2012, Ross et al., 2008 og Silverman, 2012, Holt og Kaiser, 2009, Horay, 2006). Derudover beskrives kunst- og musikterapi også som noget, der kan indgå i misbrugsbehandlingen i forhold til at arbejde med de problematikker, der tit ses i forbindelse med misbrug, så som: skam (Johnson, 1990), selvskade (Ghetti, 2004), følelsesregulering (Baker et al., 2007), autenticitet og intimitet

(Hedigan, 2010), overgrebsproblematikker (Gallagher, 2002, Glover, 1999, Ficken, 2010), traumer (Winkelman, 2003), tilknytningsforstyrrelser (Francis et al., 2003), depression (Albornoz, 2011), negative affekter i forhold til at være i misbrugsbehandling (Gardstrom et al., 2013) m.m.

2.6. En undersøgelse af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling

Ofte undersøges *enten* kunst- *eller* musikterapi i misbrugsbehandlingen, men i en nyere artikel fra 2014 (Aletraris et al.) undersøges kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling, samt koblingen af specifikke klientgrupper i misbrugsbehandling med kunst- og musikterapi. Derudover undersøges relationen mellem brugen af evidensbaseret behandlingspraksis og implementeringen af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandlingen. Undersøgelsen viste at 36, 8% af behandlingsstederne tilbød kunstterapi og 14,7 % tilbød musikterapi og 11,7 % tilbød begge dele. De steder som brugte motivationssamtalen og 12-trinsmodellen var signifikant mere tilbøjelig til at tilbyde kunstterapi som en del af behandlingen. Kunst og musikterapi blev endvidere udbudt mere de steder, hvor der var større andel af kvinder og teenagere i misbrugsbehandlingen.

2.7. Kunst- og musikterapi kombineret med andre behandlingsmetoder

Kunst- og/eller musikterapi beskrives ofte som noget, der kan komplementere andre behandlingsformer eller integreres eller kombineres med andre behandlingsformer. Der nævnes 12-trinsmodellen (Johnson, 1990, Holt og Kaiser, 2009, Silverman, 2008, Wolff, 1990, Gallagher og Steel, 2002), Minnesota (Matto et al., 2003), kognitiv (adfærds-/rehabiliterings-)terapi

(Matto, 2002, Silverman, 2008, Lesiuk, 2010, Dingle et al., 2008, Baker et al., 2007, Gallagher og Steel. 2002), løsningsfokuseret terapi (Matto et al., 2003), motivationssamtalen og forandringscirklen (Horay, 2006, Holt og Kaiser, 2009).

2.8. Kunst og/eller musikterapi kombineret med kognitiv terapi

F.eks. beskrives kombinationen af kunst- og/eller musikterapi og kognitiv adfærdsterapi som en måde at give klienter, der ofte har et rigidt coping-system nye mestringsstrategier til at håndtere og regulere både intra- og interpersonlige problemer og følelser på (Dijkstra og Hakvoort, 2010, Lesiuk, 2010). Den biopsykosociale og eklektiske tilgang som beskrevet af Dijkstra og Hakvoort (2004) bruger musik, handling og kognitiv forståelse som led i den samlede behandlingstilgang. Derudover viser en undersøgelse af Baker et al. (2007), at musik er et lovende værktøj til at fremkalde følelsesmæssige tilstande, som der blev arbejdet med i den kognitive adfærds musikterapi. Klienterne nød den kognitive adfærds musikterapi, selvom de oplevede stærke følelser af både positiv og negativ karakter (Ibid.). At inkorporere musikterapi i kognitiv rehabiliterings ramme kan desuden være med til at målrette behandlingen i forhold til specifikke funktionsnedsættelser og -forstyrrelser som er kommet i forbindelse med misbruget (Lesiuk, 2010). Musik stimulere opmærksomheds og arbejdshukommelse, hvorfor mennesker som har kognitive forstyrrelser eller funktionsnedsættelser pga. misbrug kan drage fordel af musikbaserede interventioner, som kan forbedre opmærksomhed og koncentration, arbejdshukommelse og planlægning (Ibid.).

2.9. Kunst- og musikterapi kombineret med motivationssamtalen og forandringscirklen samt kunst- og musikterapi som motiverende og engagerende faktorer i misbrugsbehandling

I forhold til at motivere og engagere brugerne i behandlingen blev det undersøgt om og hvordan musikterapi kunne være med til at engagere klienter i gruppekognitivadfærdsterapi (Dingle et al., 2008). Undersøgelsen viste, at musikterapi var et lovende redskab i så henseende. Kognitive adfærdsteraeutiske emner blev adresseret i musikterapisessionerne, der indeholdt sangtekst-analyse, sangskrivning, synge og spille kendte sange, improvisere og lytte til musik. Spørgeskemaundersøgelsen viste, at de 24 deltagere gerne ville deltage i de kognitive adfærds - gruppemusikterapisessioner igen. Mange tilkendegav, at det ville få dem til at føle sig mere som en del af gruppen og klienter både over og under 25 år følte sig fornøjet og motiveret under /af musikterapien (Ibid.).

Der ud over er det blevet undersøgt, hvorvidt musikterapi kan forudsige ændring i behandlingsresultaterne i forhold til klienter med lav motivation for (især verbal) terapi (Mössler et al., 2012). Tre forskellige musikterapeutiske teknikker blev afprøvet, som var: (a)spille kendt musik eller lære musikalske teknikker, b) receptiv musikterapi, c) musikalsk improvisation). De 31 deltagere blev tilfældigt inddelt i de tre grupper og fokus var på styrkelse af jeget/egoet, relationelle kompetencer og livskvalitet. Selve studiet benyttede sig af et naturalistisk observationsdesign med præ-, post- og midtvejstest. Der blev anvendt data fra et internationalt multicenter RCT studie, som havde vist en positiv effekt, og der blev også anvendt yderligere materiale angående brugen af musikterapi med en lignende målgruppe. Det at spille kendt musik eller lære musikalske teknikker viste sig at have den største indflydelse på klienter med lav motivation for terapi/behandling (Ibid.)

På et psykiatrisk hospital for mennesker med dobbeltdiagnose var det personalets oplevelse af, at klienterne var begyndte at live op og engagere sig i deres behandling, *efter* en musikterapeut var begyndt at arbejde der, som iværksatte en større undersøgelse (Ross et al., 2008). Derudover havde klienterne udtalte, at de følte sig mere rolige, forbundet med de andre i gruppen samt bedre til at styre impulsiv adfærd, hvilket de mente var vigtige elementer for deres behandlingsresultat. Disse observationer og udtalelser igangsatte en undersøgelse. 80 deltagere blev inddelt i tre grupper, hvor den ene modtog receptiv musikterapi (Music and Imagery Group), den anden var i en trommegruppe (Music Therapy Drumming Group) og den tredje i en improvisationsgruppe (Music Theray Improvisation Group). Undersøgelsen havde ikke en kontrolgruppe, og resultaterne var derfor uklare i forhold til, hvad de forskellige musikterapiformer præcist havde udrettet, da medicinen samt andre terapi-tilbud også kan have spillet en rolle for forbedringen og behandlingsresultaterne. Dog peger undersøgelsen i retning af, at musikterapi er et lovede element i forhold til at motivere og engagere klienter med dobbeltdiagnose i deres misbrugsbehandling. Ud over musikterapien, havde musikterapeutens evner som terapeut og den terapeutiske alliance også stor indflydelse på, hvordan deltagerne opfattede musikterapien (Ibid.).

I 2012 lavede Silverman en RCT undersøgelse af effekten af en enkel sessions musikterapi med sangskrivning, for at se, hvilken indflydelse det havde på motivation og parathed til forandring hos klienter indlagt til afgiftning på døgnbehandlingshospital. Der var 99 deltagere fordelt i to grupper – en gruppe der modtog MT og en ventelistegruppe. Resultatet viste en signifikant forskel mellem de klienter, der havde modtaget musikterapi og dem, der ikke havde i forhold til deres motivation og parathed til forandring (Ibid.).

Soshensky (2001) skriver endvidere, hvordan kombinationen af musikterapi, forandringscirklen samt den klient-centrede terapiform grundlagt af Carl

Rogers (der jo også har lagt grundstene til motivationssamtalen), kan være en kreativ og motiverende tilgang for klienter i behandlingen for misbrug. Ved at være medskaber af alternative oplevelser i musikterapien kan klienten betræde nye stier i forhold til at indgå i sociale relationer, samt blive bekendt med uhensigtsmæssige vaner og følelsesmæssig smerte (Ibid.).

I forhold til kombinationen af kunstterapi og motivationssamtalen har Horay (2006) beskrevet hvorledes motivationssamtalens (MI) principper og forandringscirklen (SOC) kan kombineres med kunstterapi (KT) i behandlingen af stofmisbrugere. Der gives konkrete anvisninger i et case-eksempel i forhold til, hvordan MI's principper inkorporeres i en kunstterapeutisk setting, der er med til at øge klientens indsigt og skabe forvandling indefra via den kreative proces (Ibid.)

Holt og Kaiser (2009) bygger videre på Horays artikel og anvisninger. De har lavet en protokol over fem kunstterapeutiske direktiver, som integrerer motivationssamtalen (MI), såvel som forandringscirklen (SOC) samt de første to trin af 12-trins-modellen.

Kombinationen af MI og SOC kaldes Motivational Enhancement Therapy (MET) og har vist sig at være en effektiv måde at fremme klienters engagement i behandlingen og fremme mere positive resultater i det opfølgende forløb efter behandlingen (Brown and Miller her refereret fra Holt og Kaiser, 2009). Kunstterapi kan ifølge Holt og Kaiser (2009) være et redskab på vejen i forhold til at klienten rykker sig fra før-overvejelse til overvejelsesfasen på vej mod forberedelse til forandring (Ibid.).

For at motivere klienter i før-overvejelses og overvejelsesfasen er det nødvendigt med interventioner, der er engagerende og handlingsorienterede (Holt og Kaiser, 2009). Kunstterapi ses i denne artikel som havende disse kvaliteter, da klienten selv foretager valg og beslutninger undervejs i den kreative proces med at frembringe værket (Ibid.).

Det forklares, hvordan det i den kreative proces er muligt at skabe konkrete, håndgribelige og personlige repræsentationer af indre og ydre realiteter. I billederne afsløres klienternes virkelighed, hvilket gør det svært at opretholde forsvar, der kan skjule kritiske emner f.eks. relateret til bekymringer i forbindelse med behandlingen. Samtidig er det muligt i processen at drage omsorg for klienten selv samtidig med at en evaluering af klienten kan finde sted. Kunstterapien tilbyder en mulighed for at eksperimentere med billeder udtrykt i symbolsk form og giver dermed mulighed for at komme af med og klargøre følelser og holdninger, reducere forstyrrende tanker og give øget indsigt (Ibid.).

Crowe og Parmenters (2012) artikel bygger både på Horays (2006) samt Holt og Kaisers (2009) arbejde, men udvider det med flere øvelser. Det indikeres, at en kreativ og fleksibel tilgang har vist sig at være god i behandlingen af misbrugs klienten, da den kan være med til at hjælpe klienten i overgangen fra benægtelse til helbredelse (Crowe og Paramenter, 2012).

Pendleton (1999) beskriver, hvordan det at udtrykke sig kreativt kan være med til at engagere klienter i deres behandling samt være med til at stabilisere, og øge livskvaliteten og uafhængigheden hos dem. Der refereres til Winnicott og det potentielle rum, hvor det kreative udtryk ses som værende en del af klienten såvel som noget udenfor klienten og derved som en måde at bygge bro mellem indre og ydre, fortid og fremtid på (Ibid.)

2.10. Kunst- og musikterapi og emotionel regulering

I forhold til at udtrykke og håndtere svære følelser beskrives hvordan det i kunst- og musikterapi er muligt at åbne op for sårbare sider samtidig med at der kan bevares noget kontrol, så følelserne eller det der kommer op ikke overvælder brugerne (Matto, 2002, Abdollahnejad, 2010 og Horesh, 2010). Non-verbal kommunikation kan åbne op for at udtrykke sig på en anden måde,

hvor emotionelle og psykologiske behov kan adresseres og dermed give en større bevidsthed (Abdollahnejad, 2010).

Det at visualisere og udtrykke sig kreativt beskrives som værende en kombination af følelser og tanker og selve værket, som efterfølgende kan vække følelser og tanker når der gås i dialog med billedet, med terapeuten og evt. gruppen (Ibid.). Dette kan være med til at styrke evnen til at udtrykke sig og være med til at opøve nye mestringsstrategier (Ibid.). Det kan således være en måde at øve sig i at se på og tage ansvar for tanker og følelser og dermed øge mestringskompetencer samtidig med at svære følelser og andre ting kan bearbejdes (Matto 2002).

Glover (1999) beskriver, hvordan mennesker i misbrugsbehandling med traumer og overgreb i bagagen, som har haft svært ved at profitere af almindelig samtaleterapi kan bearbejde og integrere forviste sider via kunstterapi. Her er det muligt på et symbolsk og konkret niveau at hjælpe brugerne i forhold til emotionel, kognitiv og social udvikling. Dette gøres ved at eksperimentere, øve sig i at foretage valg og tage ansvar, undersøge sig selv såvel som ens relation til andre, samt gå på opdagelse i modstand og forvar på en mere ærlig måde (Glover, 1999, Cox og Price, 1990). I denne proces kan brugerne finde værdier og mål for livet ved at fokusere på indre oplevelser og visualisere dem og deres associerede følelser (Cox og Price, 1990).

Wolff (1990) understøtter dette med sin forklaring af aktiv musikterapi og af hvordan den kreative proces og kreative oplevelser, integreret i den generelle behandling, støtter vigtige aspekter af helbredelsen, da de kan støtte evnen til at foretage valg, tage risikoer og udvikle evner, som kan gøre vedkommende i stand til at tilpasse sig i forhold til forandring på andre signifikante områder af hans/hendes liv.

I kunst- og musikterapi er det muligt at adressere ambivalens, samt tidligere og

nuværende temaer angående identitet, selvværd og selvtillid, som kan være med til at gøre brugeren opmærksom på og tydeliggøre de følelser der er forbundet med et eventuelt ophør med stofmisbrug (Gehtti, 2004, Horay, 2006, Holt og Kaiser, 2009). Da klienten selv er med til at give ambivalensen udtryk via musikalske instrumenter eller et visuelt udtryk, kan det give denne følelsen af selv at have indflydelse på behandlingen og på veen til forandring. Derudover kan baren sættes lavt i forhold til klientens kognitive og emotionelle funktionsniveau (Ghetti, 2004).

Den receptive musikterapi beskrives som en måde hvorpå brugeren kan blive afspændt og være med til at skabe indre billeder i en ændret bevidsthedstilstand uden stofpåvirkning (Gallagher og Steel 2002).

Musik kan bruges til at identificere følelser og hjælpe brugere med at udtrykke sig selv og egne følelser på en ny eller anden måde (Gallagher og Steel, 2002). I musikterapi er det muligt at have fokus på både følelser, misbrug, håndtering af symptomer, mestringsstrategier, tilbagefald, helbredelse, adfærd og det at foretage valg (Ibid.).

2.11. Kunst- og musikterapi grupper og det sociale aspekt

Samtidig med kan samhørighed og fællesskabsfølelse styrkes, hvis det foregår i gruppe (Gallagher og Steel, 2002, Buino og Simon, 2011). I gruppemusikterapi kan sociale, relationelle og følelsesmæssige problemer identificeres og bearbejdes som en del af misbrugsbehandlingen (Wolff, 1990, Dijkstra og Hakvoort, 2004/2010, Hedigan, 2010). I musiklyttegrupper, musikimprovisation og trommegrupper kan klienterne danne nye relationserfaringer, øve sig i at samarbejde og blive mere bekendt med det at være i et socialt fællesskab uden at gemme sig bag en maske eller en påvirket tilstand (Hedigan, 2010, Winkelman, 2003).

Det forklares endvidere, at de som ikke bryder sig om 12-trinsmodellens spirituelle tilgang kan profitere af kunstterapi og musikterapi, da denne behandlingsform kan give adgang til krop, sjæl og tanker på anden vis, og være vejen ind til en anden sund (og/eller spirituel) måde at udtrykke sig på (Adedoyina et al., 2014, Winkelman, 2003).

Ud over at kunst- og musikterapi kan kombineres med andre behandlingsmetoder i misbrugsbehandling, være med til at motivere og engagere brugere i deres behandling samt være med til at regulere emotionelle tilstande m.m., gives der i litteraturen også eksempler på, hvordan kunst og musikterapi kan bruges som assessment. I det følgende afsnit beskrives tre kunstterapeutiske metoder.

2.12. Opsummering på litteraturgennemgang

Implementeringen af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandlingen indikerer altså at kunne være med til at engagere og motivere klienter i behandling og opmuntre til forandring (Matto et al., 2003, Ross et al., 2008, Silverman, 2012, Mössler et al., 2012, Holt og Kaiser, 2009, Dingle et al., 2008, Horay, 2006). Integrationen af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling kan også hjælpe brugerne med at identificere og udtrykke (svære) følelser på en anden måde, hvilket kan være med til at motivere, støtte op om og opmuntre klienterne i deres behandling for misbrug samt være med til at ændre fastgroede tankemønstre og facilitere emotionelle udtryk (Matto, 2002, Gallagher, 2002). Der i ligger der også mulighed for brugeren til at lave en ny fortolkning af nuværende situation og fremtidig adfærd (Matto, 2002). Samtidig kan billeder (eller videoklip fra musikterapi) være med til at vise brugerens udvikling over tid til andet personale og billederne kan dermed kan være dokumentation på forandring hos brugeren (Matto, 2002, Francis et al., 2003). Derudover kan

sociale færdigheder øves i gruppe kunst- eller musikterapi, hvor det at arbejde sammen og/eller føle sig som en del af gruppen kan være med til at påvirke motivationen og lysten til at fortsætte behandlingen. En del undersøgelser kombinerer kunst- eller musikterapi med kognitiv terapi eller 12-trinsmodellen. I forhold til motivationssamtalen (MI) findes der indtil videre kun kombination af kunstterapi og MI.

Trods en del undersøgelser af forskellige måder, hvorpå kunst- og musikterapi anvendes i misbrugsbehandling og i behandlingen af mennesker med dobbeltdiagnose, er der stadig brug for flere undersøgelser af, hvad og hvordan disse værktøjer kan bruges til på bedst mulig vis med denne brugergruppe.

Mays et al. skrev i 2008, at der var behov for systematiske, kvantitative studier, der kunne præcisere effekten og en mere klar beskrivelse af, hvad musikterapi kunne bidrage med i behandlingen af denne målgruppe. Til dette har Silverman, 2010 og 2012, Ross et al., 2008, Mössler et al., 2012 og Baker et al., 2007 lavet RCT studier og kontrollerede forsøg af forskellige musikterapeutiske interventionsformer. Det er blevet undersøgt om musikterapi kunne være med til at motivere klienterne til behandling, kunne hjælpe dem med at udforske og håndtere følelser samt undersøgt om der var forskel på verbal eller musikterapeutisk behandling.

De beskrevne og anvendte metoder i musikterapi i misbrugsbehandling var: Sangskrivning (Heiderscheit, 2009, Silverman, 2012), sangtekst analyse (Buino og Simon, 2011, Heiderscheit, 2009, Silverman, 2010), spille og synge kendte sange (Heiderscheit 2009, Mössler et al.2012), musiklyttegruppe/sangdeling: (Buino og Simon, 2011, Hedigan, 2010, Heiderscheit, 2009), musik improvisation (Hedigan, 2010, Ross et al., 2008, Mössler et al., 2012, m.fl.), trommegruppe (Heiderscheit, 2009, Winkelman, 2003), afspænding til musik (Lesiuk, 2010, Heiderscheit, 2009), og kombination af kognitiv adfærdsterapi

og musikterapi (Dijkstra og Hakvoort, 2004/2010, Lesiuk, 2010, Punkanen, 2007).

På kunstterapi området findes der, så vidt forfatteren ved, ikke nogen systematiske, kvantitative undersøgelser af kunstterapiens effekt i misbrugsbehandling. Der findes undersøgelser, der vurderer tegnetoder og assessmentværktøjer, hvor disse peger på gode resultater i forhold til at kunne forudse misbrug og tilknytningsmønstre. Og der findes kunstterapeutiske metoder kombineret med MI's og SOC's veldokumenterede principper, som kan være med til at motivere klienter via handlingsbaserede metoder, der kan kaste lys over og konkretisere ambivalens, problemstillinger og bekymringer i forhold til at skulle stoppe eller mindske et stofmisbrug (Crowe og Parmenter, 2012, Holt og Kaiser, 2009 og Horay, 2006).

Samlet set viser litteraturen at forskellige kunstterapeutiske metoder, som inddrager tegning, maling, modellering, skrive/digtning, psykodrama/bevægelse og musik (Johnson 1990) kan bruges som redskab i forhold til 1) at motivere og vurdere klientens parathed til forandring og behandling (Holt og Kaiser, 2009, Horay, 2006, Calligan and Washington, 2008), og 2) som assessmentredskab i forhold til at vurdere klienters tilknytning (Francis et al., 2003) og misbrug (Rockwell and Dunham, 2006). Flere forfattere gør rede for, hvordan specifikke guidelines (Matto, 2002), direktiver (Holt og Kaiser, 2009), tegnetoder, validerings- og evalueringsværktøjer (Rockwell and Dunham, 2006), spørgeprotokoller (Matto et al., 2003), m.m., kan bruges og kombineres med andre behandlingsformer i forhold til mennesker med misbrug og psykisk sygdom.

2.13. Case-eksempel fra litteraturen

I en artikel fra 1990 (Johnson) beskrives en case fra kunstterapi, hvor den

første tegning fra den første uge i behandling, viser en person, fuld af skam og smerte pga. misbrug. Brugeren havde her fortalt om sin følelse af ensomhed og af at være anderledes end andre og af ikke at passe ind nogen steder. I den anden tegning fra midt i forløbet tegner han en figur, som er ved at komme op af helvede. Solen skinner, men der er mørke skyer og ingen blade på træerne, og der er stadig noget som forfølger ham. Tegningen viser dog en forandring fra den første tegning og brugeren udtaler, at han føler der er håb. Der er dog stadig et godt stykke arbejde/vej endnu. I den sidste og tredje tegning fra slutningen af de tre måneders forløb ser man en person som er kommet ud af helvede. Personen har tøj på og rækker armene op mod en stor skinnende sol. Himlen er blå og skyerne er ikke længere truende. Forfatteren tolker disse tre tegninger ud fra tolv-trinsmodellen og mener den illustrerer en cyklus fra død, genfødsel og sjælens tilbagekomst, som beskrevet i shamanistiske traditioner (Ibid.).

3. Undersøgelse og beskrivelse af udviklingstrin hos fire udvalgte brugere, som en del af forforståelsen til undersøgelsen

3.1. Årsag til undersøgelsen af udviklingstrin

I litteraturen står der, at integreringen af alternative behandlingsformer i den samlede behandling, så som kunst og/eller musikterapi, favner og når en brugergruppe med mange facetterede problemstillinger på en bedre måde. Men der er ingen undersøgelse af personalets oplevelse af disse tilbud. Der er undersøgelser som beskriver, hvordan forandringer hos brugerne er blevet registeret af personaler, men en decideret undersøgelse af om personaler genkender den udvikling som kunst- og/eller musikterapeuten har set, synes ikke at forefindes.

Derudover beskrives det flere steder, hvordan kunst- og musikterapi anvendes og kombineres med andre behandlingsformer i misbrugsbehandling samt hvilken værdi det synes at have. Derfor er denne undersøgelses sidste spørgsmål opstillet på baggrund af en nysgerrighed på om personalet på Stjernevang mon ville udtale og se nogle af de samme perspektiver som beskrevet i litteraturen og/eller om der ville dukke ny viden op.

3.2. Udvalgelse af brugere til undersøgelse af udviklingstrin

Inden udformningen af interviewspørgeguiden lavede jeg en gennemgang af de brugere jeg havde haft (og stadig har/havde) i kunst- og/eller musikterapi. Temaer, metode og egne observationer blev nedskrevet for hver enkel session hos hver enkel bruger, og hvis der var billeder fra sessionerne blev de lagt sammen med det nedskrevne. Derefter så jeg på, hvilke behandlere de ellers havde og udvælgelse af mine informanter blev blandt andet foretaget på den baggrund, hvilket vil blive beskrevet mere i kapitlet 4.4.2. om interview.

Efter at have gennemgået alle brugerens forløb, udvalgte jeg nogle af dem, der havde været i- og deltaget stabilt i et terapiforløb over mere end 10 sessioner, og som kønsmæssigt udgjorde et repræsentativt udvalg af både mænd og kvinder. De blev endvidere valgt på baggrund af en ligelig fordeling af deltagelse i henholdsvis individuelt - og gruppe kunst- og musikterapi. Fire brugere blev udvalgt, og deres udviklingstrin, sådan som jeg forstår dem, vil blive beskrevet i det følgende kapitel. Dette bringes her, da en del af undersøgelsen omhandler personalets genkendelse af disse udviklingstrin. Af pladshensyn bliver kun den første brugers fulde forløb, der bliver vist her. De tre andres trin vil blive beskrevet på et overordnet plan og deres fuldt beskrevne forløb vil være at finde i bilag 1.

3.3. Præsentation af de fire brugere

Informant 4, Bruger 4 (I det følgende forkortet til Inf.4/Br4) Den første bruger har deltaget i kunstterapigruppen. Derfor vil der først være forklaring af øvelser og opgaver, som blev stillet i gruppen efterfulgt af de billeder, som vedkommende har lavet. Kommentarer og udtalelser fra brugeren vil blive knyttet til de forskellige billeder og sessioner såvel som terapeutens (mine) egne observationer

Informant 4, bruger 1 (I det følgende forkortet til Inf.4/Br1) Den næste bruger har været i individuel musikterapi og deltaget i kunstterapigruppen nogle gange og vil blive beskrevet på et overordnet plan og set i lyset af æstetiske læreprocesser.

Informant 3, Bruger 1 (I det følgende forkortet til Inf.3/Br1) Den tredje bruger har været i individuelt musikterapiforløb og deltaget i musiklyttegruppen og vil blive beskrevet på et overordnet plan og set i lyset af æstetiske læreprocesser.

Informant 5, bruger 1 (I det følgende forkortet til Inf.5/Br1) Den fjerde bruger har deltaget i individuelt kunstterapiforløb og nogle gange i kunstterapigruppen og vil blive beskrevet på et overordnet plan og set i lyset af æstetiske læreprocesser.

3.4. De fire brugeres udviklingstrin beskrevet sådan som jeg forstår dem

3.4.1. Udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.4/Br.4

Udvalgte sessioner og billeder vil blive beskrevet.

Session 1. Opstart af kunstterapigruppen. Beskrivelse af dagens øvelse: Tjek-ind-tegning (se bilag 2 for forklaring af tjek-ind-tegning), sæt et par ord på og brug det vigtigste fra tegningen som udgangspunkt for maleriet.

Tegning 1

Maleri ud fra tegning 1

Egne observationer: Inf.4/Br.4 havde haft svært ved at komme ud af døren. Primærbehandler havde talt i telefon med hende og givet hende en taxabon, så hun kunne komme afsted. Da det er første dag for kunstterapigruppen, er det også første gang jeg møder hende. På mig virker hun umiddelbart selvsikker, åben og snakkesaglig. I sin tjek-ind-tegning tegner Inf.4/Br.4 en lille 'spunk', der gemmer sig under en dyne. Hun forklarer det med, at hun ofte bliver forvirret og gemmer sig, når hun føler sig presset.

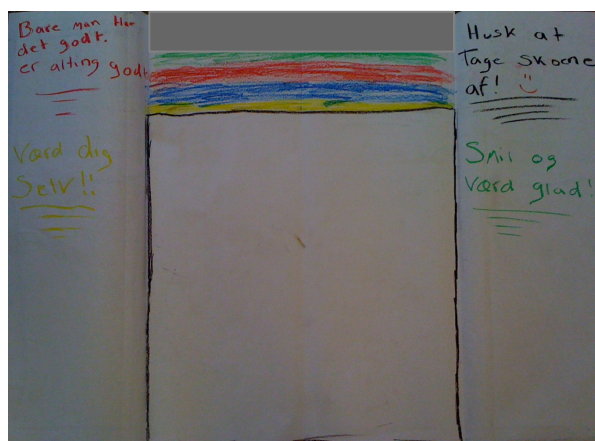
Deltagerne skal efterfølgende vælge noget fra tegningen og fra de ord de har knyttet til den og lave et nyt maleri over det. Her laver hun to små 'spunke' i forskellige farver, som hun beskriver som sig selv og nært familiemedlem. De ligner hinanden, men er alligevel forskellige. Der er noget farligt oppe i øverste venstre hjørne. Inf.4/Br.44 har fundet et firkløver i græsset udenfor i pausen, som bliver sat på billedet imellem de to 'spunke' og det farlige mørke oppe i venstre hjørne.

Mit indtryk af Inf.4/Br.4 er at hun har nemt ved at tegne og male det der foregår i hende og som er udfordrende for hende. Der er en umiddelbar ærlighed i det kreative udtryk, som illustrerer to små 'spunke', der flyder afsted. For mig at se er der dog en uoverensstemmelse mellem at føle sig som en lille 'spunk', der gerne vil gemme sig og så den voksne, snakkesaglige kvinde, jeg møder i levende person.

Opsummering: Der er uoverensstemmelse mellem det kreative udtryk og den personlige fremtoning hos brugeren.

Session 7. Beskrivelse af dagens øvelser. Opvarmning: groundingøvelser med krop og musik. Herefter: Tegn/mal dit sted som er trygt og rart.

Inf.4/B4 bruger et stort stykke A1 papir, hvor hun folder begge sider ind, således, at det forestiller dobbeltdøre, som skal åbnes for at komme ind i hendes rum. På bagsiden af dobbeltdørene – altså siderne der vender ind mod hendes rum, står der skrevet forskellige citater, men selve rummet er tomt og hvidt.

Egne observationer: Inf.4/B4 er optaget af dagens øvelse og lader sig ikke distrahere af de andre deltagere i gruppen, som hun nogen gange er blevet, men sidder på gulvet og er optaget af at tegne sit rum. Da vi gennemgår billeder i

plenum til sidst, bliver hun rost af de andre deltagere for den kreative idé med foldedørene, men hun bliver også spurgt, hvorfor der ikke er noget i hendes rum, og der bliver givet forslag til, at hun næste gang kan tegne møbler ind der osv. Hun ser lidt rådvild ud i øjnene, og hendes ansigtsudtryk signalere forvirring i forhold til de andres velmenende kommentarer angående hendes rum. Det virker ikke til, at det er noget som Inf.4/Br.4 selv har tænkt over. Hun griner og forklarer bare med store armbevægelser de skrevne slogans, som for hende illustrerer, at der er rart i hendes rum lige som hun også synes det er i hendes egen private lejlighed.

Opsummering: Uoverensstemmelse mellem det kreative udtryk med det tomme rum bag de bag tykke døre og den snakkesaglige, umiddelbart udadvendte kvinde.

Session 8. Dagens øvelse: Tegn fuldtegning af krop og placer misbrug samt ressourcer på tegningen. Deltagerne går sammen to og to og tegner omrids af hinandens kroppe på store ark papir og udfylder derefter selv, hvor misbrug og ressourcer sidder i deres krop. Inf.4/B4 laver en stor sort krusedulle i maven med nogle få røde klatter i, som repræsenterer hendes hashmisbrug. Der er sorte og grønne streger rundt om hoved, skulder og arme, som hun beskriver som: "...den der lorterøg". Hun siger det sorte i maven er begyndende mavesår.

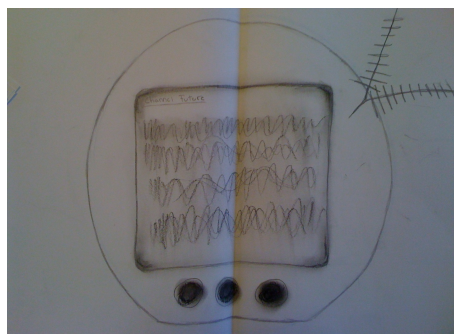
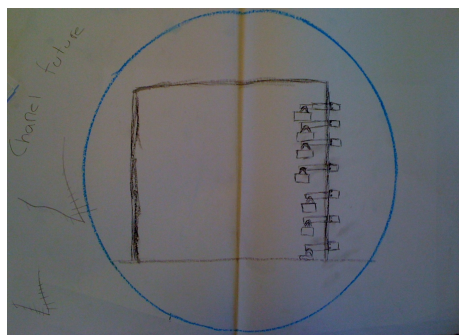

Egne observationer: Inf.4/Br.4 er igen meget optaget af dagens øvelser. Under gennemgangen af billederne i plenum til sidst, lægger jeg mærke til, at hendes stemme og tonefald ændrer sig. Hendes stemme bliver mere skarp og hendes måde at tale om sit billede på virker meget vred. Det virker til at være svært for hende at sætte ord på, hvad det er hun oplever og ser i sit billede.

Opsummering: Ud fra betragtning af billede og Inf.4/Br.4's udtalelser og måde at tale på, oplever jeg vrede hos Inf.4/B4

Session 11. Dagens øvelse: Forestil dig en dør -Lad musikken guide dig til, hvad der er bag ved døren, når/hvis du kan åbne den. Inf.4/Br.4 tegner en tung jerndør med mange hængelåse på, som hun ikke kan åbne. Hun beskriver det som: "Jeg er nok rimelig bange for, hvad der er derinde bagved – altså ude i fremtiden". Jeg forklarer hende en teknik, der hedder bagside tegning (se bilag 3), der kan hjælpe hende med at finde ud, hvad der ligger bag den tegning hun

har lavet, som hun ikke kan tænke sig frem til. Hun tegner et tv med antenner på sin anden tegning og skriver "channel future" i øverste hjørne af tv-skærmen. Hun beskriver tegningen med, at hun har antennerne ude i forhold til at tune ind på sin fremtid – der er bare endnu ikke noget billede på skærmen.

Egne observationer: Det virker til at komme lidt bag på Inf.4/B4, at der er så mange hængelåse på hendes dør og at det er en tung jerndør. Det er lidt svært for hende at forstå bagside tegning teknikken og hun bliver let afledt af, hvad de andre deltagere har tegnet. Derfor tegner hun kun én tegning ud over den første. Bagsidetegning teknikken lægger op til, at der sagtens kan være flere billeder i sådan en serie, men Inf.4/B4 giver klart udtryk for, at der kun er den ene ekstra tegning.

Opsummering: Jeg mærker modstand i forhold til at tegne flere tegninger. De to tegninger siger for mig noget om hendes forsvar og om, hvor hun er i sin behandlings- og forandringsproces i forhold til ny fremtid/identitet.

Session 12. Beskrivelse af dagens øvelse: Tegn et træ, der repræsenterer dit liv med misbrug og et træ, der repræsenterer et liv uden misbrug. Inf.4/B4 tegner livet med misbrug som et træ fyldt med hængelåse. I en efterfølgende samtale med hendes primærbehandler, som jeg får overleveret, kommer det frem, at hun føler sig fastlåst i sin situation, med sit misbrug og i sit liv generelt.

Egne observationer: Det er en vikar, der kører denne session, så har ingen kommentarer ud over det billedet selv taler/viser

Session 14. Dagens øvelse: at blive set, hørt, støttet og passet på – både af sig selv og andre

Opvarmning: Spejlings- og støttende kropsøvelser + musiklytning. Kropsøvelsen og musiklytningen er udgangspunkt for at lave det de oplevede i ler og evt. male billede. Inf.4/Br.4 laver denne ler figur, der minder om 'spunken' fra session 1.

Egne observationer: Efter kropsøvelserne, som lagde op til at støtte hinanden, og musiklytningen, hvor de havde fået nogle selvbekræftende og selvomsorgsfulde instruktioner de kunne sige til/tænke for sig selv, bliver

Inf.4/Br.4 berørt. Hun udtaler efterfølgende, at hun var kommet til at tænke på, at hun nok var rimelig hård ved sig selv. Efter de har lavet ler, skal deltagerne dele deres oplevelse og følelser og tanker fra sessionen med hinanden to og to. Det er svært for hende, da hun skal fortælle om sine oplevelser til en anden gruppedeltager i stedet for til mig; hun bliver udfordret i forhold til at være i kontakt med svære og sårbare følelser. Jeg tilbyder min hjælp og hun klarer at fortælle om sine følelser til en anden deltager.

Det opleves af mig, som om hun i denne session kommer i kontakt med sig selv, sine følelser og sårbarhed, noget som er meget svært for hende at være i kontakt med og vise over for andre.

Opsummering: Det er som om at der bliver bygget bro imellem og skabt en spænd overensstemmelse mellem den lille 'spunk' (som tegnet og malet i første session og lavet i ler i denne session) og den kvinde, der udadtil taler og agerer med store armbevægelser og ofte med et lidt hårdt tonefald, men som også er usikker og i denne session også selv udtaler, at hun nok tit er lidt hård ved sig selv.

Session 17. Dagens øvelse: Guidet fantasirejse, som lægger op til at møde nogen, der kan hjælpe dem i forhold til deres behandling og/eller de udfordringer, de står over for nu. Inf.4/Br.4 oplever blandt andet at møde en veninde på sin "rejse". Veninden tilbyder hende en joint, men Inf.4/Br.4 takker nej og får en stige hun kan kravle op ad – op gennem et rundt hul, og for enden modtager hun en stor gul sol. Hun tegner sig selv på stigen, der er på vej op ad hullet, hvor hun modtager den gule sol. Denne tegning beslutter hun at male som maleri på lærred og vender i de efterfølgende sessioner tilbage til at male det færdig.

Egne observationer: Inf.4/Br.4 kan i denne session genfortælle meget klare billeder og historier fra den guidede fantasirejse. Hun laver det ovenstående billede, som var det billede, der stod tydeligst for hende bagefter.

I symbolsprog kan stigen betyde overgang fra et plan til et andet, eller fra en livsform til en anden, eller et gennembrud til en ny måde at være på. Stigen fører fra mørke til lys, og kan være et middel til at skaffe sig adgang fra det uvirkelige til det virkelige. Den kan betyde en voksende kraft i forhold til bevidsthed, i og med, at mennesket går op ad trappen og guddomme går ned ad trappen. Den kan symbolisere viden og forståelse, og er forbundet med bro symbolik, der også handler om at finde overgange. Solen symboliserer ofte Gud, og er noget der oplyser det synlige liv og forbindes i de fleste traditioner med den universelle fader og den maskuline, handlende kraft, hvor månen forbindes med moderen og den feminine, modtagende/Intuitive kraft. Solen

kan også opfattes som noget der symbolisere sjælen (Cooper 1999).

Opsummering: Inf.4/Br.4 har fået klare billeder under den guidede fantasirejse, hvilket ikke altid har været tilfældet. Hendes tegning tolker jeg som, at hun er på vej mod en øget bevidsthed og handlekraft

19.session. Tema: Familien

Inf.4/Br.4 maler videre på et maleri fra tidligere sessioner, hvor hun har malet et bølgende hav. Planen var oprindeligt at male gode minder fra sin barndom, hvor hende og hendes forældre var ved stranden. Hun maler dog i dette maleri sig selv som en redningskrans, et andet familiemedlem som en pæl i vandet, der holder fast i redningskransen og et tredje familiemedlem som en haj, der cirkulerer rundt i farvandet rundt om hende og det andet familiemedlem.

Egne observationer: Jeg observere en vis eftertænksomhed hos Inf.4/Br.4 i dag, formentlig inspireret af en anden deltagers ytringer om at tage en snak med familiemedlemmer. Hun siger, at det godt kan være hun også selv skal gøre det samme. Inf.4/Br.4 siger endvidere, at hun altid har betragtet sig selv som et åbent menneske, men i virkeligheden er hun det nok slet ikke. Der er faktisk ikke ret mange mennesker, der får lov til at ”komme ind”. Faktisk er det nok kun dem, som er malet på billedet. Hun siger, at hvis hun skal leve op til sit eget image og opfattelse af at være et åbent menneske, må hun nok hellere få talt med dem. Det er første gang jeg hører hende komme med så åbne og ærlige udtalelser om noget, som lyder til at betyde noget for hende og det er som om

hun gør sig nogle erkendelser eller ser nogle sammenhænge hun ikke har set før.

Havet kan symbolisere kaos og formløshed, uendelig bevægelse, kilden til alt liv og som indeholder alle muligheder. En enkel fisk kan symbolisere et menneske, der er alene eller ensom (Cooper 1999).

Opsummering: Eftertænksomhed over eget liv, relationer og adfærd.

3.4.1.1. Opsummering af beskrivelse af udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.4/Br4

Opsummerende beskriver disse udviklingstrin, hvordan Inf.4/Br.4 i dette forløb er i kontakt med følelser, der er forbundet med det at have lyst til at gemme sig, når tingene er svære. De viser hvordan det kreative udtryk kan være vejviser i forhold til, hvor brugeren er henne i forhold til sig selv, sit misbrug, og en eventuel forandring. De giver også indblik i, hvordan et menneske kan få følelsen af at være på åbent hav, hvor alle muligheder står åbent, når der skal foretages en ændring i livet, men også i hvordan det er muligt at gå fra en tilstand og identitet med misbrug til noget andet udtrykt på et symbolsk plan. Den kreative proces og - udtryk er med til at give indblik i brugerens verden både for vedkommende selv og for mig som terapeut.

Mit indtryk med denne bruger var, at hun udadtil virkede selvsikker, men når det kom til stykket havde hun svært ved at være i kontakt med og sætte ord på følelser. I hendes billeder, dukkede der for mig at se et mere ærligt udtryk op, som fortalte mere om, hvordan hun egentlig havde det og oplevede verden, hendes misbrug og parathed til forandring samt om kontakten til sig selv og andre.

Dette taler ind i de æstetiske læreprocesser, som beskrevet i starten af dette projekt. Her betones, at æstetik er skabt og tilsigtet form, som kan udtrykke det usigelige og det som kan være svært at udtrykke med sprog. Og at der i udtrykket i et andet medium foregår en interaktion mellem personers sansning

af sig selv og verden, både på et indre og ydre plan, hvilket således kan være med til at bygge bro mellem en indre og ydre tilstand, mellem det der var og det der er og det som kan blive. Overgangsobjekter og det potentielle rum, som beskrevet af Winnicott, ses som en mulighed for at begynde at erfare sig selv, hvor leg og kreativitet kan hjælpe brugere med at gøre ideer til virkelighed eller at kunne evne at kombinere eksisterende viden på ny måde. Det beskrives endvidere som en særegen erfaringsform, som kan være med til at skabe mening og sammenhæng i forhold til personen selv, til andre og til verden. Selve det sociale aspekt af at være i en gruppe tror jeg også havde en meget givende effekt i forhold til at møde ligesindede med lignende problemstillinger, som kunne inspirere til yderligere selvindsigt og selvrefleksion.

3.4.2. Udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.4/Br.1

Først præsenteres temaer fra terapien og dernæst de anvendte musikterapeutiske metoder.

Tema 1: Rumme og give plads til følelser

Tema 2: Arbejde med traume

Tema 3: Stoppe med at ryge hash

Tema 4: Finde tilbage til sig selv og finde nye måde at være sammen med anden på

Tema 5: Holde rygestop og rumme glæden.

Musikterapeutiske metoder: Både aktiv og receptiv musikterapi, tegning og samtale.

Disse trin viser, hvordan det er muligt først i aktiv musikterapi og via musikalsk udtryk at give plads og rum til følelser og tanker, som dermed kan skabe grobund for at kunne bearbejde et traume med både receptive og aktive musikterapeutiske metoder. Det viser også, hvordan indre billeddannelse i receptiv musikterapi kan være vejviser og hjælper i forhold til at finde tilbage til sig selv samt være med til at vise vejen ud af misbrug.

Inf.4/Br.1 deltog også i kunstterapigruppen nogle gange, hvor der både var plads til, at hun kunne trække sig og være i sit eget ”rum”, men hvor hun også blev udfordret socialt, hvilket tidligere havde været angstfyldt for hende.

Forløbet med Inf.4/Br.1 var med til at give Inf.4/Br.1 en oplevelse af, at der var plads og rum til hende og hendes følelser og til at tænke en tanke færdig uden at blive afbrudt af ”stemmen” i hendes hoved. Som beskrevet i æstetiske læreprocesser, er det i sansningen muligt at opleve at være en del af helheden og nærmest sammensmeltet med den, men også at adskille sig fra den og skabe distance til den, og derved øve både nærvær og distance og evnen til at skelne mellem dem.

Forløbet illustrerer også, hvordan musik kan stimulere til billeder og følelser af at komme hjem i sig selv og af accept. Derudover kan musikterapi bruges til at bearbejde og få hjælp i forhold til at håndtere følelser og tanker omkring traume. Parforhold og ambivalens angående rygestop blev ligeledes emner, som det var muligt at arbejde med via indre billeddannelse, improvisation på instrumenter, rollespil og terapeutisk samtale.

Kunst (og musik) kan være en hjælper i en tid med problemer og en måde at forstå og bearbejde menneskelige betingelser og skræmmende aspekter af de betingelser, hvor det at kreere en meningsfuld orden kan tilbyde flugt fra de uhåndterbare forstyrrelser. Det visuelle/musiske eller skabende udtryk kan være en måde at finde sund løsrivelse fra problemet og give mulighed for at se på det med distance og lade nye løsninger opstå.

3.4.4. Udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.3/Br.1

Først præsenteres temaer fra terapien og dernæst de anvendte musikterapeutiske metoder.

Tema 1: Ensomhed

Tema 2: Masken

Tema 3: Identitetsforvirring og ambivalens

Tema 4: Holde fast i sig selv

Tema 5: Overblik og indsigt i værdier, ønsker og drømme

Tema 6: Kontakt og kommunikation

Tema 7: Symboler og heltefigurer.

Tema 8: Kontakt til svage og stærke sider samt følelse af ked-af-det-hed og glæde på samme tid

Tema 10: Finde og mærke indre ro

Tema 11: Livskvalitet hvordan?

Musikterapeutiske metoder: Både aktiv og receptiv musikterapi, tegning og samtale.

I dette forløb skildres udviklingstrin, der går fra Inf.3/Br.1's følelse af ensomhed, hvilket var et tilbagevendende tema gennem hele terapien, til at få kontakt til den person og de følelser, der var bag masken, som han havde skjult sig bag for ikke at vise eller mærke følelser. Dernæst kom arbejdet med identitet og det at finde et fast holdepunkt i sig selv via rytmespil på tromme. De viser også en udvikling i forhold til at få kontakt til følelser og værdier i livet, som blev mere og mere tydelige. Dette bragte dog også ambivalens, identitetsforvirring og følelse af ensomhed tilbage som temaer, der blev arbejdet med på ny i forhold til ny identitet som ikke-hashrygende og sociale udfordringer, der tidligere kunne dulmes med hash.

Winnicott taler om det potentielle rum og det at skabe en undtagelsestilstand, hvor der kan leges og eksperimenteres som en måde, hvor der, som med denne bruger, f.eks. kan øves kommunikation og interaktion via instrumenter og samspil, som kan fungere som overgangsfænomen i forhold til at begynde at erfare sig selv. Samtidig med bygges der bro mellem indre og ydre tilstande, mellem det der var og det som kan blive.

3.4.5. Udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos Inf.5/Br.1

Tema 1: Den indre kritiker

Tema 2: Traume fra barndom

Tema 3: Uoverensstemmelse mellem tanker og følelser/affekter.

Tema 4: Modsætninger og dikotomier i forhold til realitet og forestilling, leg og virkelighed, fortid og fremtid, krop og tanker

Tema 5: Intimitet, rumme sig selv, følelser, tanker og kropsligt ubehag.

Inf.5/Br.1 deltog også nogle gange i kunstterapigruppen, hvor han bl.a. lavede et billede af sig selv og sit misbrug, som han ofte refererede til, som et billede, der meget godt illustrerede hans adfærd, følelser, tanker, misbrug.

I dette forløb med Inf.5/Br.1 drejede det sig om at udtrykke, forene og komme i kontakt med modsatrettede tanker, følelser og affekter, og at blive i stand til at rumme dem og udtrykke dem på adækvat vis f.eks. gennem Inf.5/Br.1's kunst.

Æstetiske læreprocesser er, som tidligere beskrevet en dialog mellem personen selv, dennes forestillinger, tanker og følelser og det udtrykte som igen forholder sig til personen selv, andre og verden. I denne vekslen mellem indtryk og udtryk og samspil med materialet/det andet medium er der plads og mulighed for at lade noget opstå, som både kommer inde fra og ude fra og som udtrykker kombination af elementer fra virkeligheden og elementer fra fantasien.

3.5. Opsummering af alle fire brugeres forløb

Inf.4/Br.4 udtrykte i billeder og ler nogle af de følelser og udfordringer hun stod over for, men som hun måske ikke altid kunne sætte ord på.

I aktiv og receptiv musikterapi fik Inf.4/Br.1 oplevelsen af, at der var plads og rum til hende og hendes tanker og følelser. Derudover kunne musikterapi bruges til at håndtere et traume, relationelle problemer og ambivalens i forhold til rygestop.

Inf.3/Br.1 arbejdede i musikterapi med sin følelse af ensomhed, ambivalens og sin identitet. Der var fokus på at øve sociale færdigheder, finde en egen indre rytme og tro på og kendskab til sig selv i forhold til ophør med hashrygning.

Hos Inf.5/Br.1 handlede det om at se på og give udtryk for modsatrettede tanker, følelser og affekter, og at blive i stand til at rumme dem og udtrykke dem på adækvat vis.

3.6. Forforståelse af nytteværdi af kunst- og musikterapi i den samlede behandling

Ud fra ovenstående gennemgang af fire brugeres udviklingstrin sådan som jeg forstår dem samt de æstetiske læreprocesser, litteraturgennemgangen og min egen erfaring med kunst- og musikterapi, er min forforståelse i forhold til at undersøge kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling, at begge dele er værktøjer, der kan noget andet end bare samtale. Det er metoder, som arbejder nede fra op, dvs. via oplevelser og sansninger og som i vekselvirkningen mellem indtryk og udtryk, der kommer indefra og udefra kan skabe et udtryk enten i billeder eller lyd, der kan arbejdes med terapeutisk og i samtale. Disse udtryk kan både give et nutidigt billede, række ud i fremtiden og være med til at bearbejde ting fra fortiden. At kombinere elementer fra virkeligheden såvel som det ubevidste og fantasien, giver mulighed for at eksperimentere, lege med og se på sig selv og tingene på en anden måde og dermed åbne op for forandring indefra.

Denne forforståelse var med mig, da jeg begyndte denne undersøgelse. Dog forsøgte jeg i udformningen af interviewspørgeguiden og under selve interviewene, at lægge den til side, for at se på materialet og lytte til udsagnene fra informanterne med så åben og neutral en indstilling som muligt.

I det næste kapitel beskrives metode og videnskabelig tilgang til

undersøgelsen.

4. Metode

4.1. Den kvalitative undersøgelsesmetode

"Qualitative research is a situated activity that locates the observer in the world. It consists of a set of interpretive, material practices that make the world visible. These practices transform the world. They turn the world into a series of representations, including fieldnotes, interviews, conversations, photographs, recordings, and memos to self. At this level, qualitative research involves an interpretive, naturalistic approach to the world. This means that qualitative researchers study things in their natural settings, attempting to make sense of, or interpret, phenomena in terms of the meanings people bring to them" (Denzin and Lincoln, 2005, s.3)

Således beskrives kvalitativ undersøgelse i SAGE Handbook of Qualitative Research. En anden måde at forstå den kvalitative metode er, at den i princippet ikke defineres, men i stedet opfattes som et over-begreb for en række fortolkningsteknikker, der prøver at forstå menneskelige handlinger og budskaber samt at beskrive og forstå meningen bag. (Van Manen 1985 i Kruuse 2003). At finde en vej, der leder til målet, er en tredje måde at forstå den kvalitative metode på (Kvale og Brinkmann 2009).

I en kvalitativ undersøgelse handler det således om at finde de teknikker og metoder der kan bane vejen ind til at forstå den særlige kvalitet af en undersøgelsesgenstand eller fænomen. Til dette anvendes ofte flere personers forståelse af genstanden eller fænomenet, for at kunne belyse dets særlige logik (Kruuse, 2003, s.23). For at forstå et fænomen må det anskues i sin helhed og ikke i dets enkeltdele. Derfor opfattes den kvalitative metode også som et

holistisk studie (Wheeler og Kenny, 2005).

4.2. Fænomenologi og fænomenologiske undersøgelser

Fænomenologi er en filosofisk og videnskabelig metode, som adskiller sig fra andre videnskabelige metoder, ved at den undersøger levede oplevelser sådan som mennesker oplever, forstår og er i relation til dem (Kapitan, 2010). Den bygger på et konstruktivistisk standpunkt, hvor der ikke eksisterer en absolut virkelighed, da virkeligheden konstrueres af dem som oplever den (Forinash and Grocke, 2005).

Således søger den fænomenologiske videnskab at finde meningen eller essens bag et fænomens umiddelbare fremtoning (Husserl, 1999). Der redegøres for en skelnen mellem den umiddelbare måde at opfatte en ting eller fænomen på, som læner sig op ad andre meningsrelationer, og som ikke nødvendigvis hænger sammen med fænomenets ”sande natur”, og at trænge bag den umiddelbare opfattelse af et fænomen, hvor fænomenet betragtes fra flere vinkler for derigennem at tydeliggøre fænomenets egen sandhed. Derefter er det muligt at vende tilbage til den umiddelbare opfattelse og se om disse stemmer overens eller om ny indsigt i og erkendelse om fænomenet er opstået. Kun på denne måde kan der skabes evidens for et fænomens ægte betydning (Ibid.).

En fænomenologisk undersøgelse er således et studie i essensen eller kernebetydningen af en fælles oplevelse, hvor det, der undersøges, kan være en hvilken som helst begivenhed, følelse, ting eller oplevelse (Forinash and Grocke, 2005). Et fænomenologisk studie er per definition retrospektivt, da deltagerne bedes reflektere over deres oplevelse af et fænomen.

Den fænomenologiske undersøger sætter således den levede oplevelse foran teorien omkring den og er interesseret i at finde ud af, hvordan noget opleves

inden det undersøgte fænomen konceptualiseres og klassificeres (Kapitan 2010, Moustakas, 1994).

Fænomenologi udspringer af filosofien, og opstod på baggrund af et behov for videnskabelige studier, der ikke blot omhandlede studier af et fænomen, men også om menneskets *oplevelse* af et fænomen (Moustaka, 1994). Intentionen var at finde forbindelsen og relationen mellem menneskets bevidsthed og fænomenet som eksisterer i verden (Ibid.). Denne forbindelse og/eller relation forklares som en intentionalitet, hvormed mennesket retter sin bevidsthed mod noget og måden hvorpå fænomenet anskues, afhænger af dette menneskes bevidsthed omkring dette fænomen (Forinash and Grocke, 2005) .

Fænomenologi undersøger altså levede oplevelser, der refererer til den relation og bevidsthed mennesker har til oplevelsen. Enhver levet oplevelse eller følelse kan undersøges (Forinash and Grocke, 2005).

En fænomenologisk undersøgelse indebære visse præmisser, som undersøgeren bør gøre sig bevidst inden. De er som følger:

- Fænomenologiske undersøgelser er komplekse, fordi mennesket af natur er komplekst og derfor vil beskrivelsen af deres oplevelser også være kompleks.
- Det, der undersøges afhænger som sagt af menneskets intentionalitet; bevidsthed og anskuelse af det undersøgte fænomen.
- Undersøgeren må sætte egne viden til side mens fænomenet undersøges, således at den ikke influerer undersøgelsen. Dette kaldes også bracketing eller epoché.
- Det er vigtigt at lade fænomenet udfolde sig af sig selv og lade det der opstår undervejs guide undersøgelsen.
- Undersøgeren bør ikke have en forudfattet idé om, hvad der vil ske eller hvad der skal findes i undersøgelsen.
- Formålet at finde en essens og/eller en kernebetydning af undersøgelsen, som

kan beskrive, hvorfor det undersøgte fænomen adskiller sig fra andre oplevelser eller fænomener.

En fænomenologisk undersøgelse er således et studie i essensen eller kernebetydningen af en fælles oplevelse, hvor fænomenet systematisk afdækkes og beskrives i tekstbaserede meningsstrukturer (Moustaka, 1994, Kapitan, 2010, Forinash and Grocke, 2005). Ofte bruges interview til at indsamle data om et fænomen og... ”Målet er at indsamle beskrivelser ud fra de interviewedes livsverdener for at fortolke meninger af det beskrevne fænomen” (Egen oversættelse af Kvale 1983 i Forinash and Grocke 2005, s.324).

For at kalde et fænomenologisk studie videnskabelig og evidensbaseret, må der være en række metoder og procedure, som kan organisere og opfylder de krav studiet kræver (Moustaka, 1994). Fænomenologi som videnskab defineres som:

- Systematisk: fænomenologi bruger praksis tilstand til at spørge, reflektere og fokusere
- Eksplicit: idet den artikulerer meninger indeholdt i levede oplevelser
- Selvkritisk. Den eksaminerer hele tiden egne mål og metoder
- Intersubjektiv: idet der kræves co-undersøgere for at udvikle dialog om det undersøgte fænomen og validere fænomenet
- Menneskelig videnskab. Materialet som undersøges er altid menneskelige oplevelser.

(Egen oversættelse af Van Manen, 1990 i Forinash and Grocke, 2005, s.323 Kapitan, 2010, s.138)

Moustaka beskriver følgende kriterier:

- 1) Et emne eller spørgsmål, som har betydning og værdi både for forsker såvel som i et større samfundsmæssigt perspektiv, udvælges
- 2) Gennemgang af litteratur indenfor emnet
- 3) Hvis der skal co-forskere med ind over projektet udvælges de

- 4) Co-forskere instrueres i undersøgelsen
 - 5) En række spørgsmål og emner udvikles, som guider interview-processen
 - 6) Der udføres og optages et personligt interview, som fokuserer på et emne, der er brudt op i forskellige spørgsmål
 - 7) Data organiseres og analyseres for at facilitere udvikling af individuel tekst og struktureret beskrivelse, en komprimeret beskrivelse, en komprimeret struktureret beskrivelse og en syntese af tekst og strukturerede meninger/betydninger og essenser
- (Egen oversættelse af Moustaka, 1994, s.103)

Ovenstående kan deles ind i

- Metode til forberedelse af undersøgelse
- Metode til indsamling af data
- Metode til analyse og organisering af data

(Moustaka 1994)

Fænomenologiske undersøgelser samler således data fra forskellige perspektiver, og analysen af den indsamlede data minder på mange måder om andre kvalitative metoder, hvor meningen eller beskrivelsen opstår ud fra en naturlig udfoldelse af de data som guider processen (Forinash and Grocke, 2005).

At formulere et spørgsmål til en kvalitativ, fænomenologisk undersøgelse handler først og fremmest om at finde et emne, der både har relevans i en større social samfundsmæssig sammenhæng og har en personlig betydning for den, der foretager undersøgelsen (Moustaka 1994).

Moustaka beskriver hvorledes følgende 5 punkter kan være med til at klargøre ens spørgsmål:

- 1) Undersøgelsen ønsker at finde mening og essens af menneskelige oplevelser
- 2) Undersøgelsen ønsker at afdække de kvalitative faktorer frem for

kvantitative faktorer i en adfærd eller oplevelse

3) Undersøgelsen engagerer deltagerne og opretholder personlig og passioneret involvering

4) Undersøgelsen søger ikke at forudsige eller determinere kausale forhold

5) Undersøgelsen er belyst gennem grundige, omfattende beskrivelser, levende og akkurate gengivelser af oplevelser snarere end målinger, bedømmelser og scoringer.

(Egen oversættelse af Moustaka, 1994, s.105)

I mit tilfælde var formålet at undersøge, hvordan personalet opfattede og oplevede kunst- og musikterapi i en behandlingssammenhæng af mennesker med dobbeltdiagnose i ambulant misbrugsbehandling. I et større perspektiv har en sådan undersøgelse relevans for andre personaler og organisationer der udfører behandling af mennesker med dobbeltdiagnose. På et konkret plan har det betydning for KABS som organisation. For afdelingen Stjernevang har det betydning i forhold til personalets mulighed for at tilkendegive deres mening om og opfattelse af to nye terapiformer, der indeholder kreativitet og musik. For mig personligt er det en mulighed for både at undersøge kunst- og musikterapi i behandlingen af mennesker med dobbeltdiagnose på et teoretisk, klinisk og på et fagligt plan.

Moustaka (1994) understreger vigtigheden af forskerens personlige nysgerrighed og betagelse af emnet i forhold til at nå ind til kernen af det der undersøges. Min nysgerrighed og betagelse af emnet er farvet af min egen erfaring med kunst- og musikterapi og denne terapiforms betydning for min personlige udvikling. Dette har jeg så vidt muligt forsøgt at sætte på 'stand by' både i forberedelsen til og under selve interviewet samt i analyse-delen. Men som Kvale (1981 i Pedersen 2007) skriver, handler det ikke om at være fri for biases, men at være kritisk bevidst om, at de er der, så man kan forholde sig så åbent og fordomsfrit som muligt undervejs.

4.3. Det kvalitative semistrukturerede interview

Metode betyder i sin oprindelse: At vælge en vej, der leder til målet (Kvale og Brinkmann 2009), hvor vejen til at besvare dette speciales spørgsmål er den kvalitative undersøgelse, og undersøgelsesredskabet er det kvalitative semistrukturerede interview. Dette kapitel vil derfor indledningsvist beskrive det kvalitative semistrukturerede interview i overordnede termer. Herefter følger en mere detaljeret forklaring af, hvilken retning indenfor det kvalitative semistrukturerede interview, der er valgt til dette projekt og hvilke overvejelser, der er gjort i den forbindelse.

Ved at lave en kvalitativ undersøgelse vælger jeg at fokusere på personlige udtalelser og subjektive oplevelser fra de mennesker, jeg interviewer (Silverman 2010). Da jeg gerne vil undersøge, *hvordan* personalet på Stjernevang oplever kunst- og musikterapi som en del af den samlede behandling, synes den kvalitative metode at tjene dette formål bedst. Havde jeg ønsket at vide, *hvor mange*, der mente om det f.eks. var enten godt eller skidt, ville den kvantitative metode have tjent mit formål bedst (Ibid.).

Det kvalitative semistrukturerede interview har nemlig til hensigt..."at forstå temaer i den oplevede dagligverden ud fra interviewpersonens egne perspektiver. Denne form for interview søger at indhente beskrivelser af interviewpersonernes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener." (s.45 i Kvale og Brinkmann 2009).

Når man ønsker at undersøge et fænomen, kan man ifølge Kvale og Brinkmann (2009) anse sig selv som enten minearbejder eller rejsende. Minearbejderen er ude for at grave "guldet" op af jorden – dvs. sandheden ligger begravet et sted, og venter bare på at blive fundet. Som rejsende går man på opdagelse og ser hvad man finder på vejen. Der er to måder at rejse på – enten som pilgrim eller som turist. Pilgrimmen rejser også efter at finde sandheden og har så at sige et

bestemt mål, der skal nås. Turisten opfinder selv sine mål for rejsen og lader sig ofte styre af sin kultur, livsstil og smag. Det vil sige turisten har stor indflydelse på, hvor han gerne vil hen, men ved ikke nødvendigvis hvad han vil finde, når han når derhen.

Den måde jeg begav mig ud i interview verdenen på var som rejsende turist. Det vil sige, at det mål jeg havde opfundet for min rejse, var at finde ud af, hvordan personalet på Stjernevang oplevede at have kunst- og musikterapi som en del af den samlede behandling. Det semistrukturerede interview var min måde at komme derhen på, men hvilken viden, der ville komme ud af det, kunne jeg ikke vide forinden, og den viden ville desuden være afhængig af, hvem der blev interviewet.

Interview er nemlig...:" viden der konstrueres i samspil eller interaktion mellem to mennesker (Kvale og Brinkmann, 2009, s.50). Den samme viden ville ikke være opstået, hvis det havde været en anden interviewer og en anden informant. For igen at referere til turisten, kan man sige, at rejsen og seværdigheden afhænger af, *hvem* der rejser, *hvem* der ser og oplever, og ikke mindst *med hvem* rejsen foretages og opleves med.

Viden er altså noget, der produceres mellem intervieweren og den interviewede og skabes aktivt mellem spørgsmål og svar. Den viden, der produceres eller opstår i et interview findes dermed..."hverken inden i en person eller udenfor i verden, men eksisterer i relationen mellem mennesker og verden." (Kvale og Brinkmann 2009).

Intervieweren har dog stor indflydelse på sin rejse og den destination han/hun gerne vil undersøge, og der kan gøres et stort forarbejde i forhold til at undersøge det område eller fænomen, som interviewet skal handle om *inden* selve interviewet. Intervieweren har dermed gjort sig nogle tanker og overvejelser om, hvad der skal undersøges inden interviewet, og rollerne er derfor anderledes mellem interviewer og informant end hvis det "bare" havde

været en samtale mellem venner. Interviewet *kan* minde om en samtale, men i og med, at interviewer er den, der stiller spørgsmål og informanten er den, der giver svar, er der en vis rollefordeling og et vist magtforhold i interviewsituationen, der gør at interviewet ikke er en helt almindelig samtale, selvom det kan minde om (El-Or, 1992 i Fontana og Frey, 2005).

Intervieweren er derfor i høj grad medvirkende til den viden, der bliver produceret og så at sige sit eget redskab i forhold til den rejse og interview, der skal foretages. Men interviewer er ikke et neutralt redskab i og med, at interviewer har bevidste og ubevidste motiver, ønsker, følelser og biases for sit interview. Derfor er interviewer nødt til at tage et standpunkt og gøre sit udgangspunkt klart for både læseren og deltagerne i interviewet.

Mit standpunkt er, at jeg både er kunst- og musikterapeut, forsker/undersøger, kollega og interviewer, og at det er ”mig selv og det jeg gør” plus mine to fagområder, som er genstand for min undersøgelse. Inden start på interviewprocessen overvejede jeg derfor fordele og ulemper ved, at det netop var *mig*, der foretog interviewene og ikke en anden. Fordelene er, at jeg ved noget om det jeg undersøger og har kendskab til de brugere, som interviewet blandt andet kommer til at handle om. Ulemperne er, at det er mine kollegaer jeg interviewer, som kan blive farvet af mine holdninger, og at det *kan* være sværere for dem at være ærlige overfor mig i og med, at vi skal arbejde sammen bagefter, at de kender mig og omvendt. Jeg mener dog, at der er flere fordele end ulemper ved, at det er mig, som interviewer, fordi en udefrakommende ikke vil kunne spørge ind til de mere specifikke områder og ting som jeg med min kendskab til området og brugerne vil kunne. Det er derfor et bevidst valg jeg har taget, at det er mig selv, der udfører interviewene med de fordele og ulemper der måtte være.

Opsummerende er den kvalitative tilgang blevet beskrevet, og der er blevet dannet en metafor over interviewer som rejsende turist med egne opfundne

mål for sin rejse/interview. Det er blevet beskrevet, hvordan den viden, der opstår i et interview, er kontekstuel og konstrueres mellem interviewer og informant, og at intervieweren aldrig kan være et neutralt værktøj. I det følgende redegøres for det semistrukturerede interview.

4.4. Det semistrukturerede interview

Det semistrukturerede interview vil sige, at det hverken er helt struktureret eller helt åbent. Det helt strukturerede interview kan sammenlignes med en undersøgelse med præfabrikerede spørgsmål, som alle, der er med i undersøgelsen stilles på samme måde. Dette giver nogle meget standardiserede svar og noget, der eventuelt kan måles på. Et helt åbent interview har ingen guidelines, emner eller spørgsmål at gå efter, men flyder så at sige bare med det der opstår i situationen. I det semistrukturerede interview har man en guideline at gå frem efter. Lige som turisten har en guidebog til at navigere efter i det nye land, så har det semistrukturerede interview også nogle overordnede emner og forslag til spørgsmål, der kan navigeres i i forhold til de forskellige emner, der er stillet op på forhånd inden interviewet. Lige som turisten kan have planlagt noget der skal ses og opleves hjemmefra, og så pludselig få lyst til at blive et sted lidt længere inden han/hun rejser videre; på samme måde er det med interviewet, hvor intervieweren kan dvæle lidt længere ved et emne og ved et spørgsmål inden der fortsættes til et nyt område og et nyt spørgsmål.

I ”interview” bogen af Kvale og Brinkmann (2009) fandt jeg følgende 7 faser, som gav et overblik over den forstående rejse og interviewproces.

- 1) Tematisering
- 2) Design
- 3) Interview

- 4) Transskribering
- 5) Analysering
- 6) Verificering
- 7) Rapportering

Ovenstående kan også som beskrevet af Moustaka (1994) deles ind i

- Metode til forberedelse af undersøgelse
- Metode til indsamling af data
- Metode til analyse og organisering af data

4.4.1. Tematisering

Tematiseringen drejede sig som allerede beskrevet om:

- 1) en interesse i at finde ud af, hvordan personalet på Stjernevang oplevede at have kunst- og musikterapi som en del af behandlingen
- 2) En interesse i om den udviklingsproces hos brugerne, som jeg så den, også kunne genkendes hos deres andre behandlere, når den blev præsenteret af mig i form af fortællinger og tegninger
- 3) et spørgsmål om kunst- og musikterapis nytteværdi i misbrugsbehandling af mennesker med dobbeltdiagnose.

Spørgsmålene til tema 1 blev dannet på baggrund af helt konkret nysgerrighed på interviewpersonernes oplevelse af kunst- og musikterapi som en del af behandlingen på Stjernevang og om deres kendskab til det.

Spørgsmålene til tema 2 vedrørende brugerne blev dannet ud fra et ønske om at vide, hvorfor og på hvilken baggrund personalet henviste brugere til kunst- og/eller musikterapi og om de havde set eller oplevet en forandring hos de brugere, som havde deltaget i kunst- og/eller musikterapi.

Spørgsmålene til tema 3 angående nytteværdi blev stillet på baggrund af spørgsmål fra centerledelsen efter oplæg om kunst- og musikterapi, og omhandler den praktiske værdi af kunst- og musikterapi i forhold til brugerne og deres behandling, for personalet, for afdelingen og for organisationen.

Hele interviewspørgeguiden kan ses i bilag 4

Det ovenfor beskrevne dannede altså baggrund for tema, design og udformningen af selve spørgeguiden. Team 1 og 3 er beskrevet, og tema 2 er blevet beskrevet med udviklingstrin sådan som jeg forstår dem hos udvalgte brugere i afsnit 3, og kan uddybes med, at jeg efter at have lavet sammendrag af de udviklingstrin, som jeg syntes at se eller ikke se, sammenskrev dem til korte uddrag til brug for mig selv under interviewene. Derudover samlede jeg billeder fra kunstterapi eller musikterapien og præsenterede dem for de udvalgte brugere og fik skriftlig godkendelse og tilladelse til at inddrage dem og deres materiale i interviewet og dette projekt. Samtykke erklæringskabelon kan ses i bilag 5.

Af tidsmæssige årsager nåede jeg ikke at gennemgå al videomaterialet og at udvælge videoklips til brug under interviewene.

Det tredje trin, i følge Kvale Brinkmanns interviewguide (se s.60 og 61), er nu selve interviewet.

4.4.2. Udvalgelse af informanter

Da der arbejder 13 mennesker plus en leder på Stjernevang med henholdsvis 6 i det ene team og 7 i mit eget team, måtte jeg udvælge et antal informanter til interviewet, da det ville være en for stor og tidskrævende opgave at lave 13 interviews. Derfor udvalgte jeg fem informanter ud fra følgende kriterier:

- 1) Fra begge teams
- 2) Med forskellig faglig baggrund og anciennitet

3) Fælles brugere for mig og informanterne

4.4.3. Selve interviewet

De udvalgte informanter blev herefter spurgt via mail om de ønskede at deltage i undersøgelsen, og de blev bedt om at udfylde en samtykke erklæring inden (Se bilag 6). Interviewene fandt sted hen over to uger, alt efter hvornår det kunne passe ind i informanternes arbejdschema, og disse blev udført på Stjernevang i de dertilhørende samtalerum. De blev optaget på min Zoom H4n og efterfølgende lagt over på min computer.

5. Analyse

5.1. Vertikal deduktiv analyse

Efter at have udført alle fem interviews transskriberede jeg dem og herefter blev Georgis model (1975 i Forinash and Grocke, 2005) brugt som udgangspunkt for analysen af interviewene. Den er som følger:

- 1) Undersøgeren trækker sætninger ud af svarene, som direkte vedrører oplevelsen
- 2) Meningen af hver udtalelse transformeres om til forskerens ord (individuelle temaer)
- 3) De individuelle temaer sættes sammen for at producere en reduktion af generelle temaer, som er fælles for alle informanternes oplevelse
- 4) Den essentielle strukturerede definition destilleres
- 5) Undersøger spørger informanterne om de beskrevne resultater stemmer overens med deres oplevelse, og om der er udeladt aspekter af oplevelsen (Verifikation)
- 6) Hvis der dukker ny data op inkorporeres de i den endelige beskrivelse.

Med udgangspunkt i Georgis model lavede jeg min egen vertikale deduktive analyse af de transskriberede interviews. Min model afviger lidt fra Georgis model i forhold til trin 3 og derefter, da jeg ikke sammenskrev alle informanternes temaer til *en* essens og sendte den til godkendelse hos alle fem, men derimod lavede en essens plus dertilhørende temaer for *hver* deltager, som blev bedt om *kun* at tjekke deres eget materiale.

Proceduren for min vertikale deduktive analyse var som følger:

- 1) Transskriberede alle interviews
- 2) Læste dem igennem – identificerede vigtige udsagn
- 3) Fandt temaer ud fra udsagnene
- 4) Klassificerede temaer ud fra de tre forskningsspørgsmål
- 5) Sammenskrev temaer til sammenfatninger (Den vertikale essens, som blev sendt ud sammen med de fulde transskriberede interviews + temaer til deltagertjek)
- 6) Kommentarer fra deltagertjek tilføjes (i dette tilfælde ingen kommentarer)

	Inform. 1	Inform. 2	Inform. 3	Inform. 4	Inform. 5
↓	Vertikal analyse	Vertikal analyse	Vertikal analyse	Vertikal analyse	Vertikal analyse
Forsk. sp.mål 1	Rød	Rød	Rød	Rød	Rød
Forsk. sp.mål 2	Blå	Blå	Blå	Blå	Blå
Forsk. sp.mål 3	Grøn	Grøn	Grøn	Grøn	Grøn
	Temaer og sammen skrivning	Temaer og sammen skrivning	Temaer og sammen skrivning	Temaer og sammen skrivning	Temaer og sammen skrivning
	Deltager tjek	Deltager tjek	Deltager tjek	Deltager tjek	Deltager tjek

Jvf. model for vertikal deduktiv analyse, som ovenfor beskrevet, i følgende gennemgang af procedure.

Punkt 1, 2 og 3) Efter at have transskriberet alle fem interviews, gennemlæste jeg dem alle flere gange, hvorefter nøglesætninger blev fundet og givet en farve. Rød hører til forskningsspørgsmål 1, blå hører til forskningsspørgsmål 2 og grøn hører til forskningsspørgsmål 3. Ud fra nøglesætningerne i forskningsspørgsmålene 1, 2 og 3, blev der dannet temaer for hvert forskningsspørgsmål.

Punkt 5 og 6)

Ud fra nøglesætninger og temaer sammenskrev jeg hvert enkelt interview til en sammenfatning, som blev sendt sammen med hele det transskriberede interview (uden farvekodning) og temaer til godkendelse hos informanterne, der fik mulighed for at komme med indsigelser og eller rettelser. Mailen kan ses i bilag 7. Alle interviews kom tilbage og ingen af informanterne havde indsigelser eller rettelser.

5.1.1. Eksempler

Herunder ses fire eksempler fra interviewene, hvor nøglesætninger er farvet og de dertilhørende temaer tilføjet til sidst.

Alle interviews med farvede nøglesætninger kan ses i bilag 8

Eks.1

C: Men jeg må nok sige, at **efter hvor du er kommet og man har fået en anden øjenåbner for det**, så... synes jeg **det giver rigtig rigtig god mening**

L: Ja. Så hvad tænkte du om det dengang, hvor du hørte, at der kom.. nu var du her jo ikke så lang tid før jeg b..startede herude

C: Nej lige præcis. Jamen jeg tænkte egentlig.. jamen **hvad er det for noget og hvad kan det egentlig gøre**

L: Mm

C: Øhm... og...men da jeg så havde fået mere kendskab til det jamen så ved jeg jo...altså jeg har jo fået en større forståelse for, hvad det egentlig kan gøre det her med og prøve og sætte følelser eller...hvad det kan man sige...**få følelserne ud på en anden måde end hvad man ellers gør ved bare og snakke ik**

Temaer:

- 1) Kunst- og musikterapi giver god mening i behandlingssammenhænge
- 2) Få følelserne ud på en anden måde

Eks.2

L: Mm. Ja. Hvordan oplevede du det eller kan du sige noget mere om det?

XX: Jamen det er jo fordi **jeg har nogle brugere, som går hos dig og som jeg jo også snakker med og som jeg jo kan høre har glæde af det.** Øhm.. ja f.eks... må jeg nævne navne?

L: Ja jeg sletter det bare og anonymisere det, når jeg transskriberer det ik

8:46

XX: Nå men f.eks. **Inf.4/br.1, har beskrevet, hvordan hun ved hjælp af sådanne toner altså lige som kunne beskrive sig selv og sine følelser og så fik hun pludselig ro inden i**

L: Ja

XX: Og **det havde hun jo ikke prøvet i enormt lang tid**

L: Nej

XX: og **det var jo sådan meget helsebringende for hende ik**

L: Jo

XX: Og **jeg tænker, hvordan det så end hænger sammen, så giver det jo fin mening...**

L: Ja

XX:...at det kan sådan noget ik

Temaer:

- 1) Musikken har hjulpet bruger med at kunne sætte ord på følelser og givet

ro indeni

- 2) Helsebringende
- 3) Giver mening i behandlingssammenhæng

Eks.3

D:Nytteværdien er... det kan være det bare at sætte sig ned og lytte koncentreret. Altså der kan være en stor social opgave for nogen, en udfordring i og sige: ” Jeg skal lytte til de andres numre, jeg skal spille mit eget nummer, jeg skal kommentere på det de andre siger og jeg skal selv sige noget om mit nummer”: Der er så mange opgaver i det, der er så mange udfordringer i den udfordring...

L: Mm mm

D:... at man på en eller anden måde lynhurtigt kan spotte 'der' er det svært for dig ik

L: Mm

49.49

D: Og så er der selve det at italesætte, selve det og have en oplevelse sammen i et rum og tale om den sammen i et rum er en øh... kompetencegivende altså social kompetencegivende situation, hvor jeg ikke kan forestille mig andet end, at de tager noget med sig fra det rum der

L: Mm

D: Øh.. og så er der os, der prøver og appellere til, at de i så høj grad som de kan, så'n som de nu formår at smide tøjlerne og så prøve at blotte noget der er sårbart

L: Mm mm

D: Jeg synes man kan tage stort set alt, hvad der sker i det rum og og oversætte det til noget...der er terapeutisk eller på en måde træn... træner folk i noget de har brug for at lære i mindst lige så høj grad som alt mulig andet meget mere velafprøvet og anerkendte behandlingsformer

Temaer:

- 1) Sociale færdigheder og kompetencer kan øves i fx musiklyttegruppen
- 2) Evne at kunne lytte koncentreret
- 3) Tage plads og give plads
- 4) Dele og italesætte oplevelse

Eks.4

T: Mm (griner lidt) Jamen så ville det være sådan noget med **et alternativ**, det ville være noget med med...jeg ville...hvis det skal være enkeltord, så ville jeg sige sådan noget med: **leg, proces øhm...udfordring, øhm...**

L: Mm

T: Ja sagde jeg alternativt, det tænker jeg egentlig også...altså **alternativt til til det vi lige som havde i forvejen** øh... hvis det skal være misbrugsstedet her...ja

L: Og på hvilken måde har leg og det der er noget alternativ og proces og noget udfordrende, hvorledes har det noget med nytteværdi at gøre i forhold til brugerne og deres li...

T: **Det er jo fordi det er det livet handler om på en eller anden måde**

L: Ja

T: (griner lidt) det jo det jo det **at kunne mestre det** på en eller anden måde. **Have en mere procesorienteret og legende tilgang til ens liv og de situationer man er i og de ting der er svære og øh... det er jo det rigtig mange, jeg kan vel nærmest godt tillade mig at sige, af os, kan have brug for ik altså** (Griner lidt)...

L: Mm

T: **...inklusiv vores brugere, især vores brugere** i nogen sammenhænge...

L: Ja

Temaer:

- 1) Kunst- og musikterapi er et alternativ til den eksisterende behandling
- 2) Det handler om leg, proces og at blive udfordret, som er det livet handler om

- 3) Kan hjælpe brugerne til at mestre deres liv og svære situationer

5.1.2. Temaer og sammenfatning af *et* interview

I det følgende gives eksempel på fundne temaer fra forskningsinterviewets tre spørgsmål og det sammenskrevne interview for *en* af informanterne. Resten kan læses i bilag 9 og bilag 9a.

Informant 4 - XX

Temaer fra forskningsspørgsmål 1

- 1) Kan være med til at få noget frem, som man ikke kan snakke sig frem til
- 2) Kan være udgangspunkt for samtale
- 3) Komplementerer den eksisterende behandling og falder fint i tråd med anden behandlingsmetode
- 4) Vigtigt med formidling for bedre tværfagligt udbytte af alles kompetencer
- 5) Terapeuten, relationen og tillid er vigtig
- 6) Kan være med til at give sårbare sjæle kraft
- 7) Er en måde at arbejde med emotionelle problemer

Temaer forskningsspørgsmål 2

- 1) Henviser brugere der har brug for at komme i gang med noget, som giver dem kraft
- 2) Musikken har hjulpet bruger med at kunne sætte ord på følelser og givet ro indeni
- 3) Helsebringende
- 4) Giver mening
- 5) Tryghed i kunstterapigruppen → springbræt til at turde deltage i andre grupper og at bevæge sig ud i verden
- 6) Succesoplevelse

- 7) Åbner rum, som det er svært at åbne udelukkende ved samtale
- 8) Oplevelser og erfaringer med sammenspil har betydning i forhold til sociale færdigheder og til at turde gå ud i verden og være social
- 9) Kunstterapigruppen giver rum og plads til at bruger kan være sig selv og føle sig social
- 10) Giver glæde og stabilitet i den samlede behandling og for brugerne
- 11) Tingene/behandlingen glider nemmere
- 12) Værdifuldt arbejde
- 13) Forandring hos bruger
- 14) Autenticitet

Temaer fra forskningsspørgsmål 3

- 1) Kunst- og musikterapi har nytteværdi i forhold til at arbejde terapeutisk med tanker og følelser
- 2) Åbner en anden dimension for at kunne arbejde terapeutisk
- 3) Tilføjer noget til det der er i forvejen.
- 4) Ressourcegivende og glædesfyldt
- 5) Helende
- 6) Værdifuldt som supplement
- 7) Andre tilbud matcher det ikke
- 8) Individuelle forløb gør brugere klar til gruppeforløb

Sammenfatning af interview med XX

Sammenskrivning ud fra forskningsspørgsmål 1

XX kendte lidt til kunstterapi inden jeg kom til Stjernevang. Hun havde hørt om det i tidligere arbejdssammenhænge, blandt andet på ungdomspsykiatrisk afdeling i Jylland, hvor hun havde hørt oplæg af en kunstterapeut. Hun var misundeligt over, at de havde sådan et tilbud og kunne godt have tænkt sig, at

de selv havde haft noget lignende, der hvor hun var på Sjælland. Hun oplever at tilbuddet findes mest i Jylland, fordi uddannelsen ligger derovre. Hun kendte ikke så meget til musikterapi inden.

Hun mener at kunstterapi (og musikterapi) kan få noget frem i folk, som man ikke kan snakke sig frem til og dermed være et udgangspunkt eller hjælp for dem, der måske ikke har så mange ord at udtrykke sig med. Det kan også være en måde at arbejde med emotionelle problemer.

Hun syntes det lød dejligt og spændende, da hun hørte, at der kom en kunst- og musikterapeut til Stjernevang, og hun glædede sig til at se, hvad det kunne blive til.

Hun havde ikke tænkt over, at der manglede et tilbud som dette inden jeg kom, men hun havde tænkt, at der var et musikrum, som ikke blev brugt, fordi der ikke var nogen til at køre det mere og at det var ærgerligt.

Hun var blevet klogere af at læse kerneydelsesbeskrivelserne², men kan bedst lide at få det præstenteret i levende live, som for eksempel til personalemødet. Hun så gerne at vi alle blev bedre til at formidle vores arbejde og dermed blev klogere på at bruge hinandens fagligheder i hverdagen.

Hun mener den eksisterende behandling og musik- og/eller kunstterapien komplementerer hinanden ganske fint, fordi misbrugsbehandling bl.a. handler om at kunne håndtere følelser, mærke ro osv., og der oplever hun, at kunst- og musikterapi kan noget andet end samtalen.

Hun synes det går fint i tråd med den eksisterende behandling og især ACT, hvor det bl.a. handler om accept, tilstedeværelse i nuet og - med sine følelser samt det at turde og se og møde tingene som de er. Jeg understøtter dette med, at netop det visuelle udtryk (det kunne også være det musiske) kan være med til, at brugeren kan se sig selv og sin situation udefra. XX kommentere med, at det dermed kan være med til at sætte tanker i gang i forhold til en retning for brugerne og dermed være med til at de kan komme tættere på at handle på

² Der findes kerneydelsesbeskrivelser over alle de ydelser, der gives i afdelingen, f.eks. individuelle motiverende samtaler, ADHD-gruppe, individuel musikterapi osv. De er alle beskrevet med formål, mål, indhold og evaluering.

deres værdier.

Hun mener det er altafgørende, hvem der er terapeuten/behandleren, da relationen er det vigtigste, og det er meget vigtigt, at de har tillid til en.

Hun mener kunst- og musikterapi kan være med til at give vores brugere, som ofte er nogle sårbare sjæle, noget at komme i gang med, som kan give dem kraft.

Sammenskrivning ud fra forskningsspørgsmål 2

Hun har flere brugere, der går hos mig, og som har glæde af det. Hun mener ikke det er nødvendigt, at de skal kunne spille eller male inden de går i kunst eller musikterapi. For hende handler det mere om, at det er nogle sårbare sjæle, som skal i gang med at lave noget, som giver dem kraft. Og hun føler, de er i gode hænder hos mig

XX forklare, hvordan en af de brugere, vi har fælles, har beskrevet, hvordan hun ved hjælp af toner oplevede at kunne beskrive sig selv og sine følelser og derved kunne hun pludselig finde ro inden i. Det havde hun ikke prøvet i meget lang tid, og derfor havde det været meget helsebringende for hende. Selvom XX ikke helt ved, hvordan det kan hænge sammen på den måde, så giver det alligevel mening for hende, at det (musikterapien) kan sådan noget. Jeg uddyber senere, hvordan hun i individuel musikterapi, ud over at finde ro og plads til at tænke en tanke færdig uden at blive afbrudt af ”stemmen”, også har arbejdet med både sit misbrug og et traume.

XX genkender det jeg fortæller angående denne brugers evne til at være god til at sige, hvad hun har brug for, og XX fortsætter med at fortælle om sin erfaring med brugerens evne til at omsætte de råd og redskaber, vi begge stiller til rådighed til noget brugbart og meningsfuldt.

Ud over det individuelle musikterapi forløb har denne bruger også været i kunstterapigruppen. XX fortæller, at brugeren havde oplevet hurtigt at føle sig tryk i denne gruppe. Samtidig deltog hun i andet gruppeforløb. Det var en succes for hende, at kunne deltage i grupperne og et skridt videre i hendes

udvikling, og det har gjort, at hun nu tør tage nye udfordringer op og deltage i andre grupper.

En anden fælles bruger, som har været i behandling længe og modtaget både samtaler og psykologforløb, men som stadig har det svært i sociale sammenhænge, har fortalt XX, hvordan han i sammenspilsgruppen har oplevet, at erfaringen derfra, med at skulle give plads til andre, tage plads og spille sammen med andre, havde betydet noget i forhold til at skulle gå ud i verden og være social sammen med andre.

En tredje fælles bruger har i kunstterapigruppen fundet et rum, hvor hun er glad for at være, føler sig tilpas og har lyst til at være. Det er stort for denne bruger, da det at skulle være i en gruppe er forbundet med dårlige erfaringer fra tidligere. Hun har fortalt XX, at hun i kunstterapigruppen oplever, at det er de to timer om ugen, hvor hun kan være sig selv og hvor hun har fundet ud af, at hun åbenbart er social, hvilket hun ikke har tænkt eller troet om sig selv før. Det har været med til at stabilisere hende, hvilket er meget afgørende, da XX oplever, at denne bruger kan have svært ved at udholde og holde fast i noget. Derudover har det en vigtig funktion at kunne være i en gruppe som denne, både for den personlige -og sociale udvikling, men også i forhold til at føle glæde. Det har været med til at få tingene til at glide bedre.

Mht. til en fjerde fælles bruger, kan XX genkende mange af de ting, som jeg viser hende via en serie billeder, denne bruger har lavet i kunstterapigruppen. Bl.a. at denne bruger gerne vil gemme sig, når det bliver svært, at det kan være vanskeligt at finde ud af at vise, hvem hun i virkeligheden er, og at det er svært for hende at være i kontakt med sine følelser. XX har skabt en mere direktiv ramme for denne bruges behandling, og hun mener, kunstterapien har været med til at få åbnet op for og bearbejde nogle af de ovenstående problematikker. Det har til sammen gjort at brugeren inden for det sidste stykke tid er blevet oplevet som mere autentisk og til stede.

Den femte fælles brugere, henviste hun til mig, da vedkommende havde store emotionelle udfordringer, hvor hun mente, at den kunst- eller

musikterapeutiske tilgang kunne være en måde at komme ind og arbejde med disse problematikker på.

Hun har brugt kunstterapigruppen, som et sted, hvor især brugere med angst, kunne øve sig i at gå i gruppe.

Sammenskrivning ud fra forskningsspørgsmål 3

XX mener kunst- og musikterapi har en nytteværdi i forhold til, at brugerne kan arbejde terapeutisk med deres tanker og følelser. Det kan være nyttigt i forhold til dem, som har det svært med ord eller ved at sidde stille. Derudover kan det være med til at åbne for en anden dimension i forhold til at arbejde terapeutisk med denne brugergruppe i det hele taget, og dermed tilføjer det noget til den behandling, som er der i forvejen. Hun oplever at mange af brugerne har en kreativ forståelse, som de kan få fat i på denne måde og som kan være ressourcegivende, helende samt bringe glæde ind i deres liv. Hun synes kunst- og musikterapi er et meget værdifuldt som supplement bl.a. fordi jeg laver individuelle forløb, der minder om gruppeforløbene, og dermed kan brugerne blive klar til gruppen, fordi de ved, hvad det går ud på.

5.2. Horisontal deduktiv analyse

Efter således at have transskriberet, fundet nøglesætninger, temaer og sammenskrevet interviewene vertikalt, og fået dem godkendt af informanterne, lavede jeg en horisontal deduktiv analyse, der er som følger:

- 1) Alle temaer under første forskningsspørgsmål sættes sammen horisontalt, og der sammenfattes en horisontal essens, som et svar til

forskningsspørgsmål 1.

- 2) Alle temaer under andet forskningsspørgsmål sættes sammen horisontalt, og der sammenfattes en horisontal essens, som et svar til forskningsspørgsmål 2.
- 3) Alle temaer under tredje forskningsspørgsmål sættes sammen horisontalt, og der sammenfattes en horisontal essens, som et svar til forskningsspørgsmål 3

	Inform. 1	Inform. 2	Inform. 3	Inform. 4	Inform. 5	
Forsk. sp.mål 1	Rød	Rød	Rød	Rød	Rød	Horisontal analyse
Forsk. sp.mål 2	Blå	Blå	Blå	Blå	Blå	Horisontal analyse
Forsk. sp.mål 3	Grøn	Grøn	Grøn	Grøn	Grøn	Horisontal analyse

Temaer og sammenskrivninger af den horisontale analyse som svar på de tre forskningsspørgsmål kan læses i følgende afsnit. Derefter følger en sammenskrivning af de tre horisontale essenser.

5.2.1. Temaer relateret til forskningsspørgsmål 1

Kunst- og musikterapi...

- 1) giver god mening i behandlingssammenhængen
- 2) er et godt alternativ og ses som en anden og relevant måde at lave misbrugsbehandling på, der kan sidestilles med andre behandlingsmetoder.
- 3) kan skabe kontakt til følelser og hjælpe med at få dem ud på anden måde end samtale og kan dermed være terapeutisk og behandlende

- 4) kan være udgangspunkt for samtale og hjælpe med at give brugerne et sprog for deres følelser
- 5) kan være med til at give brugere et andet syn på sig selv og verden, og italesætte identitet og historie
- 6) Kan være vejen ind til sundere interesser end stoffer, f.eks. stimulere nysgerrighed på musik på anden vis end sædvanlig musikundervisning, hvor der kan være krav om øvning
- 7) kan være et sted, hvor der findes kraft samt være et frirum med plads til ro og koncentration
- 8) kan skabe kontakt til kroppen
- 9) kan hjælpe i forhold til at øve sociale færdigheder og kompetencer, f.eks. med samspil og turtagning
- 10) går fint i spænd med den generelle behandling og kan kobles med andre behandlingsmetoder
- 11) komplementerer den eksisterende behandling og er et supplement til samtaleterapi
- 12) fodrer sult efter noget mere dynamisk i behandlingen
- 13) er et tilbud om noget kreativt (og musisk), som der manglede
- 14) Terapeuten, relationen, tillid og fleksibilitet i metodebrug er vigtig. Kunst- og musikterapeuten virker tillidsvækkende og faglig kompetent
- 15) fungerer når der er løbende formidling og tværfaglig sparring så alle får det bedste udbytte af alles kompetencer
- 16) formidlingen af kunst- og musikterapi har været en øjenåbner for nogle; for andre blot en understregning af forståelsen af det. Kunst- og musikterapeuten har stor indflydelse på hvad andre personaler synes om det
- 17) er noget som gerne vil afprøves af behandler, for at kunne videregive bedre information om det til brugerne
- 18) er et dilemmafyldt/konfliktfyldt emne i forhold til at tro på det og ikke tro på det

- 19) hjælper ikke, hvis det er for fremmed eller for grænseoverskridende for brugerne
- 20) gør den personlige side mere fremtrædende hos behandler
- 21) er et positivt tiltag, og det giver stolthed at være en del af et sted, der også leverer det. Det er modigt og sjældent set i en moderne tid
- 22) er stadig lidt fremmed og nyt, hvorfor der er brug for løbende guidning i forhold til hvilke brugere, der kan have gavn af det

5.2.2. Sammenskrivning af temaer til essens som svar på forskningsspørgsmål 1

Ud fra temaerne er der sammenskrevet en horisontal essens som svar på forskningsspørgsmål 1.

Det udtales at kunst- og musikterapi giver god mening i behandlingssammenhængen, og at det er en anden og relevant måde at lave misbrugsbehandling på, som er et godt alternativ eller supplement til samtaleterapi. Kunst- og musikterapi kan være med til at få noget frem, som man ikke kan snakke sig frem til, og beskrives på forskellig vis som værende en anden måde at få følelserne ud på eller som noget, der kan skabe kontakt til følelser og dermed være terapeutisk og behandlende. Det forklares blandt andet med, at førsproglige medier og udtryksformer kan være en mulighed for at få kontakt til det der er svært.

Kunst- og musikterapi kan være udgangspunkt for samtale og beskrives som en indgangsvinkel i forhold til at sætte ord på og reflektere over tanker og følelser og dermed hjælpe brugerne med at give dem et sprog for deres følelser. Dette kan være med til, at brugerne kan få et andet syn på sig selv og verden, samt være med til at de kan italesætte deres identitet og historie.

Kunst- og musikterapi kan være med til at give sårbare sjæle kraft samt kontakt til kroppen og kan være et frirum, hvor der findes ro og evne til at koncentrere sig. Der er flere, der mener, det giver mening at arbejde adfærdsterapeutisk med musiklytning, samspil og tur-tagning i forhold til at øve sociale

kompetencer/færdigheder.

Det udtales, at kunst- og musikterapi kan sidestilles med andre behandlingsformer, at det komplementerer samt går fint i spænd med den eksisterende behandling og kan kobles med andre behandlingsmetode, f.eks. ACT, hvor der bruges metaforer og symboler.

Tilbuddet fodrer desuden sult efter noget mere dynamisk i behandlingen.

Det menes af nogen, at kunst- og musikterapi kan være vejen ind til sundere interesser end stoffer. F.eks. kan musikterapi stimulere nysgerrighed på musik på anden vis end sædvanlig musikundervisning.

Alle informanter mener at det betyder meget, hvem terapeuten er, om denne er i stand til at danne en god relation og være fleksibel i metodebrug. Det kommenteres at kunst- og musikterapeuten virker tillidsvækkende og faglig kompetent og at denne har stor indflydelse på, hvad andre personaler synes om musikterapi.

Det udtales af flere, at løbende formidling og sparring er vigtig for bedst muligt tværfagligt udbytte af alles kompetencer.

For nogle informanter har det været en øjenåbner med formidlingen af kunst- og musikterapi, og hvad det kan bruges til. Andre blev ikke overraskede eller klogere efter oplæg i forskellige sammenhænge, fordi det var blevet beskrevet og forklaret fint af kunst- og musikterapeuten både i kerneydelsesbeskrivelserne og i forbindelse med faglig sparring omkring fælles brugere.

En informant vil gerne selv erfare kunst- og musikterapi for bedre at kunne videregive information om det til brugerne, og en anden informant vil gerne guides løbende i forhold til hvilke brugere, der kan have gavn af kunst- og

musikterapi

En informant udtrykker sit dilemma angående kunst og musikterapi, fordi vedkommende på den ene side tror på det og på den anden side ikke gør. Der er også udtalelser om, at kunst- og musikterapi ikke kan hjælpe, hvis det er for fremmedartet eller for grænseoverskridende for brugerne

Det udtales, at det er positivt, modigt og giver stolthed at være en del af et sted, der også leverer kunst- og musikterapi.

5.2.3 Temaer fra forskningsspørgsmål 2

- 1) Uoverensstemmelse mellem tanker og følelsesliv
- 2) svært ved at være i kontakt med følelser
- 3) Svært at vide, hvad der er inde bag facaden
- 4) Sociale og relationelle udfordringer
- 5) Udbytte af kunst- og musikterapi
- 6) Autenticitet
- 7) Musik hjælper med at sætte ord på følelser og finde ro indeni.
- 8) Giver følelse af lethed og af at have fået tømt hovedet
- 9) Det er helsebringende
- 10) Kunstterapi er trygt sted med rum og plads til forskelligheder og til at være sig selv
- 11) Deltagelse i kunstterapi/musikterapigruppe hjalp og var positiv oplevelse i forhold til social adfærd, selvaccept, til at turde deltage i andre grupper og at bevæge sig ud i verden.
- 12) Kan give ro og være et frirum, og er en hjælp til at kunne koncentrere sig
- 13) Spiller positiv rolle i brugers liv og syn på Stjernevang som institution.
- 14) Kunst- og musikterapi kan give brugere mulighed for at opleve og

komme i gang med noget, der interesserer dem eller få dem ud af komfortzonen

- 15) Der kræves ingen forkundskaber og det er i øjenhøjde med brugeren -
Tager udgangspunkt i deres ressourcer og der hvor de er – sætter ikke baren for højt
- 16) Kan give flere nuancer i brugernes liv og ordforråd
- 17) Brugernes skepsis overfor musik- og kunstterapi kan genkendes hos informant
- 18) Det er et godt alternativ til samtalen, da det åbner rum, som det er svært at åbne udelukkende ved samtale
- 19) Sansning som en måde at komme i kontakt med og koble følelser og tanker
- 20) Det er lettere at indgå i fordi det er legende og procesorienteret
- 21) Giver glæde og stabilitet for brugere og behandler, som gør at tingene/behandlingen glider nemmere
- 22) Det giver mening og er i tråd med resten af behandlingen
- 23) Har fået øjne op for, at flere brugere vil kunne have gavn af det, og for andre kriterier i forhold til henvisning af brugere efter oplæg og interview
- 24) Tværfaglig sparring vigtig
- 25) Har en god effekt og er værdifuldt.
- 26) Vil gerne selv erfare kunst- og musikterapi for at kunne videregive information om det til brugerne
- 27) Brugernes tilstand siger noget om deres måde at reagere på uanset behandlingsformen

5.2.4. Sammenskrivning af temaer til essens som svar på forskningsspørgsmål 2

Kunst- og musikterapeutiske processer og udviklingstrin genkendes af

informanter, når de blev vist og fortalt om af interviewundersøgeren (mig). De refereres til som noget, der giver mening i behandlingssammenhæng, fordi det kan åbne rum, som det kan være svært at åbne udelukkende ved samtale og derfor anses som et godt alternativ til samtalen. F.eks. kan sansning være en måde at komme i kontakt med og koble følelser og tanker. Dette beskrives på forskellig vis af informanterne eller deres udsagn støtter op om mine fortællinger om brugernes proces og udvikling. F.eks. genkendes det, at en fælles bruger gerne vil gemme sig, når det bliver svært, at det kan være vanskeligt at finde ud af hvem hun er, og at det er svært for denne bruger at være i kontakt med sine følelser. Det genkendes også, at denne bruger via sine sanser kommer i kontakt med svære følelser i en kunstterapi session og dermed fremstår mere autentisk til stede. Det beskrives endvidere, hvordan en anden bruger ved hjælp af toner oplevede at kunne beskrive sig selv og sine følelser og derved kunne finde ro inden i. Det havde brugeren ikke prøvet i meget lang tid og derfor havde det været meget helsebringende for hende. Selvom informanten ikke helt ved, hvordan det kan hænge sammen på den måde, så giver det alligevel mening, at det (musikterapien) kan sådan noget.

Tilbuddet ses som noget, det er lettere at indgå i, fordi det er legende og procesorienteret, og som samtidig kan bringe brugerne lidt ud af deres komfortzone. Derudover beskrives det om et sted, hvor der er plads og rum til forskelligheder og at det er i øjenhøjde med brugeren i og med, at der tages udgangspunkt i deres ressourcer og der hvor de er og at baren ikke sættes for højt.

Dette understreges af en informants udtalelse om fælles brugers oplevelser af at være i kunstterapigruppen. Brugerne har her fundet et rum, hvor hun føler sig tilpas, har lyst til og er glad for at være. Det er stort for denne bruger, da det at skulle være i en gruppe er forbundet med dårlige erfaringer fra tidligere. Hun har fortalt informanten, at hun i kunstterapigruppen oplever, at det er de to timer om ugen, hvor hun kan være sig selv og hvor hun har fundet ud af, at hun

åbenbart er social, hvilket hun ikke har tænkt eller troet om sig selv før. Det har været med til at stabilisere hende, hvilket er meget afgørende, da informanten oplever, at denne bruger kan have svært ved at udholde og holde fast i noget. En anden informant fortæller, at en fælles bruger, som blev henvist til kunstterapigruppen for at tilbyde ham noget andet og mere end almindelig samtale, som han havde svært ved at profitere af, er glad for at komme i kunstterapigruppen, og at det har haft en positiv indflydelse på hans liv og dennes syn på Stjernevang som institution. Brugeren har haft meget stabilt fremmøde i gruppen, hvilket informanten siger er positivt, da hans erfaring med ham er, at han melder afbud, hvis det er noget han ikke gider. Det opleves således om noget, der giver glæde og stabilitet i den samlede behandling, som gør at tingen glider nemmere og derfor er værdifuldt.

Flere informanter har oplevet deres brugere øve sig i og bliver styrket i deres sociale færdigheder ved at deltage i enten kunst- eller musikterapigruppe. Det beskrives blandt andet af en informant, hvordan en fælles bruger, som har været i behandling længe og modtaget både samtaler og psykologforløb, men som stadig har det svært i sociale sammenhænge, har oplevet i sammenspilsgruppen at kunne tage erfaringen med derfra i forhold til at skulle give plads til andre, tage plads og spille sammen med andre. Dette havde betydet meget i forhold til at skulle gå ud i verden og være social sammen med andre.

En anden informant fortæller, at fælles bruger havde oplevet hurtigt at føle sig tryk i kunstterapigruppen. Samtidig deltog hun i andet gruppeforløb. Det havde været en succes for hende, at kunne deltage i grupperne og et skridt mere på vejen i hendes udvikling, og har gjort, at hun nu tør tage nye udfordringer op og deltage i andre grupper. En anden informant fortæller endvidere, hvordan fælles bruger, har oplevet både den individuelle og gruppebaserede kunstterapi som et frirum, hvor hun har kunnet finde ro og rum til at koncentrere sig. Og en anden informant kan godt genkende de ting jeg fortæller, at jeg og bruger har

arbejdet med i musikterapien, bl.a. turtagning i forhold til at øve sociale færdigheder og kommunikation, som der har været og fortsat skal være fokus på i behandlingen både i deres samtaler så vel som i musikterapien.

En tredje informant kan ligeledes genkende meget af det jeg fortæller og viser om fælles bruger via en serie billeder fra individuelt kunstterapiforløb. Informanten kan kende mange ting fra processen fra hans egne samtaler med brugeren. Blandt andet uoverensstemmelse mellem brugerens tanker og følelser, som også kommer til udtryk i billederne.

En anden informant udtaler at fælles bruger oplever at få tømt hovedet og føle sig lettere efter at have været i musikterapi. De nævnte problematikker som der er blevet arbejdet med i musikterapien genkendes hos informanten.

En femte informant udtaler brugeres skepsis overfor kunst- og musikterapi, som kan smitte af på udbyttet af det og ytre sig også om eget dilemma i forhold til faglighed.

Det udtales, at de brugere som er mere udfordrende reagerer på lignende vis og med lignende modstand uanset behandlingsform.

Nogle informanter er blevet klogere på henvisningskriterier i forhold til brugere end først antaget.

5.2.5. Temaer fra forskningsspørgsmål 3

- 1) det favner brugerne på en anden måde og da det er en målgruppe med mange problemstillinger er det vigtigt med tilbud, der når dem på en anden måde end med almindelige samtaleterapi.
- 2) Det er et godt alternativ og værdifuldt supplement til samtalen og den gængse behandling og tilføjer noget til det der er i forvejen
- 3) Det er et godt tilbud, som er gavnligt og nyskabende i dette regi, og som andre tilbud ikke matcher
- 4) det åbner for en anden dimension i forhold til at arbejde terapeutisk

med tanker og følelser ved at være mere legende, procesorienteret og udfordrende, som er det livet handler om

- 5) En empatisk, omsorgsfuld og grundlæggende menneskelig måde at behandle på, som giver ressourcer, glæde og virker helende
- 6) sansning og oplevelse giver en anden og nemmere tilgang til følelserne, hvor der kan komme noget andet frem- andre ord og følelser, end når man bare samtaler, hvilket kan gøre det nemmere at koble følelser og tanker
- 7) det er en god måde at arbejde på, som kan være med til at støtte op om og bringe brugerne i kontakt med deres værdier samt hjælpe dem med at mestre deres liv og svære situationer
- 8) Det er terapeutisk på lige fod med andre behandlingsformer, hvor musik f.eks. kan bruges på lige fod med andre eksponeringsmetoder
- 9) Det kan kobles sammen med andre behandlingsmetoder
- 10) sociale færdigheder kan øves i fx musiklyttegruppen, hvor det at kunne lytte koncentreret, tage plads og give plads og dele og italesætte oplevelse ses som terapeutisk behandlende
- 11) bruger behøver ikke præstere ved at kunne analysere og reflektere over sig selv – men blot mærke musikken og forholde sig til den. Kan være en genvej til noget terapeutisk.
- 12) det kan ses hos brugerne at det virker
- 13) Det har stor værdi

5.2.6. Sammenskrivning af temaer til essens som svar på forskningsspørgsmål 3

Horisontal essens som svar på forskningsspørgsmål 3)

Et af argumenterne for, hvorfor informanterne mener kunst- og musikterapi har nytte-værdi i den samlede behandling er, at det er en målgruppe med mange problemstillinger, og derfor er det vigtigt med tilbud, der kan nå brugerne - og

favne dem på en anden måde end almindelige samtaleterapi. Det anses således som et godt alternativ til samtalen og den gængse behandlingsform på stedet, og det udtales som værende et godt tilbud, der tilføjer noget til og supplere det, der er der i forvejen. Det betragtes som værende nyskabende, udbytterigt, gavnligt og som en ressource at have kunst- og musikterapi, og det har nytteværdi i forhold til at arbejde terapeutisk med tanker og følelser. Derudover beskrives det som noget, der kan give glæde og virke helende og som et tilbud, der ikke matches af andre tilbud på Stjernevang.

Kunst- og musikterapi beskrives som en god måde at arbejde på, fordi det menes at kunne åbne op for en anden dimension at arbejde terapeutisk på, hvor der kan komme noget andet frem- andre ord og følelser, end når man bare samtaler. F.eks. kan sansning og oplevelse gøre det nemmere at koble følelser og tanker. Det opfattes også af en informant som noget, der er forbundet med leg og proces og det at blive udfordret. Det relateres til at være noget, der giver anden og nemmere tilgang til følelserne og som kan være med til at støtte op om og bringe brugerne i kontakt med deres værdier. At give brugerne mulighed for at indgå i sammenhænge, der er mere legende og procesorienteret forbindes med at være det som livet handler om og som kan hjælpe brugerne med at mestre deres liv og svære situationer. Derfor har det stor værdi.

Kunst- og musikterapi er terapeutisk på lige fod med andre behandlingsformer og anses for at være en empatisk, omsorgsfuldt og grundlæggende menneskelig måde at behandle på. Musik kan også bruges på lige fod med andre eksponeringsmetoder, f.eks. at spille noget musik, der kan udfordre. Det udtales at kunst- og musikterapi kan kobles med andre behandlingsformer på Stjernevang f.eks. ACT.

Det ytres endvidere at sociale færdigheder kan øves i fx musiklyttegruppen, hvor evnen til at lytte koncentreret, tage plads og give plads, dele og italesætte oplevelser anses som relevante sociale kompetencer.

En informant forestiller sig også, hvordan det ville være som bruger bare at skulle lytte til og mærke et stykke musik i stedet for at skulle analysere og reflektere over sig selv og svare på spørgsmål f.eks. i indskrivningsperioden. Han mener, det kan være med til at sænke følelsen af at skulle præstere, da brugeren blot skal forholde sig til musikken. Denne form vil alligevel sige meget om, hvordan brugeren tænker, føler, oplever og opfatter sig selv og andre. Det menes at kunne være en genvej til noget terapeutisk

En informant udtaler, at hun kan se/mærke, at det virker hos brugerne og derfor har det nytteværdi.

Da disse essenser er lange og detaljerede vælger jeg her at bringe en kort sammenfatning af de tre essenser frem for at skrive dem sammen til én kort essens.

5.3. Kort sammenskrivning af essens fra horisontal analyse som svar på forskningsspørgsmålene

5.3.1. Sammenskrivning af essens fra horisontal analyse som svar på forskningsspørgsmål 1

Giver mening i den samlede behandling. Er et godt alternativ, som komplementerer og kan sidestilles samt kobles med andre behandlingsmetoder. Kan skabe kontakt til - og hjælpe med at sætte ord på følelser på en anden måde. Tværfaglig sparring og relationen er vigtigt. Det er stadig lidt nyt og dilemmafyldt. Skal eventuelt erfares af behandler for at han/hun kan formidle det til brugerne. Det er et positivt og modigt tiltag.

5.3.2. Sammenskrivning af essens fra horisontal analyse som svar på forskningsspørgsmål 2

Informanter genkender det fortalte og viste om udvalgte brugere ud fra billeder og narrativer, og kommer med tilføjelser eller egne udtalelser ud fra egne

observationer eller ud fra, hvad brugerne har fortalt dem om deres oplevelser og erfaringer fra kunst og/eller musikterapi. Bl.a. at det har været en måde at få sat ord på følelser, finde ro, øve selvaccept, få positive sociale oplevelser, men også skepsis som hæmsko i forhold til udbyttet af det.

5.3.3. Sammenskrivning af essens fra horisontal analyse som svar på forskningsspørgsmål 3

Det er et tilbud, der kan nå brugerne på en anden måde end almindelig samtaleterapi. Det er mere legende, procesorienteret og udfordrende. Det kan hjælpe brugerne med at mestre og håndtere deres liv og støtte op om deres værdier. Sansning og oplevelse er anden og nemmere måde at mærke på og få adgang til noget følelsesmæssigt og til at koble tanker og følelser. Kan styrke sociale færdigheder og evne til at give og tage plads.

5.4. Global induktiv analyse

På trods af at jeg havde klassificeret mine spørgsmål ud fra forskningsspørgsmålene i interviewspørgeguiden så viste det sig undervejs i interviewprocessen, at nogle svar som kunne henføres til et bestemt forskningsspørgsmål kom frem under spørgsmål klassificeret under et andet forskningsspørgsmål. Derfor har jeg både lavet deduktive (Horisontale og vertikale) og en induktiv (global) analyse for at fange alle de svar der måtte være relevante for de enkelte forskningsspørgsmål i hele interviewmaterialet. I den induktive analyse har jeg kigget på alle informanternes udsagn med fokus på om der var sammenlignelige udsagn uafhængig af hvilke forskningsspørgsmål de oprindeligt var placeret under. Jeg har således ikke deduktivt taget udgangspunkt i et forskningsspørgsmål under identifikationer af temaerne her. De 14 temaer jeg fandt i denne induktive analyse har jeg givet forskellige farver. Dette illustreres i figuren herunder.

	Inform. 1	Inform. 2	Inform. 3	Inform. 4	Inform. 5
Forsk.sp.mål 1	Rød 	Rød 	Rød 	Rød 	Rød
Forsk.sp.mål 2	Blå 	Blå 	Blå 	Blå 	Blå
Forsk.sp.mål3	Grøn 	Grøn 	Grøn 	Grøn 	Grøn

5.5. Syv punkts model for global induktiv analyse

- 1) Alle temaer fra alle fem informanter sættes sammen og globale temaer, som går igen sammenskrives til 14 globale temaer uafhængig af forskningsspørgsmålene. Hvert globalt tema præstenteres med en farve
- 2) Initialer for de involverede informanter angives ud for hvert globalt tema, således, at det gennem farverne bliver transparent, hvad hver enkel informant har bidraget med til hvert enkelt globalt tema.
- 3) Der laves en sammenskrivning ud fra hvert enkelt globalt tema
- 4) De globale temaer klassificeres herefter deduktivt ud fra de tre forskningsspørgsmål
- 5) Der laves en sammenskrivning af essensen af resultater for hvert forskningsspørgsmål ud fra de globale temaer
- 6) Den globale sammenskrivning sammenholdes med den horisontale sammenskrivning med henblik på forekomst af ny information via de globale temaer

7) Kort sammenskrivning af Essensen af alle analyseresultater (vertikalt, horisontalt og global) for hvert forskningsspørgsmål

I det følgende beskrives proceduren ud fra de 7 ovenstående punkter.

5.5.1. Punkt 1 fra global induktiv analyse.

Alle temaer fra alle fem informanter sættes sammen og globale temaer, som går igen sammenskrives til 14 globale temaer uafhængig af forskningsspørgsmålene. Hvert globalt tema præsenteres med en farve.

Her ses eksempel fra punkt 1 i den globale induktive analyse

Eks.1

Temaer fra totalsamling af temaer fra den vertikal og horisontale analyse der overordnet omhandler kunst- og musikterapi.

Tema 1) Kunst- og musikterapi giver god mening i behandlingssammenhængen

Tema 11) Få følelserne ud på en anden måde

Tema 2) Brugen af metaforer og symboler ses som kobling til anden behandlingsmetode

Tema 11) Kunst- og musikterapi: Anvendelig med andre målgrupper (f.eks. i børne-ungepsykiatrien)

Tema 11) Vil gerne selv erfare kunst- og musikterapi for at kunne videregive information om det til brugerne

Tema 8) Kunst- og musikterapi – vejen ind til sundere interesser end stoffer

Tema 13) Terapeuten og relationen er vigtig

Tema 6) Formidling af kunst- og musikterapi som øjenåbner

Eks.2

Temaer fra totalsamling af temaer fra den vertikal og horisontale analyse der overordnet omhandler kunst- og musikterapi.

Tema 3) Henviser brugere, der har svært ved at profitere af almindelig terapeutisk samtale

Tema 8) Giver brugere mulighed for at opleve og komme i gang noget, der interesserer dem eller får dem ud af komfortzone

Tema 9) Kunstterapigruppen spiller positiv rolle i brugers liv og syn på Stjernevang som institution

Tema 7) Musiklyttegruppe kan hjælpe brugere med at øve sig i sociale færdigheder og selvaccept

Tema 9) Primærbehandler genkender proces og uoverensstemmelse mellem brugers tanker og følelsesliv udtrykt i billeder fra kunstterapien fra egne samtaler med bruger.

Tema 3) Ser tilbuddet som noget, det er lettere at indgå i fordi det er legende og procesorienteret

Tema 6) Har fået øjnene op for andre kriterier i forhold til henvisning af brugere efter oplæg og interview

5.5.2. Punkt 2 fra global induktiv analyse

Initialer for de involverede informanter angives ud for hvert globalt tema, således, at det gennem farverne bliver transparent, hvad hver enkel informant har bidraget med til hvert enkelt globalt tema.

1)C, N, XX,T: Giver mening i/går i spænd med den samlede behandling

2) C, D, N, XX,T: Kan kobles med andre behandlingsmetoder

3)C,D,N, XX, T: Godt alternativ til samtalen/gængse behandling

4)XX, T: Kunst- og musikterapi komplementere den samlede behandling

5)D, N, T: Kunst- og musikterapi fungerer på lige fod med andre behandlingsmetoder

6)C, T: Kendskab til -, forståelse af -og kriterier for henvisning til kunst- og musikterapi efter jeg startede på Stjernevang.

7)D, XX, T: Sociale færdigheder kan øves

8)C, T: Finde nye -eller støtte op om (sundere) interesser end at tage stoffer

9)C, D, N, XX, T: Udtalelser angående det informanterne har set/oplevet hos brugere

10)D, N: Hvad kan kunst- og musikterapi ikke/Hvornår kan det ikke hjælpe

11)C, D, N, XX,T: Kunst og musikterapi er anden måde at få kontakt til og arbejde med følelser på og en hjælp i forhold til at få sat ord på følelser

12) N, R, T: Tværfaglig sparring vigtig

13) C, D, N, XX, T: Relationen vigtig

14) D, N, T: Nyskabende, modigt og hjælper med det livet handler om

5.5.3. Punkt 3 fra global induktiv analyse

1)Alle informanterne udtaler på forskellige vis, at (tilbuddet om) kunst- og musikterapi giver god mening i behandlingssammenhængen og går i spænd med den allerede eksisterende behandling, bl.a. fordi det er et tilbud, der ikke kun har fokus på samtalen.

2)Kunst og musikterapi går fint i tråd med den eksisterende behandling og især ACT, hvor metaforer og symboler inddrages og hvor det bl.a. handler om accept, tilstedeværelse i nuet og - med sine følelser samt det at turde og se og møde tingene som de er. Det anses som brugbart i forhold til denne brugergruppe, der ofte kan have svært ved at sætte ord på følelser og hvor det visuelle udtryk (eller musiske) kan være med til, at brugeren kan se sig selv og sin situation udefra og det kan være med til at sætte tanker i gang i forhold til en retning for brugerne og dermed være med til at de kan komme tættere på at handle på deres værdier.

Det giver god mening, at kombinere elementer fra motivationssamtalen med kunst- og musikterapi da det er godt, at der fokus på det i flere dele af behandlingen. Det er fint, at det foregår i et andet rum med nogle andre

elementer som f.eks. det kreative eller musiske. Der gives forslag til, hvordan musiklytning kunne bruges på samme eller lignende måde som motivationssamtalen. F.eks. at spille et bestemt stykke musik for at få nogle bestemte svar. Dette ville kræve noget andet af brugeren end at sætte ord på følelser og svare på spørgsmål, fordi de "bare" skulle respondere på det de hørte og mærkede i musikken. dermed kunne man nå flere, fordi man kunne skyde genvej, springe noget af samtalen over som hovedfokus og i stedet gå direkte til det der mærkes og opleves/sanses. Noget af præstationsangsten kunne måske også forsvinde ved, at brugeren ikke skulle sætte ord på noget i sig selv, men i stedet referere til noget, der er uden for dem selv i et stykke musik, men som samtidig siger noget om dem og deres måde at mærke, tænke og føle på. Der kan være udfordringer ved det, da det kan virke for fremmed eller for overvældende på brugerne. Men hvis de får tilbagefald senere i forløbet, giver det god mening at præsentere brugerne for en anden måde at lave motivationsarbejde på.

3)Kunst og musikterapi er et godt alternativ til samtalen, da det netop kan være det at skulle sætte ord på følelser og tanker, som kan være vanskeligt for denne brugergruppe. Det er en sårbar målgruppe med mange problemstillinger, hvorfor det er vigtigt med andre tilbud, så som kunst- og musikterapi, der favner og når brugerne på en anden måde, og hvor der kan komme noget andet frem end i samtalen. Det er en god måde at gøre noget andet her noget kreativt end "blot" at sidde og snakke. Det kan være med til at åbne for en anden dimension i forhold til at arbejde terapeutisk med denne brugergruppe og dermed tilføjer det noget til den behandling, som er der i forvejen. Det er et godt alternativ, da det synes at være en mere legende og procesorienteret metode/tilgang, som kan udfordre, men også være nemmere at indgå i.

4)Den eksisterende behandling og musik- og/eller kunstterapien komplimenterer hinanden fint, fordi det, misbrugsbehandling bl.a. handler om,

er at kunne håndtere følelser, mærke ro osv., som der også arbejdes med i kunst- og musikterapi. Dog opleves at kunst- og musikterapi kan noget andet end samtalen.

5) Kunst og musikterapi kan sidestilles med andre behandlingsformer. Det er bare en anden måde at lave misbrugsbehandling på. Musiklyttegruppe (og kunst- og musikterapi) anses som den samme "medicin" som f.eks. den motiverende samtale og ACT. En medicin, -der, hvis den bruges rigtigt, kan have forskellig effekt alt efter sammensætning af gruppe og medlemmernes individuelle behov. Det, der sker (i musiklyttegruppen) er lige så terapeutisk som alle mulige andre mere velafprøvede og anerkendte behandlingsformer.

6) Nogle informanter har fået større forståelse og indsigt i kunst- og musikterapi efter jeg er startet på institutionen og de har hørt mere om det. De kan se at flere brugere kunne have gavn af det eller de er begyndt at tænke nogle andre kriterier ind i forhold til at henvise brugere, f.eks. at nogle brugere kan have brug for at komme lidt ud af deres komfortzone.

7) Gruppe (Kunst- og) musikterapi kan være en måde for brugerne at øve sig i sociale færdigheder i forhold til at skulle tage plads, give plads, vente samt det at respondere og reflektere over egne og andres udsagn/musikalske eller kunstneriske udtryk. Det giver god mening med samspil og turtagning i forhold til brugernes problematikker, hvor det ses som en anden måde at lave adfærdsterapi på, og som en måde at øve sig i at være opmærksom på sig selv og andre. Det kan være en måde at turde blotte sig og være mere sårbar på.

8) Kunst- og musikterapi kan være med til at stimulere og/eller inspirere til at få nogle andre og mere sunde interesser end at tage stoffer. Musikterapi er anderledes end et almindeligt musiktilbud, fordi det ikke nødvendigvis handler om at skulle øve sig, og det kan være sjovt og godt for de brugere som måske

allerede har en interesse for musik (eller kunst) eller er nysgerrige på det. Kunst- og musikterapi kan være med til at give brugerne, som ofte er nogle sårbare sjæle, noget at komme i gang med noget, som kan give dem kraft.

9)Nogle informanter udtaler, at de kan se det har god effekt hos brugerne eller de selv kan mærke det virker. Det ses som gavnligt og som en ressource, fordi det kan give kraft til sårbare sjæle, give glæde, hjælpe med til at give ro og koncentration, virke helende og helsebringende, skabe stabilitet og få tingene til at glide nemmere. Andre siger, at terapiformen møder brugerne hvor de er og er i øjenhøjde med dem. Nogle ser, at det har givet et positivt syn på institutionen fra brugers side. En anden informant sætter sig i brugerens sted, og taler ud fra, hvordan han/hun selv ville have det, hvis han/hun skulle i misbrugsbehandling. Hun/han forestiller sig det virker som en omsorgsfuld, empatisk og menneskelig måde at yde behandling på. En informant fremhæver det specielle ved, at individuelle forløb indeholder samme principper som gruppeforløb og dermed gør brugerne klar til gruppedeltagelse.

10)Kunst- og musikterapi kan ikke hjælpe, hvis det er for fremmed for brugeren eller virker for overvældende. En informant udtrykker at dennes egen skepsis eller dilemma i forhold til overbevisning omkring kunst- og musikterapi også findes i nogle brugeres opfattelse af det og at dette kan have indflydelse på modtagelsen eller brugernes udbytte af det. Kunst- og musikterapi kan ikke hjælpe, hvis ikke der er tillid til terapeuten og metodefleksibilitet. Den gode relation forklares som altafgørende i forhold til at behandling virker uanset metode og at brugere som er svære at behandle også kan være svære at behandle i kunst- og musikterapi. Det nævnes endvidere, at faglig sparing er vigtig for at give den samlede behandling retning.

11)Det er en anden og god måde at arbejde terapeutisk på, hvor det at bruge

noget kreativt eller musisk, kan få noget frem i brugere, som kan hjælpe dem med at få kontakt til -, sætte ord på -, reflekteret over – og komme ud med følelser på en anden måde end i den sædvanlige samtaleterapeutiske facon. At bruge andre objekter eller et fælles tredje kan hjælpe brugerne med at blive i stand til at mærke, sanse og opleve de ting, som de måske ikke har ord for endnu.

Musik anses som en vej ind til noget, der kan være terapeutisk og behandlende, fordi musik er en kanal ind til noget følelsesmæssigt. Det kan mærkes og derfor har det en stor terapeutisk effekt.

Ikke-sproglige medier og det før sproglige udtryk kan hjælpe brugerne med at komme i kontakt med det som er svært og vanskeligt og som de måske ikke har haft kontakt til i lang tid, hvilket kan gøre det svært at ”grave” frem udelukkende ved brug af samtalen. Terapiformen menes både at kunne hjælpe dem, som er utrænede i at sætte ord på tanker og følelser og dem som er meget trænet i det, hvor det i begge tilfælde kan være en måde at få kontakt til kroppen og selve oplevelsen. Den kan være med til at brugerne ser på sig selv og verden på en anden måde – som de ikke ville have kunnet reflekteret sig frem til. Det kan således være en måde at arbejde med emotionelle problemer på.

12) Faglig og fælles sparing omkring brugerne er vigtig for at det kan hænge sammen med den samlede behandling. Formidling af alles arbejde ville være godt for at blive klogere på, hvordan man kan bruge hinandens faglige kompetencer bedst muligt. Fast månedlig udveksling foreslås.

13) Det betyder meget med relationen og hvem terapeuten/behandleren er, da denne er essentiel for at kunne lave behandling. Tillid og fleksibilitet i metodebrug er endvidere vigtig. Det udtales at kunst- og musikterapeuten

virker tillidsfuld.

14) Det udtales at kunst- og musikterapi opleves som positivt og nyskabende i dette regi, og at det giver stolthed at være del af et sted, der også leverer kunst- og musikterapi. En informant udtaler, at det er modigt og sjældent set i en moderne tid. Det er en ressource at have kunst- og musikterapi på Stjernevang og det har stor værdi, bl.a. fordi det kan hjælpe brugerne med det liv de handler om- at være mere legende, procesorienteret og at turde udfordre sig selv og at mestre eget liv.

5.5.4. Punkt 4 fra global induktiv analyse.

De globale temaer klassificeres deduktivt ud fra de tre forskningsspørgsmål. Alle fjorten temaer kan inddeles så de besvarer enten forskningsspørgsmål 1, 2 eller 3, også selvom de ikke alle er identificeret under det gældende forskningsspørgsmål i den vertikale og horisontale analyse. Under identifikation af temaer her er de set i et fugleperspektiv, hvor de er taget ud af sammenhængen og sat sammen på en ny måde. Således besvarer de globale temaer 1-6 forskningsspørgsmål 1. De globale temaer 7-10 besvarer forskningsspørgsmål 2. Og de globale temaer 11-14 besvarer forskningsspørgsmål 3.

Tema 11 besvarer både forskningsspørgsmål 1, 2 og 3

Forskningsspørgsmål 1

- 1) C, N, XX, T: Giver mening i og går i spænd med den samlede behandling
- 2) C, D, N, XX, T: Kan kobles med andre behandlingsmetoder
- 3) C, D, N, XX, T: Godt alternativ til samtalen og gængse behandling
- 4) XX, T : Kunst- og musikterapi komplementere den samlede behandling
- 5) D, N, T: Kunst- og musikterapi kan sidestilles med andre

behandlingsmetoder

6) C, T: Kendskab til kunst- og musikterapi efter jeg startede på Stjernevang.

Forskningsspørgsmål 2

7) D, XX, T: Sociale færdigheder kan øves

8) C, T: Finde nye -eller støtte op om (sundere) interesser end at tage stoffer

9) Informanters oplevelse af, hvordan det opleves hos brugere og sig selv

10) Hvad kan kunst- og musikterapi ikke/Hvornår kan det ikke hjælpe

Forskningsspørgsmål 3

11) C, D, N, XX, T: Kunst og musikterapi er en anden måde at få kontakt til og arbejde med følelser på og en hjælp i forhold til at få sat ord på følelser

12) N, R, T: Tværfaglig sparring vigtig

13) C, D, N, XX, T: Relationen vigtig

14) D, N, T: Nyskabende, modigt og hjælper med det livet handler om

5.5.5. Punkt 5 fra global induktiv analyse.

Sammenskrivning af essensen af resultater for hvert forskningsspørgsmål ud fra de globale temaer

Sammenskrivning af globale temaer 1-6 som besvarelse af forskningsspørgsmål 1

Kunst- og musikterapi giver mening i behandlingssammenhæng og kan kobles med andre behandlingsformer, som f.eks. ACT og MI. Der gives forslag til, hvordan musiklytning kunne bruges på lignende vis som MI for at få bestemte svar, hvor fokus ville være på det, der mærkes i musikken frem for sproglig selvrefleksion.

Det er et godt alternativ til samtalen, som kan nå en brugergruppe med mange

problematikker på en anden måde og dermed komplimentere den eksisterende behandling.

***Sammenskrivning af globale temaer 7-10 som besvarelse af
forskningsspørgsmål 2***

Kunst- og musikterapi kan inspirere til sundere interesser og være med til at give sårbare sjæle kraft. Det kan give ro og virke helende og være med til at få tingene til at glide lettere. Det forekommer at være en omsorgsfuld, empatisk og menneskelig måde at behandle på. Gruppe kunst- og musikterapi er en god måde at øve sig i sociale færdigheder.

Det kan ikke hjælpe, hvis det er for fremmed for brugerne eller virker for overvældende. Skepsis omkring kunst- og musikterapi kan have indflydelse på modtagelse og udbytte af det.

***Sammenskrivning af globale temaer 11-14 som besvarelse af
forskningsspørgsmål 3***

Det er en anden måde at arbejde terapeutisk på, hvor det kreative og musiske kan hjælpe brugerne med at sanse og opleve, skabe kontakt til og komme ud med følelser på anden vis, som der efterfølgende kan reflekteres over sammen med terapeuten. Det anses som et positivt og nyskabende tilbud i dette regi, som kan hjælpe brugerne med det liv de handler om- at være mere legende, procesorienteret, til at turde udfordre sig selv og til at mestre eget liv.

Faglig og fælles sparring er essentiel for at det giver mening i den samlede behandling og ingen metode virker, hvis ikke tillid, fleksibilitet og den terapeutiske/gode relation er til stede.

5.5.6. Punkt 6 fra globale induktive analyse

Sammenskrivning af de tre ovenstående sammenskrivninger holdes op mod horisontal essens med henblik på at identificere ny viden.

På forskningsspørgsmål 1 svares der i både den horisontale og globale analyse, at, kunst- og musikterapi giver mening i behandlingssammenhæng, at det er et godt alternativ til samtalen, at det komplementerer og kan sidestilles med andre eksisterende behandlingsformer. Det beskrives også som værende en anden måde at skabe kontakt til og hjælpe med at sætte ord på følelser.

Den ny viden er, at det i den horisontale analyse kom frem, at det er et modigt tiltag og positivt tilbud, men der også skepsis i forhold til at tro på det som behandling og det nævnes, at det kan være relevant selv at prøve det for bedre at kunne videregive det til brugerne

På forskningsspørgsmål 2 svares der i både den horisontale og globale analyse, at, det der bliver fortalt og vist fra terapierne under interviewet kan genkendes af informanter. Det understøttes med udtalelser om, at det kan være med til at give ro, virke ind på selvaccept, være med til at sætte ord på følelser og at kunst- og musikterapigruppen har været et sted, hvor sociale færdigheder kunne øves og har været med til at give positive oplevelser.

Den ny viden er, at det i den globale analyse kom frem, at det kan være med til at få tingene til at glide lettere, og at det virker til at være en omsorgsfuld, empatisk og menneskelig måde at behandle på. Dog kan skepsis eller fremmedhed over for det, have negativ indflydelse på modtagelse og udbytte af det

På forskningsspørgsmål 3 svares der i både den horisontale og globale analyse, at det er en anden måde at arbejde terapeutisk på som kan nå brugerne på anden måde. Sansning og oplevelse kan skabe kontakt til og hjælpe med at koble følelser og tanker.

Den ny viden er, at det i den horisontale analyse beskrives, at det kan være med til at styrke sociale færdigheder, mens det i den globale analyse fremhæves at være et nyskabende tiltag/tilbud, som er mere legende og procesorienteret og som kan hjælpe brugere med at mestre deres liv. Det understreges endvidere, at faglig sparring er nødvendigt for at det giver mening i behandlingssammenhæng og at ingen metoder virker hvis ikke, der kan skabes en god relation.

5.5.7. Punkt 7 fra global induktiv analyse

Kort sammenskrivning af Essensen af alle resultater for hvert forskningsspørgsmål, som samtidig er endeligt svar på de tre forskningsspørgsmål.

Forskningsspørgsmål 1. Kunst- og musikterapi giver mening i behandlingssammenhængen, fordi det er et godt alternativ til samtalen. Det komplementerer den eksisterende behandling og kan sidestilles med andre behandlingsmetoder.

Forskningsspørgsmål 2. Udviklingstrin sådan som jeg har forstået dem, genkendes hos informanterne. Det betegnes blandt andet som noget, der kan give ro, virke ind på selvaccept og hjælpe med at sætte ord på følelser. Sociale færdigheder kan øves i kunst- og musikterapi grupperne og være med til at give positive sociale oplevelser, som kan tages med ud og bruges i verden uden for terapirummet.

Der kan være skepsis over for kunst- og musikterapi fra brugernes eller personalets side, som kan have negativ indflydelse på modtagelse og udbytte af terapien.

Forskningsspørgsmål 3. Nyttевærdien af kunst- og musikterapi er, at det er en anden måde at arbejde terapeutisk på, som kan nå brugerne på en anden måde, bl.a. via sansning og oplevelse. Dette kan skabe kontakt til og hjælpe med at koble tanker og følelser. Det beskrives som værende et gavnligt, innovativt tiltage og tilbud i dette regi, som kan hjælpe brugere med at mestre deres liv. Det er nødvendigt med faglige sparring for at det giver mening i behandlingssammenhæng og ingen metode virker, hvis ikke relationen er i orden.

5.6. Uddybelse af forskningsspørgsmål 2

I det følgende uddybes svar på forskningsspørgsmål 2 således:

Udviklingstrinene hos de fire udvalgte brugere, sådan som jeg forstår dem, holdes op mod informanternes udtalelser fra interviewet, for at se om de udviklingstrin jeg har identificeret også genkendes hos informanterne.

Inf.4/br.4 beskrives lidt mere detaljeret end de tre andre brugere grundet den tidligere mere detaljerede gennemgang af udviklingstrin hos samme bruger.

Inf.4/Br4

Trin 1: Det jeg ser de første mange gange hos Inf.4/Br.4 er uoverensstemmelse mellem det, der viser sig i det i kreative udtryk og den voksne, snakkesalige kvinde jeg møder i levende person.

Som svar på forskningsspørgsmål 2 viser følgende udsagn, at de udviklingstrin hos Inf.4/Br.4, som jeg har identificeret, genkendes af Inf.4 i Punkt 1 og 3 i den horisontale analyse (se side 77) og punkt 9 og 11 i den globale analyse (se side 89).

Trin 2: Billeder fra kunstterapi viser modstand samt frygt for fremtiden og for forandring, og samtidig vises en følelse af fastlåsthed i den nuværende position.

Som svar på forskningsspørgsmål 2 viser følgende Inf.4 udsagn, at de udviklingstrin hos Inf.4/Br.4, som jeg har identificeret, genkendes af Inf.4 i punkt 1, 2, 18 i den horisontale analyse (se side 77 og 78) og punkt 3,5, 11 i den globale analyse (se side 89).

Trin 3: I session 14 sker der et gennembrud, sådan som jeg forstår det, hvor Inf.4/Br.4 kommer i kontakt med svære følelser, bliver berørt. Dette bliver en vej ind til noget mere sårbart og en bro mellem en ydre facade og indre følelser.

Som svar på forskningsspørgsmål 2 viser følgende informant udsagn, at de udviklingstrin hos Inf.4/Br.4, som jeg har identificeret, genkendes af Inf.4 i punkt 5,6, 18, 19, 20, 22 i den horisontale analyse (se side 77 og 78) og 1, 3, 4, 5, 9, 11, 14 i den globale analyse (se side 89).

Trin 4: Inf.4/Br.4 maler, i en af de sidste sessioner inden interviewet, et billede af sig selv på vej op ad en stige gennem et hul, hvor hun tager imod solen. Jeg tolker det sådan til, at hun er på vej mod en øget bevidsthed og handlekraft. Dette billede blev ikke vist til informanten under interviewet.

Inf.4/Br.1

De første tre sessioner arbejdede vi i aktiv musikterapi med at give plads og rum til følelser og tanker. De næste tre sessioner anvendtes den receptive musikterapi såvel som den aktive musikterapi til en måde at bearbejde et traume. Og i de sidste sessioner blev den receptive musikterapi en vej ind til indre billeder, som blev vejvisere i en afklaring af ambivalens i forhold til rygestop samt i at genfinde sider af sig selv og kunne rumme glæden og opretholde rygestop.

Som svar på forskningsspørgsmål 2 viser følgende informant udsagn, at det udviklingstrin hos Inf.4/Br.1, som jeg har identificeret, genkendes af Inf.4 i

punkt 5, 7, 9, 18, 19, 20, 22, 25 i den horisontale analyse (se side 77, 78 og 79) og punkt 1,2,3,4,5,9,11,13,14 i den globale analyse (se side 89)

Inf.3/Br1

Forløbet beskriver en udvikling, hvor Inf.3/B1's følelse af ensomhed er et tilbagevendende tema gennem hele terapien. Undervejs skabes der kontakt til den person og de følelser, der er bag en maske, som har fungeret som et skjul for ikke at vise eller mærke følelser. Inf.3/br1 har arbejdet med sin identitet og det at finde et fast holdepunkt i sig selv og han er begyndt at få mere kontakt til følelser og egne værdier i livet. Identitetsforvirring og følelse af ensomhed er stadig temaer som fylder såvel som sociale udfordringer der tidligere kunne dulmes med hash.

Som svar på forskningsspørgsmål 2 viser følgende informant udsagn, at de udviklingstrin hos Inf.3/Br.1, som jeg har identificeret, genkendes af Inf.3 i punkt 4, 5, 18, 19, 20, 22, 27 i den horisontale analyse (se side 77, 78 og 79) og 1, 3, 4, 5, 7, 9, 11, 12, 14 i den globale analyse (se side 89)

Inf.5/B1

I dette forløb med Inf.5/B1 var der først fokus på den indre kritiker og på traumer fra barndommen. Overordnet drejede det sig for Inf.5/B1 om at udtrykke, forene og komme i kontakt med modsatrettede tanker, følelser og affekter, og at blive i stand til at rumme dem og udtrykke dem på adækvat vis f.eks. gennem Inf.5/B1's kunst.

Som svar på forskningsspørgsmål 2 viser følgende informant udsagn, at det udviklingstrin hos Inf.5/Br.1, som jeg har identificeret, genkendes af Inf.5 i punkt 1, 2, 14, 18, 19, 22, 24 i den horisontale analyse (se side 77, 78 og 79) og punkt 3, 8, 12 i den globale analyse (se side 89).

6. Konklusion

Det semistrukturerede interview med udvalgte personaler på KABS Stjernevang indikerer/viser, at kunst- og musikterapi giver mening i behandlingssammenhæng, fordi det er et godt alternativ til samtalen. Det komplementerer den eksisterende behandling og kan sidestilles med andre behandlingsmetoder. Det bliver betragtet som et modigt tiltag, et positivt tilbud og som en god måde at arbejde på. En informant mener dog, at det kunne være relevant selv at prøve det for bedre at kunne formidle det til brugerne. Der udtrykkes også et dilemma i forhold til at tro på det versus ikke tro på det som behandlingsform.

Det semi-strukturerede interview viser på næsten alle områder, at de udviklingstrin som jeg havde identificeret kunne genkendes hos informanterne. For nogle informanter blev det tydeligere qua de medbragte billeder fra terapien samt mine fortællinger, oplevelser og udtalelser omkring fælles brugere, som nogle informanter understøttede eller udvidede med deres egne oplevelser. Det skal dog påpeges, at der i undersøgelsen blev fokuseret på, hvorvidt de udviklingstrin, jeg synes at se, også kunne genkendes af informanterne. Havde de ikke på forhånd set og hørt mine fortolkninger og var blevet spurgt om de kunne identificere udviklingstrin hos brugeren, var resultatet måske blevet anderledes.

Det kommer indirekte til udtryk i informanternes udtalelser, hvordan æstetiske læreprocesser forstås i forhold til brugernes udviklingsproces. Blandt andet nævnes sansning og oplevelse, som en måde at koble følelser og tanker på. Sansning og oplevelse forstås som noget, der tapper ind i det førsproglige og non-verbale univers og dermed kan få udtryk frem, som det kan være svært at nå frem til udelukkende ved samtale. Musik betragtes også som en kanal ind til noget følelsesmæssigt og som noget der kan mærkes, og dermed være terapeutisk behandlende. Kunst- og musikterapi anses som noget, der kan være

med til at hjælpe brugere med at rumme og acceptere følelser og tanker, hvor det visuelle eller musiske udtryk samtidig kan bruges til at igangsætte en retning i forhold til at handle på værdier. Brugere som har svært ved at profitere af almindelig samtale eller være i kontakt med følelser anses oftere som egnede kandidater til kunst- og musikterapi.

Det semistrukturerede interview viser, at kunst- og musikterapi har nytteværdi, fordi det er en anden måde at nå brugerne og at arbejde terapeutisk på. Det beskrives som gavnligt og innovativt i dette regi, og som noget, der kan hjælpe brugerne med at mestre deres liv.

Alle udtaler at faglig sparing er nødvendig for at terapiformen giver mening i behandlingssammenhængen, og at terapeuten som person og relationen er altafgørende for behandlingen uanset metode.

7. Diskussion

7.1. Litteraturens beskrivelse af kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling samt de æstetiske læreprocesser som forståelsesramme

I litteraturen om kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling og behandlingen af mennesker med dobbeltdiagnose, forklares det blandt andet, hvordan kunst- og/eller musikterapi kan være nøglen til at trænge bag om et stærkt forsvar og kan sætte brugerne i stand til at mærke og se sig selv på en anden og måske ny måde. Lige så beskrives de æstetiske læreprocesser som en måde at erkende sig selv, verden og andre gennem sansemæssige oplevelser. Det beskrives at i de æstetiske læreprocesser, er skabt og tilsigtet form et udtryk for tanker og følelser, det usigelige og det som er svært at udtrykke med ord.

7.2. Informanternes udtalelser om kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling

Dette stemmer overens med informanternes forståelse af kunst- og musikterapi, der ofte relateres til en måde, hvorpå, brugerne kan åbne op for kontakt til følelser samt til andre måder at få følelserne ud på. Terapiformen beskrives desuden som en anden måde at lave terapi på, der netop kan være godt for de brugere, som har svært ved at profitere af den almindelige samtale, og terapiformen anses som en hjælp for brugerne til at mærke sig selv og få sat ord på følelser. Svarene i denne undersøgelse understøtter således opfattelsen af, at kunst- og musikterapi kan bidrage med at hjælpe brugerne med at komme i kontakt med svære følelser på en mere legende og procesorienteret måde.

7.3. Spørgsmål og svar angående æstetiske læreprocesser

I min interviewspørgeguide har jeg ikke spørgsmål med, der konkret peger i retning af at få svar, der relaterer sig til æstetiske læreprocesser. Jeg mener, at disse processer er uhyre essentielle for kunst- og musikterapi, og for forandring og udvikling i det hele taget, hvorfor nærmere undersøgelse af informanternes opfattelse af dette begreb, og udsagn knyttet dertil, kunne have været interessante. Jeg kunne f.eks. have spurgt, hvad informanterne forbinder med sansning og oplevelse, erkendelse og forandring hos sig selv, set i lyset af hvordan og hvornår de ser vores brugere forandre sig, samt hvad de tror det hænger sammen med og om det kan relateres til kunst- og/eller musikterapi.

Men selvom jeg ikke spørger direkte til æstetiske læreprocesser, kommer det alligevel frem i informanternes udsagn, at sansning og oplevelse ses som en måde at hjælpe brugerne til at blive bedre til at koble tanker og følelser. Der refereres til en brugers oplevelse i musikterapi, hvor lyde og toner havde været med til at give ro indeni og til at tænke en tanke færdig. Og i en fortælling fra mig om en proces fra kunstterapigruppen, hvor en bruger via sansning kommer i kontakt med sin mere sårbare side, erklærer informanten, at hun her hører, at

brugeren er mere autentisk til stede end tidligere oplevet. Og en tredje informant har set hos en fælles bruger, at lytning til udfordrende musik kan bruges på lige fod med andre eksponeringsteknikker.

Kunst- og musikterapi beskrives også som noget, der anvender førsprolige og nonverbale medier, som er mere procesorienteret og legende, og som noget, der kan *mærkes*. Disse udsagn vidner om en indirekte forståelse af æstetiske læreprocesser. Set i bakspejlet ville jeg ønske jeg havde været mere opmærksom på, når udsagn som disse dukkede op i informanternes svar. En udvidelse af disse svar kunne have været med til at uddybe dels informanternes forståelse af og erfaring med erkendelse og forandring via sansning og oplevelse, og dels været med til at give mere indsigt i, hvad informanterne tror kunst- og musikterapeutiske processer kan gøre for brugerne og deres udvikling. Skulle jeg lave interviewet igen, ville dette være noget jeg ville være opmærksom på.

De svar der dukkede op, som kan relateres til æstetiske læreprocesser, tror jeg til gengæld er fremkommet i informanterne, ud fra en autentisk forståelse af, at det der sker i kreative og musiske processer hænger sammen med at lege, mærke, sanse og erfare på anden vis end gennem samtale. Svarene kan siges at være mere mentalt baseret, da de ikke er hængt op på informanternes egne og direkte erfaringer med sansning og oplevelse f.eks. i forbindelse med kunst- og musikterapi. Ikke desto mindre, tror jeg alle informanter og deres svar, viser, at de har en oplevelse af, hvad det vil sige at erfare sig selv, verden og andre igennem andre medier og processer.

De æstetiske læreprocesser afspejler også informanternes udtalelser i forhold til, hvordan de anser kunst- og musikterapis funktion i behandlingssammenhæng. Denne anses som at kunne være med til at åbne andre dimensioner for behandling, som ikke kan åbnes udelukkende ved samtale. Det (kunst og musik) beskrives endvidere som værende en kanal ind til noget følelsesmæssigt og dermed noget, der er vigtigt i misbrugsbehandling.

Sansning, førsproglige og nonverbale medier anses som en god måde at arbejde med denne brugergruppe på, som samtalen ikke kan gøre alene.

Endelig beskrives det som en mere legende og procesorienteret måde at lave terapi på, hvor også sociale færdigheder kan trænes og øves.

7.4. Udvalgelse af brugere og svar på forskningsspørgsmål 2

I forhold til udvalgelse af brugere til interviewspørgeguide og til den nærmere undersøgelse af disses udviklingstrin, blev andre temaer også tydelige for mig under interviewene. De brugere jeg havde udvalgt og identificerede udviklingstrin på inden interviewene, var ikke nødvendigvis dem informanterne hæftet sig mest ved mht. forandring. F.eks. talte informant 4 en del om en bruger som har haft stabilt fremmøde i kunstterapigruppen, en bruger jeg også har hæftet mig ved, og alligevel valgte ikke at tage med i interviewet, selvom brugeren havde deltaget over 10 gange i gruppen. Information om denne bruger kom på trods heraf frem i form af informant 4's udtalelser og observationer af denne bruger og var måske i virkeligheden mere objektive og neutrale end de udtalelser, hvor jeg på forhånd farvede med mine holdninger og synspunkt angående det jeg syntes at have set hos en bruger, jeg havde udvalgt til undersøgelsen.

Dette viste sig også at være tilfældet i informant 5's udtalelser angående fælles bruger, hvor jeg fremlagde mine identificerede udviklingstrin. Informant 5 syntes det var den bruger vi havde haft mindst sparring omkring og den bruger hvis udvikling i kunstterapi han syntes at vide mindst om. Denne bruger havde lavet en stor billedproduktion i terapierne og jeg havde været meget optaget af dennes proces og af egen læring fra det forløb. Men udtalelserne fra Informant 5 siger noget om forskellige opfattelser og også om, som det bliver nævnt flere gange af alle informanter på forskellige vis, at tværfaglig sparring er vigtig for at behandlingen i det hele taget hænger sammen og giver mening det store perspektiv. Informant 5 havde tilgængæld en del at sige om anden fælles bruger,

som *også* havde deltaget stabilt over 10 gange i kunstterapigruppen, men som jeg alligevel havde valgt ikke at identificere udviklingstrin på. Denne bruger syntes Informant 5 at se en større udvikling hos og han udtalte at denne brugers syn på os som institution, var blevet meget positivt i forhold til at et sådant tilbud var til stede.

Analysen af forskningsspørgsmål 2, blev endvidere udfordrende, fordi det var forskellige informanter, der blev interviewet om forskellige brugere. Havde jeg interviewet informanter og bedt dem se på de samme udviklingstrin hos fire udvalgte brugere ville jeg kunne have sammenlignet svarene fra undersøgelsen horisontalt og holdt dem op mod min egen forståelse af de udvalgte brugeres udviklingstrin og dermed have gjort svarene mere klare og tydelige.

7.5. Positive svar angående kunst- og musikterapi i behandlingssammenhæng

I spørgeguidens første del angående informanternes oplevelse af kunst- og musikterapi i behandlingssammenhængen, gives der mange positive svar, der peger i retning af, at terapiformen giver mening i behandlingssammenhæng og ses som et godt supplement, der også kan sidestilles med andre behandlingsformer. Dette alternativ til den samtalebaserede behandling, ses som noget kærkommet, der kan udfylde behovet for noget mere dynamisk og sanseligt i behandlingssammenhængen. Dette kan vidne om, at kunst- og musikterapi *er* brugbart i behandlingen af mennesker med dobbeltdiagnose. Selvom jeg opfordrede alle informanter til at være ærlige i deres svar, kan disse svar være påvirket af, at vi skal arbejde videre sammen efter interviewet, eller at de gerne vil have at jeg bliver fastansat og derfor giver positive tilbagemeldinger.

7.6. Skeptiske svar angående kunst- og musikterapi som behandlingsform

I interviewet udtales det også, at kunst- og musikterapi kan møde udfordringer hos en brugergruppe, hvor det at skulle mærke sig selv indefra via kreative eller musikalske udfoldelser, kan opleves som mere fremmed eller overvældende end andre terapiformer. Dette kommer blandt andet til udtryk i en af informanternes svar, hvor både informantens og brugerens skepsis angående musik (og kunst) som behandlingsform bliver udtalt.

7.7. Kritik af spørgsmål

At spørge informanterne, om brugerne har fortalt dem noget om deres oplevelser fra kunst og/eller musikterapien, giver i nogle tilfælde mening, men i andre taler det direkte imod min egen påstand om og beskrivelse af f.eks. æstetiske læreprocesser som noget, der endnu ikke er ord for. Således udtalte en af informanterne da også, hvordan en fælles bruger kun har fortalt lidt om forløbet i musikterapi, fordi denne bruger netop har svært ved at omsætte oplevelser til noget sprogligt.

7.8. Kritik af interviewproces

I analysen blev det tydeligt for mig, som det også beskrives i min kritik af proces og metode, hvordan jeg farvede informanterne i forhold til deres svar i spørgeguidens anden del angående fælles brugere. I flere af gennemlæsningerne så jeg bagefter, hvor meget jeg talte i den del af interviewet i stedet for at stille åbne spørgsmål eller blot vise dem billeder eller videoklip fra terapisessionerne - for at undersøge om *de* kunne genkende eller se de samme ting som jeg. Informanterne ville måske have fremstået stærkere hvis min forståelse og tolkning ikke var blevet fremført så tydeligt først under interviewet.

Havde jeg holdt mig til spørgsmålene i spørgeguiden, som f.eks. lyder ” I denne periode, siden jeg kom hertil, er der så noget, du har lagt mærke til hos brugeren (f.eks. forandringer efter de har været i kunst og/eller musikterapi)” , ville svarene måske have været noget anderledes end dem jeg fik.

7.9. Brugbare svar på trods af udfordringer i proces og analyse

På trods af dette kom der alligevel svar frem, som kunne indikere, at kunst- og musikterapi bidrager med noget i den samlede behandling. F.eks. at den kan skabe et sted, hvor det sociale aspekt bliver oplevet som noget positivt i gruppe musik- eller kunstterapi. Derudover var der også udtalelser angående brugernes oplevelse af at kunne finde ro og af at føle sig lettere.

Som beskrevet tidligere er det en brugergruppe med mange problemstillinger, der ud over misbrug omhandler både psykiske, fysiske og sociale aspekter. F.eks. taler flere om tankemylder og anspændthed samt oplevelse af at være isoleret og anderledes end andre. Så hvis det er muligt i kunst- og/eller musikterapi at få en følelse af ro i hovedet og afslappethed i krop samt positive oplevelser i en social sammenhæng, må det konkluderes at være nogle nyttige værktøjer. De kan selvfølgelig ikke stå alene og må altid ses i sammenhæng med anden behandling og at der er en tillidsfuld.

7.10. Udfordringer i forhold til analysen af forskningsspørgsmål 2

Analysen til forskningsspørgsmål 2, var den der voldte mig mest besvær, fordi den var farvet af mine egne udsagn, som dermed gjorde informanternes udsagn mindre klare og måske mindre autentiske. Omvendt var det mig magtpåliggende i den givne interview situation at give informanterne et så klart billede som muligt af, hvad jeg havde oplevet med de fælles brugere i

terapiforløbene for at gøre disse processer mere gennemsigtige og tydelige for informanterne. Dette resulterede i knap så uddybende/udvidede svar, som jeg forestiller mig kunne være fremkommet, havde mine spørgsmål været stillet og billederne været vist uden så megen forudgående fortælling. Spørgsmål kunne være stillet om informanten ser det sammen som jeg uden forklaringer.

7.11. Spørgsmål angående motivation og engagement

Ingen af informanterne siger noget om kunst- og musikterapi som motivationsværktøj eller som noget, der kan være med til at engagere brugerne i deres behandling, hvorved denne beskrivelse fra litteraturen ikke direkte behæftes.

Dette hænger højst sandsynligvis sammen med, at der manglende spørgsmål i spørgeguiden til dette emne. I mine interviewspørgsmål refererede jeg til, at jeg af og til benytter mig af elementer fra f.eks. motivationssamtalen i terapien og jeg spurgte til, hvad informanterne tænkte om dette. Dette kom der flere positive tilbagemeldinger på og der kom også forslag til fremtidig brug af musik som assessment eller motivationsredskab i behandlingen, hvor samtalen som hovedfokus kan udelades. Eksempelvis forslag til, hvordan musik kan bruges på lignende vis som f.eks. motivationssamtalen til at frembringe bestemte svar. Dette kan ovenikøbet dæmpe præstationsangsten i forhold til, at brugeren skal besvare selvrefleksive spørgsmål. Det blev også erklæret som en form, der fint kunne anvendes som en anden og ny måde at lave motivationsarbejde på, hvis brugerne får tilbagefald i forløbet. I forhold til spørgeguiden kunne det have været interessant at have haft et spørgsmål der lød: Hvis du skulle kombinere Motivationssamtalen med kunst- og musikterapi, hvordan forestiller du dig så det skulle udføres? Eller hvilke koblinger ser du mellem motivationssamtalen og kunst og/eller musikterapi.

7.12. Kunst- og musikterapi - En ny måde at lave motivationsarbejde på?

Der er dog en vis skepsis for nogle informanternes vedkommende i forhold til at anvende kunst- og musikterapi på lige fod med f.eks. motivationssamtalen, hvor argumentet lyder, at det kan virke for overvældende eller fremmedartet på nogen. Omvendt udtales det, at musiklytning og samtale om det hørte, kunne være en anden måde at lave motivationssamtale på, men hvor fokus er på, hvad der mærkes og høres. Det bliver således en måde at relatere og forstå sig selv og egen situation på.

Det kunne have været interessant at dykke mere ned i denne nye idé eller konkret have spurgt ind til tanker og idéer fra informanterne i forhold til, hvordan de kunne forestille sig kunst- og musikterapi kombineret med andre behandlingsformer. Dette kunne have været en måde at få ny inspiration og idéer til, hvordan kunst- og musikterapi *også* kan bruges og anvendes i behandlingsøjemed på sigt. Nye forslag til eller kombinationer af kunst- og musikterapi med andre behandlingsmodeller tiltaler mig, og kan være nødvendige, da f.eks. kunstterapeutiske modeller i litteraturgennemgangen også fokuserede på brugernes ambivalens eller udfordringer i forhold til at skulle i behandling (tilmed en fremmedartet terapiform) og i forhold til at føle sig parat til at forandre sig. Derfor ville det også have været relevant om der havde været flere spørgsmål i interviewspørgeguiden, der havde fokuseret på informanternes idéer og forslag til kombinationer af kunst- og musikterapi og de allerede eksisterende behandlingsformer. Dette ville eventuelt have kunnet generet nye måder at kombinere behandlingsformer på, som kunne have udvidet det allerede beskrevne i litteraturen.

Den følelsesregulerende del af kunst- og musikterapi omtales også af flere informanter på forskellige måder, mens konkrete udtalelser om, at kunst- og musikterapi virker motiverende eller engagerende på brugerne forekom ikke.

Der er dog informanter, der udtaler, at det har virket helsebringende, stabiliserende og positivt ind på social adfærd, hvilket også bekræftes i litteraturen.

7.13. Kunst og musikterapi kombineret med andre behandlingsformer

I litteraturen står det ofte beskrevet, hvordan kunst- og/eller musikterapi kan kombineres med andre behandlingsformer (Horay, 2006, Holt og Kaiser, 2009, Dingle et al., 2008, m.f.). Sjældent står de kreative behandlingsformer beskrevet som en selvstændig behandlingsform. På trods af, at jeg som ovenfor beskrevet ikke spurgte direkte ind til forslag angående kombination af kunst- og musikterapi og andre behandlingsformer, udtaler informanterne alligevel, at kunst og musikterapi minder om eller kobles med f.eks. ACT, hvor det at rumme og acceptere følelser samt brug af symboler og metaforer er en måde at få kontakt til og sætte værdibaseret handling i gang.

7.14. Læringserfaring fra interviewproces

Med hensyn til selve processen og gennemførelse af interviewet, er jeg blevet mange erfaringer rigere. Bl.a. i forhold til, at det er sværere end jeg troede at gennemføre et fornuftigt og udsagnsrigt interview, der giver reelle svar. Det er også blevet klart for mig, *hvor* svært det i virkeligheden er at skulle stille sin forforståelse og epoché i parentes for at få så ”rene” udmeldinger fra informanterne som muligt. Så selvom jeg havde studeret fænomenologien inden interviewet blev udført, var det alligevel svært helt at lade informanternes livsverden og opfattelse af fænomenet kunst- og musikterapi udfolde sig på egen betingelse uden at jeg nødvendigvis skulle vide, hvor det ville bære hen.

7.15. Co-forskere

Til selve analysen inddrager både Georgis og Moustakas analysemodeller co-forskere i forhold til at analysere interviewene for at se om de fundne nøglesætninger og temaer i interviewene bliver de samme, som dem forskeren selv er kommet frem til. Kun at være én forsker(interviuwer), som ovenikøbet også er terapeuten for de undersøgte brugere og kollega til dem der interviewes, og den der identificerer nøglesætninger og temaer i interviewene, kan gøre analysesvarene mindre valide. Havde der været en eller flere co-forskere til at identificere nøglesætninger og temaer, ville de fremkomne resultater have været valide. I den forbindelse kan det også tilføjes, at kvalitative semistrukturerede interviews har den ulempe, at de ikke kan gentages uden at der vil opstå ændringer i proceduren. Som beskrevet under metoden, er det en dynamisk tilgang, der tillader at interviewerens dvæler længere ved ét spørgsmål og springe andre over, hvis det synes relevant i processen.

7.16. Denne undersøgelse som et eventuelt forarbejde til en større undersøgelse

I litteraturen påpeges det, at der er mangel på flere evidensbaserede undersøgelser i forhold til at vurdere, hvordan kunst- og musikterapi bedst og mest præcist anvendes i misbrugsbehandling (Mays et al., 2008, Ross et al. 2008, Silverman, 2003, m.f.).

Der er undersøgelser, der peger i retning af positivt udbytte af at have kunst- og/eller musikterapi som en del af den samlede behandling og af at disse terapiformer f.eks. kan have positiv indflydelse på motivation og engagement i brugernes behandling (Ross et al. , 2008, Holt og Kaiser, 2009, Dingle et al., 2008).

Denne undersøgelse kunne være forarbejdet til at lave en større undersøgelse af, hvordan kunst- og musikterapi og ikke mindst kombinationen af de to terapiformer og andre behandlingsformer bedst implementeres i misbrugsbehandling og i en behandlingssammenhæng. Dette ville også give det samfundsmæssige perspektiv på, hvordan og hvorfor kreativitet og musik bedst anvendes i misbrugsbehandling. Mere om det i perspektiveringsafsnittet.

8. Kritik af metode og proces

Svarene og resultaterne på forskningsspørgsmål 2 er tvetydige og svarene fra denne del af interviewene var de sværeste at analysere. I interviewspørgeguiden lægges der op til, at informanterne skal give udtryk for deres oplevelser af, hvad *de* har set, hørt og oplevet hos brugere, der har været i kunst- og/eller musikterapi, og om de har bemærket en udvikling siden brugeren startede i kunst- og/eller musikterapi. Det var oprindeligt meningen, at der skulle have været vist billeder og videoklip fra terapierne og ud fra disse skulle informanterne udtale sig om, hvad de så. Disse udsagn skulle bruges i min analyse så jeg kunne sammenstille deres udtalelser ud fra det sete med *min* forståelse af udviklingstrin hos brugerne.

Af tidsmæssige årsager, blev denne del ikke forberedt grundigt nok og jeg nåede ikke at lave videoklip til brug under interviewet, hvorfor jeg i stedet fortalte informanterne om min oplevelse af proces og forløb, hvilket kom til at hindre dem i at komme til orde med deres autentiske oplevelser. Dette gør undersøgelsen svag i forhold til de svar jeg opnåede i forhold til forskningsspørgsmål 2.

Det kunne endvidere have været interessant med et fokusgruppe interview med resten af personalegruppen, for at se om de samme eller lignende svar ville være dukket op her. Deres svar kunne have været med til at understøtte undersøgelsen.

9. Perspektivering

En af informanterne nævner, at vedkommende gerne vil prøve kunst-og musikterapi selv, for bedre at kunne udtale sig om det og ”sælge” det til brugerne. Det kunne have været en del af undersøgelsen inden interviewet at jeg havde bedt informanterne om selv at komme i den ”varme stol” og afprøve enten kunst og/eller musikterapi alene eller som gruppe. Dette ville helt sikker have banet vej for andre mere personlige svar, i stedet for de foreliggende svar, der kan synes indlysende som svar på spørgsmål angående et felt, som i princippet er ordløst og mere oplevelsesbaseret.

Ud over ideen med at vise videoklip til informanterne, som alle er primærbehandler for de brugere, der blev refereret til i interviewet, kunne det også have været spændende at vise videoklip til informanter, der *ikke* var primærbehandler for brugerne, for at se om de kunne genkende det jeg så som udviklingstrin og processer. Dette kunne igen holdes op i mod det primærbehandlerne så og derved kunne man have lavet en triangulering, der ville have styrket svarene i denne undersøgelse yderligere.

Noget andet jeg fandt ud af via litteratursøgningen er, at alle undersøgelser handler om *enten* kunstterapi *eller* musikterapi. Kun én undersøgelse tager fat i begge dele og det ud fra en interesse i at finde ud af, hvilke behandlingssteder, der tilbyder de to behandlingsformer. Men intet sted undersøges begge dele og ej heller kombinationen af dem.

En undersøgelsen som den jeg har foretaget kunne på sigt udvides til at blive en undersøgelse af, hvordan man bedst implementere kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling samt hvilke teknikker indenfor kunst- og musikterapi, der bedst anvendes i forhold til denne brugergruppe og dens udfordringer. Men undersøgelsen kunne også omhandle, hvordan en *kombination* af kunst- og musikterapi bedst kunne anvendes med denne målgruppe. I et samfundsmæssigt perspektiv kunne det være interessant at undersøge, hvorvidt

æstetiske læreprocesser, kunst- og musikterapi kan hjælpe mennesker i misbrugsbehandling til at blive bedre til at mærke sig selv og til at navigere i sit liv.

Litteraturliste

Abdollahnejad, M. R. (2010): The Role of Music Therapy in Helping Drug Dependents. In Aldridge, D. and Fachner, J. (Ed.) *Music Therapy and Addiction*, 75 – 87. London, Jessica Kingsley Publishers

Adedoyin, C. Burns, N., Jackson, H.M. & Franklin, S. (2014): Revisiting Holistic Interventions in Substance Abuse Treatment. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 24(5), 538-546

Albornoz, Y. (2011): The Effects of Group Improvisational Music Therapy on Depression in Adolescents and Adults with Substance Abuse: A Randomized Controlled Trial. *Nordic Journal of Music Therapy*, 20(3), 208 -224

Aldridge, J. and Fachner, J. (2010): *Music Therapy and Addiction*, Jessica Kingsley Publishers

Aletraris, L., Paino, M., Edmind, M.B., Roman, P.M., and Bride, B.E. (2014):

The use of Art and Music Therapy in substance abuse treatment programs.

Journal of Addictions Nursing, 25(4), 190 - 196

Baker, F.A., Gleadhill, L.M., Dingle, G.A. (2007): Music Therapy and emotional Exploration: Exposing Substance abuse Clients to the Experience of non-drug-induced Emotions. *The Arts in Psychotherapy*, 34, 321 - 330

Balle, S. (2005): *Det umuliges kunst*, Gyldendal, DK

Buino, S. and Simon, S.R. (2011): Musical Interventions i Group Work with chemically dependent Population, *Social Work with Groups*, 34 (3-4-), 283 - 295

Breslin, K.T., Reed, M.R. and Malone, S.B. (2003): An holistic Approach to Substance Abuse Treatment, *Journal of Psychoactive Drugs*, 35 (2), 247-251

Bruscia, K.E. (2005): Designing Qualitative Research. In Wheeler, B. (Ed.) *Music Therapy Research - second edition*, 129 -137. Barcelona Publishers, Gilsum NH

Bruscia, K.E. (2005): Research Topics and Questions in Music Therapy. In Wheeler, B. (Ed.) *Music Therapy Research - second edition*, 81 -93. Barcelona Publishers, Gilsum NH

Calligan, H.F., Washington, O.M.G. (2008): Use of Artwork as a visual Processing Modality in Group Treatment of chemically dependent minority Women, *The Arts in Psychotherapy*, 35, 287-295

Cooper, J.C. (1999): *Symbolleksikon*, Politikens Forlag, 2.udg., DK

Cox, K.L. and Price, K. (1990): Breaking through: Incident Drawings with

Adolescent Substance Abusers, *The Arts in Psychotherapy*, 17, 333-337.

Denzin, N.K. And Lincoln, Y.S. (2005): Introduction – The Discipline and Practice of Qualitative Research. In Denzin, N.K. And Lincoln, Y.S. (Ed.) *The Sage Handbook of Qualitative Research third edition*. London, Sage Publications

Dileo, C. (2005): Reviewing the Literature. In Wheeler, B. (Ed.) *Music Therapy Research 2. Edition*, 105 -111, Gilsum NH, Barcelona Publishers

Dijkstra, I.T.F and Hakvoort, L.G. (2010): 'How to Deal Music'? Music Therapy with Clients Suffering from Addiction Problems: Enhancing Coping Strategies. In Aldridge, D. and Fachner, J. (Ed.) *Music Therapy and Addiction.*, 88 – 102, London, Jessica Kingsley Publishers

Dingle, G.A., Gleadhill, L. and Baker, F.A. (2008): Can Music Therapy engage Patients in Group cognitive Behaviour Therapy for Substance Abuse Treatment. *Drug and alcohol Review*, 27, 190 – 196

Evjen, R., Øiern, T. og Kielland, K.B. (2004): *Dobbelt opp – om psykiske lidelser og rusmisbruk*. Universitetsforlaget, Oslo

Ficken, T. (2010): Music Therapy with Chemically Dependent Clients: A Relapse Prevention Model In Aldridge, D. and Fachner, J. (Ed.) *Music Therapy and Addiction.*, 103 - 122, London, Jessica Kingsley Publishers

Fink-Jensen, K. (1998): *Stemthed - en basis for æstetisk læring. Det musiske i et livsfilosofisk lys*. KBH, Danmarks Lærehøjskole,

Fink-Jensen, K. og Nielsen, A.M. (2009): Æstetiske læreprocesser på tværs af

fag – tankemodeller. I Fink-Jensen, K. og Nielsen, A.M. (Ed.). *Æstetiske læreprocesser i teori og praksis*, Værløse, Dk, Billesø & Baltzer.

Fontana, A. and Frey, J.H. (2005): The Interview – from Neutral Strance to Political Involvement. In Denzin N.K. Og Lincoln, Y.S. (Ed.) *The SAGE handbook of qualitative research – 3.Edt.*, Sage Publications

Forinash, M. and Grocke, D. (2005): Phenomenological Inquiry. In Wheeler, B. (Ed.) *Music Therapy Research 2. Edition*, 321 – 334, Gilsum NH, Barcelona Publishers

Francis, D. Kaiser, D., and Deaver, S.P. (2003): Representation of Attachment Security in the Bird's Nest Drawings of Clients with Substance Abuser disorders, *Journal of the American Art Therapy Association*, 20(3), 125-137

Gallagher, L.M. and Steele, A.L. (2002): Music Therapy with Offenders in a Substance abuse/Mental illenss Treatment Program, *Musiv Therapy Persepctives*, 20 (1), 117 – 122

Gardstrom, S.C., Bartkowski, J., Willenbrink, J. and Diestelkamp, W.S.(2013): The Impact of Group Music Therapy on Negative Affect on People with co-occurring Substance Use disorders and Mental Illness. *Music Therapy Perspectives*, 31, 116 - 126

Ghetti, C.M. (2004): Incorporating Music Therapy into Harm Reducion Approach to Managing Substance Use Problems, *Music Therapy Perspectives*, 22, 84 - 90

Glover, N.M. (1999): Playtherapy and Art Therapy for Substance Abuse Clients who have a History of Incenst Victimization, *Journal of Substance*

Abuse Treatment, 16 (4), 281–287

Gudbrium og Holstein (2002): *The Handbook of Interview Research*, Sage Publication, London

Haahr, U. (2009): *Kunstterapi*. I Simonsen, E. (Ed.) *Personlighedsforstyrrelser*. København NV, DK, PsykiatriFondens Forlag

Hedigan J.P. (2010): *Authenticity and Intimacy: The Experience of Group Music Therapy for Substance Dependent Adults Living in a Therapeutic Community*. In Aldridge, D. and Fachner, J. (Ed.) *Music Therapy and Addiction*, 35 - 56. London, Jessica Kingsley Publishers

Heiderscheit, A. (2009). *Songs, music and sobriety: An overview of music therapy in substance abuse*. In Brooke S. L. (Ed.) *The use of the creative therapies with chemical dependency issues*. Springfield Illinois: Charles C. Thomas Publishers, LTD.

Hohr, H. og Pedersen, K.(1996). *Perspektiver på æstetiske læreprocesser*. Viborg. Forlag: Forfatteren og Dansklæreforeningen

Holt, E., Kaiser, D. H. (2009). *The First Step Series: Art therapy for early substance abuse treatment*. *The Arts in Psychotherapy*, 36, 245 – 250

Horay, B.J. (2006). *Moving towards Gray: Art Therapy and Ambivalence in Substance Abuse Treatment*. *Journal of the American Art Therapy Association*, 23(1), 14 – 22

Husserl, E. (1999): *Cartesianske meditationer*. KBH, DK, Hans Reitzels Forlag.

Johansen, K.S. (2009): *Dobbelt diagnose – dobbelt behandling*. Glostrup, DK, KABS viden

Johnson, L. (1990): Creative Therapies in the Treatment of Addictions: The Art of transforming Shame. *The Arts in Psychotherapy*, 17, 299-308

Kapitan, L. (2010): *Introduction to Art Therapy Research*. LLC, USA, Taylor and Francis Group

Knowles, G.J. Og Cole, A.L. (2008): *Handbook of the Arts in Qualitative Research - Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues*. USA, Sage Publication

Kruuse, E. (2003): *Kvalitative forskningsmetoder – i psykologi og beslægtede fag*. Viborg, DK, Psykologisk Forlag

Kvale, S. (1981): Det kvalitative forskningsinterview – ansatser til en fænomenologisk hermeneutisk forståelsesform. I Pedersen, I. N. (2007), *Counter transference in music therapy*, 227, Ph.d. afhandling, Aalborg Universitetsforlag

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009): *Interview – introduktion til et håndværk 2.udgave*. KBH, Hans Reitzels Forlag,

Lauritsen, M.L., Kronbæk, M. og Lundsberg, P.S. (2010): *Stofmisbrug i socialfagligt perspektiv*, DK, Servicestyrelsen

Lesiuk, T.L.(2010): A Rationale for Music-based cognitive Rehabilitation toward Prevention of Relapse in Drug Addiction, *Music Therapy Perspectives*, 28(2), 124 - 130

Matto, H., Corcoran, J. and Fassler, A. (2003): Integrating Solutions-focused and Art Therapies for Substance Abuse Treatment: Guideline for Practice,

Matto, H. C. (2002): Integrating Art Therapy Methodology in Brief Inpatient Substance Abuse Treatment for Adults. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 2(2), 69-83

Mays, K.L., Clark, D.L. And Gordon, A.J. 2008): Treating Addiction with Tunes: A systematisk Review of Music Therapy for the Treament of Patients with Addictions. *Substance Abuse*, 29 (4), 51 - 59

Moustakas, C. (1994): *Phenomenological Research Methods*, Sage Publications, Inc.

Mössler, K., Assmus, J., Heldal, T. O., Fuchs, K., Gold, C. (2012). Music therapy techniques as predictors of change in mental healt care. *The Arts as Psychotherapy*, 39, 333 – 341

Pendleton, P.J. (1999): Painting a path of well-being: Art therapy as a link to mental health Treatment, *Journal of the American Art Therapy Association*, 16(1), 31-36

Punkanen, M. (2007). Music Therapy as a part of drug rehabilitation. *Music Therapy Today*, 8(3), 334 – 342

Rockwell, P. and Dunham, M. (2006):The Utility of the Formal Elements Art Therapy Scale in Assessment for Substance Use Disorder. *Journal of the American Art Therapy Association*, 23(3), 104-111

Ross, S., Cidambi, I, Dermatis, H, Weinstein, J., Ziedonis, D., Roth, S.,

Galanter, M. (2008). Music Therapy: A Novel Motivational Approach for Dually Diagnosed Patients. *Journal of Addictive Diseases*, 27(1)

Silverman, M.J (2003). Music Therapy and Clients who are chemically dependent: A Review of Literature and Pilot Study. *The Arts in Psychotherapy*, 30, 273 – 281

Silverman (2008): A descriptive Analysis of Music Therapists working with Consumers in Substance Abuse Rehabilitation: Current Clinical Practice to guide Future Research. *The Arts in Psychotherapy*, 36, 123–130

Silverman, M.J. (2012): Effects of Group Songwriting on motivation and readiness for Treatment on Patients in detoxification: A Randomized Wait-list effectiveness Study. *Journal of Music Therapy*, 49, (4), 414 -429

Skeftington, P.M. and Browne, M. (2014): Art therapy, Trauma and Substance Misuse: Using Imagery to explore a Difficult Past with a Complex Client. *International Journal of Art Therapy*, 19 (3), 114-121

Skov, V. (2009): *Kunstterapi*. Forlaget Marcus, DK

Soshensky, R. (2001). Music Therapy and Addiction. *Music Therapy Perspectives*, 19(1), 45 – 52

Wheeler, B.L. (2005): *Music therapy research – second edition*. Gilsum, Barcelona Publishers, Gilsum

Winkelman, M. (2003): Complementary Therapy for Addiction: "Drumming out Drugs". *Public Health*, 93 (4), 647 - 651

Winnicott, D.W. (1971/2003): *Leg og Virkelighed*. DK, Hans Reitzels Forlag

Wolff, J.T. (1990): Music Therapy as a Facilitator of Creative Process in the Addictions Treatment. *The Arts in Psychotherapy*, 17, 319-324

Internet sider

www.denstoredanske.dk

www.kunstterapi.dk

<http://www.mårup.dk/pdf/det%20%E6stetiske%20perspektiv.pdf> (downloadet d.27.3.15)

<http://musikterapi.org>

Læringsportefølje

Jeg har i dette projekt taget udgangspunkt i egen interesse i at undersøge, kunst- og musikterapi i misbrugsbehandling, og hvordan disse terapiformer opleves af andre personer på KABS Stjernevang, et ambulant behandlingssted for mennesker med dobbelt diagnose.

Da disse terapiformer er nye i behandlingssammenhæng, er en undersøgelse som denne med til at perspektivere hvad misbrugsbehandling også kan være og hvad andre personer mener en kreativ og musisk tilgang kan tilbyde i en sådan behandlingssammenhæng.

Fokus for specialet var at finde en indgangsvinkel til interviewene, således at både personalets oplevelse af kunst- og musikterapi og deres tanker omkring nytteværdien af kunst- og musikterapi i behandlingssammenhæng blev belyst. Hensigten var også at se om de under interviewet kunne genkende de udviklingstrin, som jeg havde identificeret hos fire udvalgte brugere.

Det kan derfor ærger mig, at denne del af interviewprocessen, hvor disse udviklingstrin skulle præstentere for informanterne, blev noget uklar grundet uhensigtsmæssig spørgeteknik, hvilket også besværliggjorde analyseprocessen og ikke mindst resulaterne af denne del af undersøgelsen. Til gengæld har jeg lært meget af processen og ved at jeg til næste gang skal være mere grundig og forberedt, hvis en lignende undersøgelse skal foretages, hvilket i øvrigt kunne være interessant (jf. perspektiveringen med at lade informanterne prøve kunst- og musikterapi inden interviewet eller vise de samme udviklingstrin til alle informanter for at se om der er ligheder eller forskelle i deres svar).

Den teoretiske del og forarbejdet med at identificere udviklingstrin hos udvalgte brugere samt læring om de æstetiske læreprocesser gav mig et bredt fundament at stå på forinden interviewene. Det var en ny erkendelse for mig, at der findes et begreb som æstetiske læreprocesser, som i den grad taler ind i min forståelse af, hvad kunst- og musikterapi blandt andet handler om, og som jeg

gerne vil dykke mere ned i for eftertiden. Dog voldte selve litteraturgennemgangen mig noget besvær i forhold til at udvælge relevant litteratur for dette speciale.

I forhold til at blive vejledt har jeg har en rigtig god oplevelse og proces. Inge har hele vejen igennem været en fantastisk støtte, hjælp og vejleder i forhold til guide mig i en proces, der til tider kan virke uoverskuelig. Jeg er efter hver vejledning gået derfra med klarhed over, hvad næste trin i processen var. Dette var med til at give ro og overskud til at klare at skrive dette speciale samtidig med, at jeg gik på arbejde på KABS Stjernevang, hvor jeg stadig er ny i mit fag såvel som på stedet.